

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTSFORSKEREN

MEDLEMSBLAD FOR DANSKE SLÆGTSFORSKERE · ÅRGANG 35 · NR. 4 · 2020

**Udgives af foreningen Danske
Slægtsforskere**

www.slaegt.dk

Mail- og adresseændringer:

opdateres af medlemmerne via
slaegt.membersite.dk

Log ind og rediger din profil.

Første gang du logger på, skal du
bestille et password:

Tryk "Log ind" og derefter "Glem
password". Du modtager en mail med
et link til at sætte dit password.

Ind- og udmeldelse

Indmeldelse sker via:

slaegt.membersite.dk

Hvis du er medlem af Danske
Slægtsforskere, skal du logge ind for at
købe medlemskab af en lokalforening.

Udmeldelse:

Send en mail til ekspedition@slaegt.dk

Redaktionen:

Kathrine Tobiasen, ansvarshavende
redaktør

Korsagervej 13, 8940 Randers SV

Tlf. 41 28 65 30, kto@slaegt.dk

Redaktionsmedlemmer:

Anton Blaabjerg, Per Andersen og

Henning Karlby

Korrektur: Henning Beck og

Kirsten Sanders.

Redaktionen kan kontaktes via
hjemmesiden:

Kontakt > Medlemskab, Kontingent,

Adresseændring, Bladet m.v. >

Jeg har forslag, rettelser eller

andre kommentarer til bladet

Slægtsforskeren.

Layout, sats og tryk:

www.helmertryk.dk

Trykplag: 8.000 eksemplarer

Artikler i bladet afspejler ikke
nødvendigvis foreningens holdning.

Artikler uden forfatterangivelse kan
betragtes som foreningsstof.

Redaktionen påtager sig intet ansvar
for uopfordret indsendt materiale og
forbeholder sig ret til at redigere i
tilsendte artikler.

Eftertryk er tilladt efter aftale med
redaktionen. Det skal forsynes med
tydelig kildeangivelse, ligesom
redaktionen skal have tilsendt en kopi.

Bladet udkommer 4 gange årligt.

Næste deadline:

1. februar 2021

1. maj 2021

Udkommer:

Marts 2021

Juni 2021

Bladet sendes gratis til medlemmer af
Danske Slægtsforskere.

Indhold nr. 4 – december 2020

- 3** Formandens klumme
- 4** Smeden fra Mors var berber!
- 7** Min oldemor Maren Jørgensdatter 1832 – 1881
- 12** Mine farfædre fik ingen børn
- 17** Epistolae familiares – hvad gør vi med familiebrev?
- 21** Højbjerg eller Høbjerg i en Coronatid
- 25** Mere om Hædersgaven
- 26** Hans Jørgen Marker (1950-2020)
- 27** Tema - navne
- 40** En Uskyld kom sjældent alene
- 44** Herredsfoged Jacob Sørensen Hegelund
- 48** Generalforsamling i Coronaskygge
- 49** Referat, Danske Slægtsforskeres generalforsamling 2020
- 52** Årets Slægthistoriske Weekend
- 54** En match, en kontakt, et møde
- 54** My Heritage, og hvad det kan føre med sig
- 57** Mandsperson skar halsen over på sig selv
- 60** Kommentar i tilknytning til svenskekrigene
- 61** Gotisk tekstprøve
- 62** Gejstlige skitser i kirkebogen
- 62** Nye tilbud i Danske Slægtsforskere webshop
- 64** Dansk Skolehistorie kommer online

Forsiden

*Det er efterhånden langt mellem dage med
snedækkede gader i Danmark. Sådan var
det ikke for vore aner.*

*Billedet viser en gade i Roskilde med dom-
kirken i baggrunden. Maleri af Jørgen Roed
fra 1836. SMK Open*

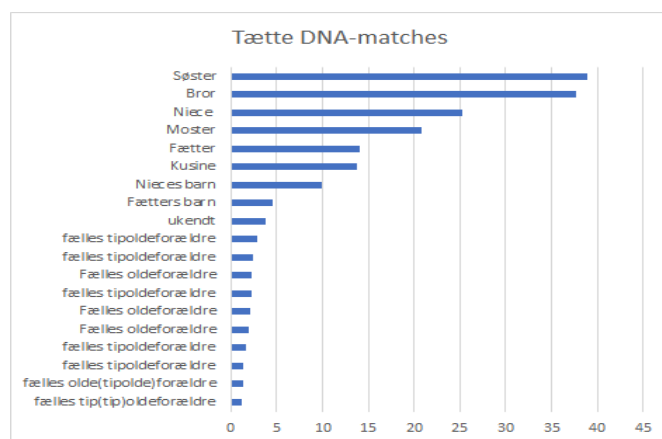
Formandens klumme

Så skete det endelig - den 3. oktober fik vi afholdt vores generalforsamling - og jeg er stadig formand for foreningen. Tusind tak til de 37 modige, der mødte op. Corona-tiden har i sandhed sat sit præg ikke kun på danskernes hverdag, men også på vores forening og dens aktiviteter, og selvfølgelig også på lokalforeningernes aktivitetsniveau. ÅbentHus arrangementerne er blevet udskudt til foråret, og rundt om i landet er mange af de planlagte foredrag også aflyst eller har fået begrænset deltagerantallet. En af de ting, der er blevet tid til, er en opdatering af Sogn-Herred-Amt, som snart udkommer i en ny, forbedret udgave, der bl.a. også indeholder kort over alle de københavnske sogne.

Dødsregistret, www.doedsregister.dk. Hvad er det for en fisk? Det er et register over alle danskere, der er døde i perioden 1943-1969, nemlig 1.104.641 personer. Registret har vi fået overdraget fra Rigsarkivet, og hvis du ikke allerede har fået adgang til det, så er det lige på trapperne. Her kan du med udgangspunkt i en fødselsdato og et navn finde dødsdato og -sted for de af dine aner, der er døde i den nævnte periode. Men det har du sikkert læst meget mere om i et af de nyhedsbreve, vi har udsendt her i løbet af efteråret.

Flere og flere får taget en DNA-test – se blot de to artikler om emnet, som dette nummer kan byde på. Når man bliver træt af at jagne sine flygtige og flyvske DNA-aner, kan man

glæde sig lidt over de aner, man har fundet og fået placeret i sit træ. Der er selvfølgelig mange, der ligger så langt tilbage, at det ikke giver mening at indplacere dem grafisk, men alle med fælles cM på 1 og derover kan præsenteres således.

Nu vil vi se frem til et forhåbentlig sundere og mere Coronafrit nyt år med generalforsamling den 17. april 2021, antagelig i Roskilde, hvor vi håber at se rigtig mange medlemmer. Men inden det sker, kommer der lige en enkelt højtid, så derfor ønsker jeg alle medlemmer EN RIGTIG GLÆDELIG JUL OG ET GODT NYT SLÆGTSFORSKNINGSÅR.

Glædelig jul og godt nytår

Smeden fra Mors var berber!

Af Anders Mørup-Petersen
Seniorkonsulent, ATP
Skoleodden 33,
3450 Allerød
anders.morup@gmail.com

Af Jacob Hejmdal Gren
Overlæge,
Frederiksberg
jhgrendna@gmail.com

Hvor stammer jeg fra? Hvor mange generationer har mine aner boet i samme område? Mon jeg kan komme længere tilbage? De fleste slægtsforskere kan nok genkende disse tanker. Jo længere tilbage vi kommer i vores søgning, desto mere sparsomme og usikre bliver de skriftlige kilder – for til sidst at ophøre. Men det gør vores nysgerrighed jo oftest ikke – hvis man bare kunne komme lidt længere tilbage ...

Det overraskende resultat

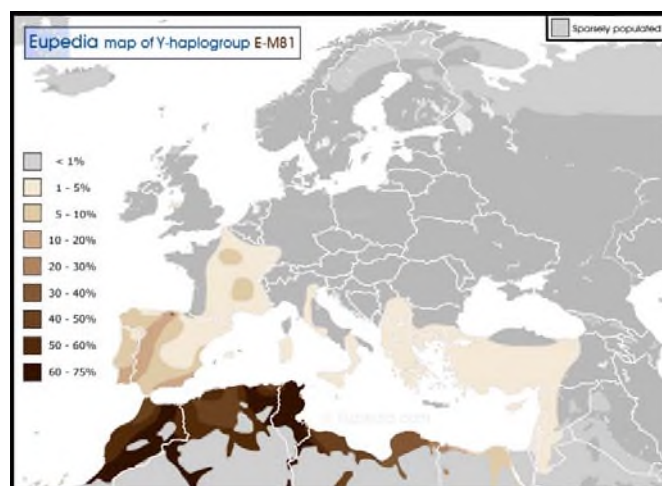
Midt i 1700-tallet var Poul Pedersen smed i Hvidbjerg Sogn på Mors. Poul Pedersen var født ca. 1712, opfattede med stor sandsynlighed sig selv som morsingbo og lignede nok også enhver anden morsingbo. Men han havde nu en mere spændende slægtshistorie end de fleste, selvom han næppe selv vidste det.

I virkeligheden starter denne historie for et par år siden, hvor slægtsforskeren Hans Engmark tager en DNA-test af den type, der tester en stor del af Y-kromosomet (BigY fra FamilyTreeDNA). Resultatet af denne test er personens mest detaljerede haplogruppe, som er betegnelsen for en komplet gren på menneskehedens store mandlige stamtræ. Langt de fleste danske mænd tilhører en af tre overordnede haplogrupper: den typisk skandinaviske I-M253, den typisk germanske R-U106 eller den typisk slaviske R-M198. Hans Engmark er efterkommer i lige mandlig linje efter Poul Pedersen og bærer således samme Y-DNA som smeden på Mors, og det viser sig, at Hans Engmark absolut ikke tilhører en af de på vore breddegrader gængse haplogrupper. Han tilhører derimod haplogruppen E-A2227.

Hvad vil det sige at tilhøre E-A2227?

Hans Engmarks resultat E-A2227 er en "lille" haplogruppe, som er en yngre undergruppe til den "store" haplogruppe E-M81. At det var et uventet resultat for en slægtslinje til Mors kan ses af kortet her, der viser udbredelsen af haplogruppen E-M81 i dag (kilde Eupedia.com):

Som det fremgår af kortet, er der tale om en haplogruppe med et meget tydeligt nordafrikansk islæt; faktisk tilhører de fleste E-M81-testere i verden berberfolket, som er det oprindelige folk i Nordafrika.

Den sporadiske udbredelse af E-M81 nord for Middelhavet forklares normalt med forskellige invasioner over Middelhavet, herunder den mauriske/muslimske erobring af Spanien i 700-tallet, der netop blev foretaget af berberstammer fra Nordafrika.

Kigger man på haplogruppen E-A2227 hos YFull (<https://www.yfull.com/tree/E-A2227/>), ses det også tydeligt, at der er en overvægt af testere fra Nordafrika (status pr. sommeren 2020). Der er også 4 italienere, men disse fire prøver stammer alle fra en videnskabelig undersøgelse af Y-DNA på det sydligste Sardinien, som blev invaderet af fønikerne fra Nordafrika fra 600 til 100 f.v.t. Den enlige spanske tester er potentielt efterkommer efter en maurer, og så er der en enkelt "uforklarlig" ukrainer. Men helhedsindtrykket er klart nordafrikansk - især når man tager i betragtning, hvor få personer i Nordafrika der har råd til tage disse forholdsvis dyre DNA-tests.

YFull laver aldersestimater efter en videnskabelig metode, og de har regnet sig frem til, at den yngste fælles forfader til haplogruppen E-M81 (jf. kortet ovenfor) levede for ca. 2.700 år siden med et 95 % sandsynlighedsinterval på 2.200 til 3.300 år siden.

For den underliggende yngre haplogruppe E-A2227 regnes den yngste fælles forfader til at have levet for 1.850 år si-

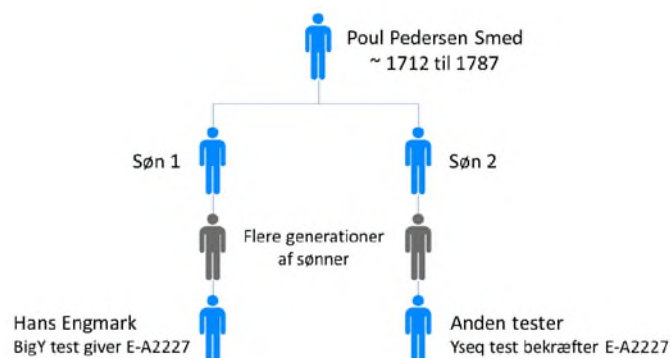
den med et 95 % sandsynlighedsinterval på 1.850 til 2.600 år. Det vil altså sige, at der er 95 % sandsynlighed for, at den seneste fælles forfader til både smeden Poul Pedersen på Mors og alle de nordafrikanske testere i haplogruppen E-A2227 levede for mellem 1.850 og 2.600 år siden – og denne mand levede højst sandsynligt i Nordafrika.

Kan det nu være rigtigt?

På nuværende tidspunkt er der nok nogle, der tænker, om vi nu også kan være sikre på, at smeden fra Mors rent faktisk var E-A2227, eller om det nordafrikanske DNA måske kunne være kommet til på et tidspunkt meget senere i historien?

Men dette ved vi faktisk med 100 % sikkerhed, for Poul Pedersen fik 11 sønner, hvoraf mindst to har en nulevende lige mandlig linje. Hans Engmark nedstammer fra den ene af disse sønner, og det lykkedes os at opspore en nulevende og velvillig tester fra den anden søn. Han er nu også testet positiv for den i Danmark ekstremt sjældne haplogruppe E-A2227.

Da begge linjer tilhører den samme haplogruppe, er det hermed bekræftet, at fædrene angivet i de skriftlige kilder også har været de biologiske korrekte fædre, og dermed ved vi med sikkerhed, at Poul Pedersen selv tilhørte haplogruppen E-A2227.

Hvad er mon forklaringen på E-A227 på Mors?

Den seneste fælles forfader for Poul Pedersen på Mors og alle de nordafrikanske testere i haplogruppen E-A2227 levede for mellem 1.850 og 2.600 år siden. Dette er tilfældigvis ret præcist den periode, hvor først fønikerne og senere romerne regerede i Nordafrika.

Men hvordan kan en smed fra Mors have aner fra Nordafrika? Her skal man huske, at Y-DNA kun flyttes med mænd og ikke med kvinder, så vi må med det samme opgive tanken om en viking fra Mors, der tager en arabisk skønhed med hjem fra et togt langt sydpå. Vi skal derimod

finde en mand fra Nordafrika, som rejser nordpå, altså tidspunkter i historien, hvor mænd fra Nordafrika har rejst til Skandinavien.

Rejsen fra Nordafrika er sket for mellem 2.600 år og 300 år siden – mere præcist kan det ikke siges på nuværende tidspunkt – og rejsen kan godt være foretaget i flere etaper.

Vi kan selv finde på fire teorier, som dog ikke er andet end hypoteser:

Kan det have været en romersk galejslave eller en romersk soldat med rødder i Nordafrika, som gik i land eller strandede i Nordjylland? Romerriket nåede til Rhinens munding, og det er svært at forestille sig, at de nysgerrige romere ikke forsøgte at sende sejlene ekspeditioner længere mod nord for at se, hvad der lå hinsides det kendte land, og hvor det kostbare rav kom fra.

Er forbindelsen opstået som led i vikingetogterne, der bevisligt nåede helt til Middelhavet? Er en nordafrikansk mand taget med til Skandinavien, enten som en allieret lejesoldat eller som en træll, der senere fik mulighed for at stifte familie langt nordpå?

Eller er vi fremme i starten af 1600-tallet, hvor nordafrikanske sørøvere hærgede Færøerne og Island? Her kan man måske forestille sig, at der blev undfanget (dreng)ebørn af sørøvere, som blev født på Færøerne og dermed forblev indfødte, og at en efterkommer 100 år senere lever på Mors?

Eller er det sket gennem de udvekslinger af personer, som der trods alt sker gennem århundreder fra område til område? Dette Y-DNA kan have bevæget sig langsomt op gennem Europa og nået Mors efter mange generationer og ikke nødvendigvis gennem en enkelt person eller en enkelt hændelse.

Svaret får vi nok aldrig, men fremtiden vil sandsynligvis give os flere brikker til puslespillet!

Hvad kan vi forvente af yderligere viden i fremtiden?

Hvad kan vi så bruge denne viden til? Vi er sandsynligvis nået dertil, hvor den traditionelle slægtsforskning ikke ser ud til at kunne bringe os længere tilbage; flere har søgt Poul Pedersens dåb, men det er ikke lykkedes dem eller os at finde den. Status er, at vi med Y-DNA-matchet mellem de to mandelinjer efter Poul Pedersen biologisk har fået be-

kræftet slægtsforskningen 100 % tilbage til 1712, og at der var berber Y-DNA på Mors i 1700-tallet.

Medmindre det på et tidspunkt lykkes os at komme længere tilbage gennem den traditionelle slægtsforskning, er det herfra udelukkende Y-DNA, der giver os en mulighed for et lille kig endnu længere tilbage i historiens tåger – i dette tilfælde i retning af berberne og Nordafrika. I modsætning til de lidt tvivlsomme 'etnicitets-estimer' fra de autosomale DNA-tests, der kigger på ens samlede ophav, er svaret her ganske entydigt og skarpt, men det gælder til gengæld kun den rent fædrene gren af slægten.

Før eller siden vil der være endnu en (meget) fjern slægtning til Poul Pedersen, som tager en detaljeret Y-DNA-test, og som deler nogle af Hans Engmarks helt nye DNA-mutationer. Denne nye tester vil således danne en helt ny haplogruppe sammen med efterkommerne efter Poul Pedersen. Det vil være yderst interessant at se, hvor langt tilbage forbindelsen til denne person ligger, og hvor personens direkte mandlige linjer er fra: Nordafrika, Danmark eller et sted midt imellem? Ud fra disse oplysninger kan vi måske komme nærmere, hvilken af ovenstående teorier, der er mest sandsynlig.

Hvis Yfull eksempelvis estimerer, at den seneste fælles forfader for Hans Engmark og denne fremtidige nye tester levede for ca. 1.500 år siden, og den nye tester er en dansker, så forstærker det teorien om den romerske soldat eller galejslave. Hvis testeren derimod er fra Nordafrika, så er vikingeforbindelsen eller den nordafrikanske pirat nok de bedste teorier. Stammer personens fædrene linje fra fx Luxembourg, så er vi måske henne i en langsom bevægelse op gennem Europa over flere generationer – eller en vildfarende eller eventyrlysten handelsmand.

Vi kan på ingen måde selv opspore denne meget fjerne fætter til Hans Engmark og opfordre ham til at teste. Det eneste, vi kan gøre, er at vente på, at et heldigt match dukker op en dag. Hans Engmark behøver dog ikke at gøre andet herfra end at vente og kigge forbi FTDNA og YFull engang imellem – før eller siden vil der komme en ny brik til dette spændende puslespil om smeden fra Mors, som vi kun lige er begyndt at lægge.

Hvordan gør man?

Amerikanske FamilyTreeDNA (FTDNA) er den store spiller på Y-DNA markedet, og der får man både en haplogruppe og match-personer. For at få en detaljeret haplogruppe som i dette tilfælde, bliver man nødt til at købe den dyre BigY-

test. Det smarte ved denne test er, at den både tester kendte mutationer (og dermed de kendte haplogrupper), men også leder efter nye mutationer – og dermed kan man med sin test være med til at danne nye haplogrupper. Hos FTDNA findes også de billigere STR-tests Y37 (og Y67 eller Y111), men disse tests giver kun en overordnet haplogruppe samt **sandsynlige** match-personer. De kan betragtes som en forsmag på Y-DNA, men de giver slet ikke samme muligheder for tolkning som ved BigY, ligesom man ikke vil kunne placere sine matches i kronologisk orden uden en BigY test.

Hvis man kun vil teste en enkelt-mutation – fx for at be- eller afkræfte sidelinjer til en BigY-testlinje – kan man benytte det tyske firma Yseq som et billigere alternativ.

YFull er et russisk firma, der ikke selv tester, men som (mod betaling) samler BigY og lignende tests på deres hjemmeside og dermed bidrager til det samlede overblik over menneskehedens mandlige stamtræ.

Vi håber naturligvis, at ovenstående heldige og spændende fund inspirer læsere til at forsøge sig med de store Y-DNA tests, selvom der skal investeres både penge og tid i at fortolke resultatet. Vi kan anbefale alle de tre ovenstående selskaber og benytter dem selv flittigt.

Læsere med en fædrene linje fra Mors kan også overveje blot at teste sig for E-A2227 hos Yseq, men denne test giver udelukkende et 'ja' eller et 'nej' til den spændende haplogruppe; til gengæld koster den samlede test kun 165 kroner. Allerhelst ser vi gerne flere danske BigY-testere, men det kunne nu også være spændende at vide, om der er et "cluster" af berber Y-DNA på Mors!

Rettelse til sidste nummer

I Slægtsforskeren nr. 3 2020 havde en fejl sneget sig ind. Forfatteren til artiklen Smugkroer i Himmerland er ikke Inger Andersen; det korrekte navn er Inger Rasmussen – som også hendes mailadresse antyder.

Vi beklager fejlen.

Fattigdom på Lolland: Min oldemor Maren Jørgensdatter 1832 – 1881

Af Erik Nordahl Svendsen
Kochsvej 11 st. tv.,
1812 Frederiksberg C
33 24 65 68/30 46 10 90
erinor@live.dk

Slægtsforskere er ofte optaget af fæstegårde og slægtsgårde gennem flere generationer. Det gælder ikke for min slægt på Lolland. Her er interessen oftere de uægte børn og fattiggårdene.

Midt i 1800-tallet var Lolland-Falster (Maribo Amt) kendetegnet af store grevskaber og af en polarisering i størrelsen af landbrugsejendommene. Lolland-Falster havde på den ene side flere større gårde (over fire td. hartkorn) end resten af landet og på den anden side flere husmænd og jordløse daglejere. Næsten en tredjedel (31,1 %) af befolkningen i Maribo Amt blev ernæret af en husmands eller daglejers indtægt, hvilket kun gjaldt for 21,4 % af hele Danmarks befolkning ved Folketællingen i 1855.

Mine aner hørte til daglejerne, havde ofte ikke eget hus, og de enlige kvinder med uægte børn fandt ly i fattighuse og fattiggårde. Lad mig fortælle min oldemor, MAREN Jørgensdatters, historie (1832-1881). Hun står konsekvent med VERSALER for at skelne hende fra andre Maren'er.

MAREN var efternøleren i sin familie. Hun var det sjette og sidste barn. Hendes mor, Cathrine Jensdatter (f. 1793), var fyldt 39 år, da hun fødte MAREN, og det var måske for meget for hende.

Cathrine blev gift med Jørgen Mouridsen (f. 1792) i Horslunde Kirke 1817, og det var uden tvivl et ægteskab drevet af tilbøjelighed. I hvert fald havde de fået deres første barn, Maren Cathrine, to måneder inden brylluppet. Det gik åbenbart Cathrine godt, idet hun fødte sine første fem børn hurtigt, i løbet af syv år (1817-1824). Hun overlevede fødslerne, og alle børnene levede ud over barndommen.

Der var ikke store forhold i husmandshjemmet. Både Jørgen og Cathrine stammede fra husmænd i sognet (Horslunde). Cathrines far, Jens Lorentzen (f. 1759), havde dog jord til sit hus ved folketællingen i 1801; det havde Jørgens far, Mourids Andersen (f. 1751), ikke. Vi er iblandt de talrige husmænd eller daglejere, som ikke blev tilgodeset ved gårdjernens landboreformer sidst i 1700-tallet, skønt Reventlows

Pederstrup var det lokale gods. Men herregårdene og gårdmændene var sikret arbejdskraft, når husmandsjordene var for små til at brødføde familien.

Det er ikke til at vide, om Cathrine og Jørgen havde aftalt, at nu skulle de have en efternøler otte år efter det femte barn, eller om lille MAREN bare kom. Måske havde forældrene håbet på en dreng mere, for de havde allerede fire piger og en dreng.

Horslunde Kirke, hvor vielsen, dåbene og begravelserne skete.

Åbenbart var Cathrine også ved at være nedslidt efter seks fødsler og livet som husmandskone. I hvert fald døde hun 40 år gammel (1833), da den lille nye MAREN kun var otte måneder.

De to ældste børn, Maren Cathrine (f. 1817) og broderen Hans (f. 1818) var allerede kommet ud at tjene, da moderen døde, men Jørgen Mouridsen stod alligevel som 40-årig alene med sine fire ukonfirmerede piger. Blandt andet af den grund, må vi antage, giftede han sig allerede fem måneder efter Cathrines død med en ung pige, Kirsten Pedersen, på 22 år, og de fire piger – særligt MAREN på to år – fik en stedmoder. Kvinderne døde ofte fra mand og småbørn, så enkemanden måtte hurtigt finde en ny kone som stedmor for børnene, inden de efter confirmationen kom ud at tjene. Jørgen Mouridsen var ikke færdig med at få børn, og hans unge kone, Kirsten, ønskede vel også sine egne, så hun fødte en datter, Birthe Cathrine Jørgensdatter, 5. marts 1834.

Døden kom igen til husmandsstedet. Efter blot tre års ægteskab med sin nye, unge Kirsten dør Jørgen Mouridsen 27. oktober 1836; han er 44 år, og MAREN er 3½ år og forældreløs.

Nu er det Kirstens tur til at stå alene. MARENs ældre søskende er lige i konfirmationsalderen, så de kommer hurtigt af sted. Kirsten har sin egen datter, Birthe Cathrine, på 2½ år og MAREN på 4½ at tage vare på. Hun bliver da også snart gift igen, efter et halvt års tid (27. marts 1837) med husmand Hans Rasmussen, som kun er et år ældre end Kirsten. Hun har fået nok af at gifte sig med ældre mænd, som dør fra en. Kirsten og Hans får hurtigt deres eget, fælles barn, en lille Rasmus. Så der er tre børn i hjemmet. Rasmus er det fælles barn, Birthe er Kirstens egen datter (med den afdøde Jørgen Mouridsen), mens MAREN er den ældste og mest fremmede, et rent stedbarn. MAREN forbliver da heller ikke i hjemmet. Senest som 13-årig (1845) er hun plejebarn hos et husmandspar i Ohre. Hendes stedmor Kirsten dør i 1846 som bare 35-årig i Reventlow Hospitalet i Horslunde.

MAREN bliver konfirmeret (19. april 1846) i Horslunde Kirke. Hun måtte have dispensation fra biskoppen, fordi hun knapt var fyldt 14 år. Har plejefamilien gerne villet af med hende? Hendes karakter i kundskaber er ikke høj (godt), men pænere i opførsel (meget godt). Hun er sikkert kommet ud at tjene straks efter konfirmationen, i hvert fald finder vi hende i 1850 som ugift tjenestepige på 18 år hos gårdmand Peder Andersen i Horslunde. Livet var måske ved at tegne sig lysere for den forældreløse MAREN?

Men nej. MAREN får et barn og bliver fattiglem, dvs. hun får understøttelse af sognet. MAREN føder sit første barn, Caroline Cathrine, i 1855. Mor og barn bor i Nøbbølle Fattighus. Den udlagte far er Johan Nielsen i Karleby, der tjener hos pastor Carl Langhorn. Johan er 28 år, men har ikke kunnet eller villet gifte sig med MAREN. I folketællingen 1855 får vi at vide, at MAREN Jørgensdatter og Caroline Johansen er familie nr. 3 i et "hus og hospiti." *Det kunne* udmærket være Reventlow-Asylet i Horslunde, hvor MARENs stedmor var død et par år før.

De næste 12 år ved vi ikke rigtigt, hvad MAREN lavede, eller hvor hun opholdt sig¹. Datteren, Caroline Cathrine, skil-

¹ Maren Jørgensen afrejser fra Horslunde til Nakskov i 1855 (KB, Horslunde, afgangsliste 1855, opslag 62 nr. 27), åbenbart samtidigt med, at datteren Caroline sættes i pleje på sognets regning. Men intet spor er fundet af Maren ved FT 1860 i Nakskov eller hele i Maribo Amt. Tog hun et skib fra Nakskov?

Reventlow-Asylet i Horslunde, der blev bygget i 1824 over for det gamle fattighospital fra 1700-tallet. Huset var beregnet for 6 å 8 fattige koner. Kirsten Rasmussen døde her i 1846. Foto fra 1964. Ravnsborg Lokalhistoriske Arkiv.

les åbenbart fra sin mor, for Caroline er som 6-årig i 1860 under fattigvæsenet i pleje hos et ældre ægtepar. Det er hos Knud Rasmussen, 70-årig tækkemand og hans 66-årige kone Christina Holst, der bor i et hus i Horslunde. Da Caroline bliver konfirmeret (4. april 1869, med en jævn karakter på mg-), er hun imidlertid bosat i den nye fattiggård i Bulbro, som var oprettet i 1867 med plads til 40 lemmer. Der boede hun igen sammen med sin mor, for MAREN var registreret som lem nr. 3 i 1867. Caroline blev ikke i fattighuset efter sin konfirmation; hun afrejser til Birket 1. november 1870. Intet tyder på, at MAREN holder kontakt med sin datter herefter. Caroline bliver senere gift med husfæster Christian Hansen i Birket og får en søn, bagermester Martin Hansen i Kastager. Hun dør 15. marts 1935 af en hjertelammelse, 80 år gammel. Vi vender tilbage til hende som søster til min farmor, Nielsine Petermine Svendsen.

Vi ved dog én ting om MAREN i årene før 1867, nemlig at hun får sit andet barn, Jens Jørgen Jørgensen, 4. april 1866. Denne gang er faren en skomager, Jørgen Larsen. Både han og MAREN bor i lokaliteten Sandbjerg lidt sydvest for Holleby, som hører under Løjtofte Sogn. Måske har MAREN boet i længere tid sammen med skomageren, i hvert fald har hun ikke boet i Horslunde Fattiggård, for den åbnede først i Bulbro 1867. Jens Jørgen Jørgensen træffer vi senere som halvbroder til min farmor, Nielsine Petermine.

MAREN Jørgensen, 36 år, står i 1867 som lem nr. 3 på Horslunde Fattiggård.²

² Fattiglemmerprotokollen for Horslunde (findes kun bevaret for årene 1867-71) samt Fattigkommissionens Forhandlingsprotokol (1871). RA.

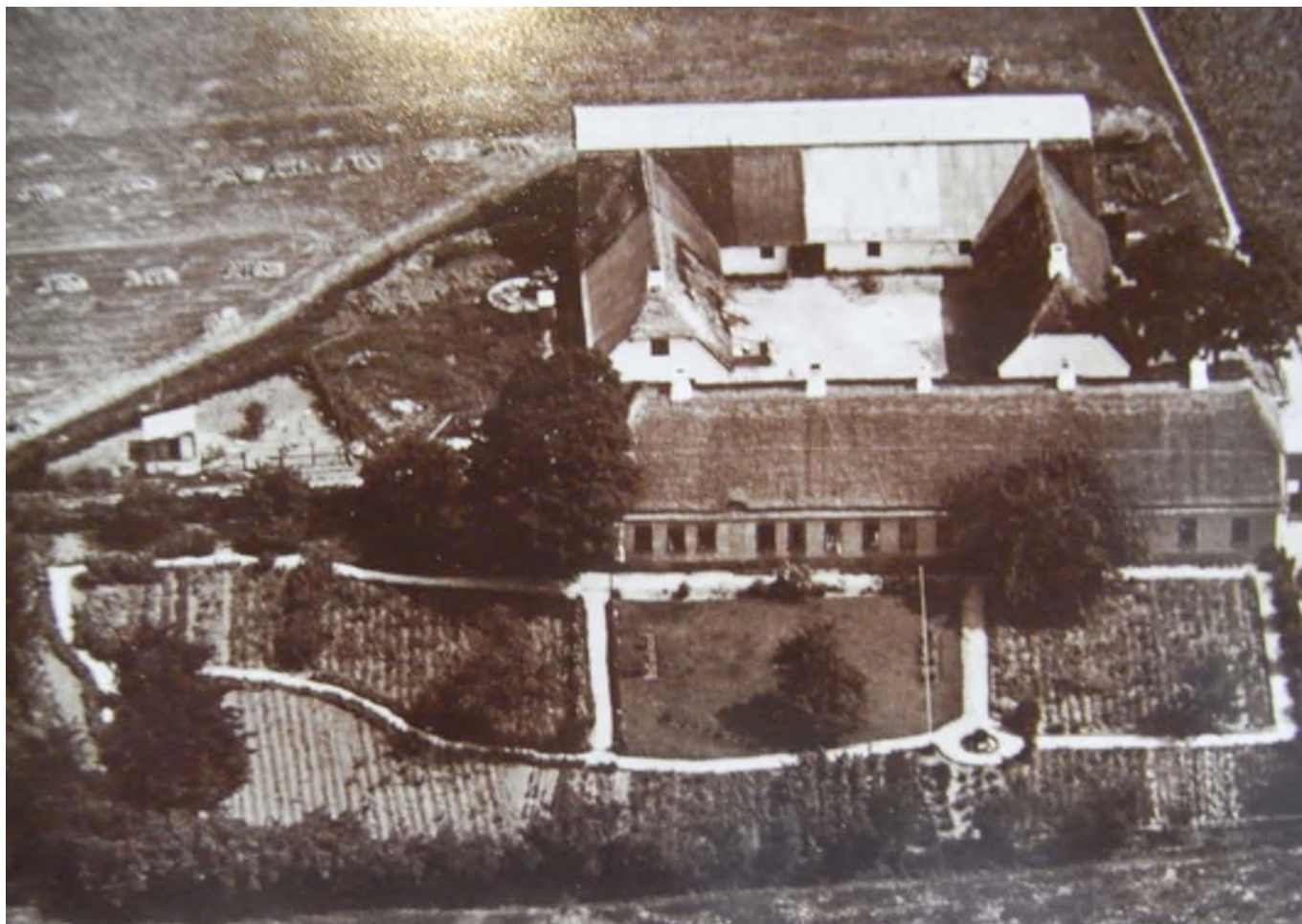
Fattiggårde var nye institutioner, hvor lemmerne fik fuld forplejning imod at arbejde og undergive sig et detaljeret reglement. Lemmet kunne ikke rejse fra fattiggården uden efter aftale med fattigkommissionen. Fattiggårdene opstod i 1860'erne til afløsning af fattighusene, hvor lemmerne var selvforsørgende og mere frit eller utrygt stillet, og fattiggårdene afløste placeringen af lemmerne på sognets bøndergårde efter omgangs- eller auktionsprincipperne. Plejefamilier, betalt af sognet, anvendes dog fortsat til børn, som vi skal se. Fattiggårdene var ofte gode for børns opvækst og skolegang.

MAREN arbejder for anstalten i husholdningen eller med håndarbejde, og værdien af hendes arbejde føres ind i regnskabet hver uge som 2 Rigsdaler, 4 Mark, 8 Skilling. Kun sjældent arbejder MAREN for fremmede.

I 1869 avancerer MAREN til lem nr. 2. Efter et par år forlader MAREN fattiggården pr 1. marts 1871 for at komme ud

at tjene. Det krævede tre måneders varsel i Horslunde. Månedens løn var 3½ alen Blaarlærred til en kjole, et par træsko, et par strømper og et par sko, alt i alt til en værdi af 3 Rd, 1 Mk, 10 Sk. Desuden fik hun 2 Mk, 3 Sk. kontant om måneden, inden hun fik lov af sognerådet til at tage ud at tjene. Hun aftalte skriftligt med fattigkommissionen, at hendes to børn forblev på Fattiggården, og at hun skal bidrage til deres opdragelse med 12 Rigsdaler om året, erlagt af hendes arbejdsgiver med 6 Rd. af hendes løn hvert halve år, en slags tidlig kildeskat. Betalingerne kan følges til 1874. MAREN kunne næppe læse, idet hendes underskrift i protokollen er "m.f.h." (= med ført hånd).

MAREN har formentlig været ude at tjene fra 1871 til november 1875. Hun vender imidlertid tilbage til fattiggården, da hun som 43-årig føder sit tredje barn, Nielsine Petermine, 23. november 1875. Denne gang er faderen en svensk sadelmager på 54 år, Peter Johansen, f. 1821 i Vrigstad ved Jönköping i Sverige. Hans forældre var Johan Peter Johansen (f. 1787), som var dragon og sadelmager, og hustru Britta Johannesdotter, (f. 1793). Peter var tredje barn af syv, og han er på et ukendt tidspunkt udvandret til Dan-

Fattiggården i Horslunde, hvor MAREN boede og fødte Nielsine. Bemærk den store køkkenhave, hvor lemmerne arbejdede. Gården findes ikke mere. Foto i Ravensborg Lokalhistorisk arkiv, affotograferet i 2011 af forfatteren.

mark. Over 50 svenske sadelmagere fik arbejdsophold i Danmark i 1800-tallet. Han var som 37-årig blevet gift 1858 i Vindeby med en anden Maren, nemlig Maren Hansine Rasmussen, f. 1833 i Købelev Sogn, men hun var død allerede 1872. Denne Mares tidlige død hænger nok sammen med, at hun føder ti børn på ti år (1862-72), hvoraf mindst seks dør spæde eller som små – de to sidste børn (tvillinger) fødte hun en måned, før hun selv døde. Tvillingerne døde også, hhv. 1872 og 1874. Peter Johansen bliver ved med at få børn med flere kvinder og bliver gift igen med en af dem, Caroline Rasmussen (f. 1843, død 1874), og Peter på 54 år er således enkemand for anden gang, da han i 1875 besvangrer MAREN på 43 år. Troede de måske, faren for graviditet var borte på grund af hendes alder? Men barnet, Nielsine Petermine, bliver min farmor. Nielsines far, Peter Johansen, som hun vistnok aldrig har kendt, dør i usselhed i Utterslev i 1893, 72 år gammel, og hans datter Nielsine Petermine er slet ikke nævnt i skiftet, som heller ikke gav noget overskud til hans andre børn.³

MAREN har dog en del til gode endnu i sit liv. Efter sine tre 'uægte' børn med tre forskellige mænd, bliver MAREN omsider en gift kone. Hun tjente på godset Vintersborg, måske havde hun været der, lige siden hun forlod Fattiggården i 1871, afbrudt af en 'barselsorlov' i Fattiggården med Nielsine Petermine i 1875/76. I hvert fald træffer hun på Vintersborg en arbejdsmand, Ole Christensen Klinke, og bliver gift med ham 19. marts 1879 i Utterslev Kirke.

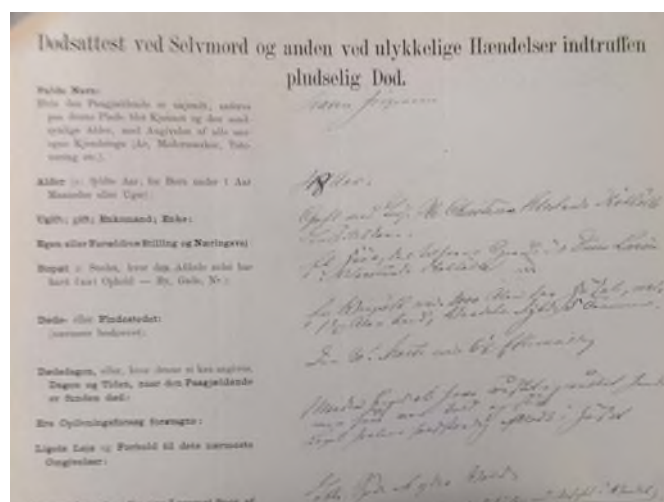
Ole Christensen Klinke har arbejdet mindst 10 år på godset. Han fandt nemlig sin første kone, Maren Hansen, der på Vintersborg allerede i 1869. De var unge, begge 21 år. De fik to børn, men Maren Hansen var ikke rask, så hun kom på fattiggården, hvor hun døde af tæring i januar 1878 kun 30 år gammel. Ole havde ikke egen jord, men var indsidder, dvs. sad til leje i nogle rum. Han kunne ikke få hvem som helst til at afløse den døde Maren som stedmor for to børn. Men en femten år ældre arbejdskollega med et 'uægte' barn hos sig og to større børn andre steder, kunne dog gøre det ud for en kone og stedmor. Og navnet, MAREN, var jo det samme.

MAREN Jørgensdatter, nu fru Christensen, bliver ikke lykkelig med sin Ole, i hvert fald ikke ret længe. Hun dør under sørgelige omstændigheder i en vejgrøft allerede efter to år, 30 marts 1881. MAREN er 48 år og falder åbenbart om i en martsold vejgrøft 700 meter fra hjemmet. Da Ole finder hende, er hun livløs, fortæller han.

Når et lig findes uden for hjemmet, skal embedslægen foretage et ligsyn og udfylde en særlig dødsattest. Det skete dagen efter døden. Attesten gengives her i fuld skikkelse, men renskrevet (Læsninger er udført af arkivaren på Landsarkivet, 3.5.2011):

Medico-legal Dødsattest ved selvmord og andre ved ulykkelige hændelser indtruffet pludselig død

Navn	MAREN Jørgensen
Alder	48 år
Civilstand	Gift med Inds. Ole Christensen, Nøbølle
Stilling	Indsidderkone
Bopæl	Et Huus, der tilhører Gaardejer Dines Larsen, Horslunde, Nøbølle
Findested	En Vejgrøft ca. 2000 Alen fra Huset, ca. ½ Alen bred, Vandets Dybde er ca. 5 Tommer
Hvornår fundet?	Den 30. marts kl. 6½ eftermiddag
Oplivningsforsøg	Manden erklærede at have rusket og rullet hende, men hun var kold og stiv.
Ligets leje?	Liget fandtes fuldstændigt afklædt i Huset.
Spor af vold?	Ikke Spor af ydre vold
Dødsårsagen?	Drukning [eller rettere Qvælning da hun lå med Ansigtet i Vandet]. Rimeligvis ved Vaade, da hun led de sidste 82 Dage af Svimmelhed og Hovedsmerter og var i den Alder, hvor Menstruationen ophører, og denne Svimmelhed maaske har bidraget til, at hun er tumlet i grøften [hun led også af Asthma]
Anledning til yderligere undersøgelser, fx obduktion?	Nei
Dødstegn?	Ingen Forraadnelse, men brustne Øine, Dødpletter og Dødsstivhed.
Tilføjet med politiets blæk:	"Den afdøde angives at have været noget hengiven til Drukkenskab"
	Politiet har ingen indvendinger imod, at liget begravnes.
	Undertegnet 31. marts 1881, af (ulæselig) Autoriseret Læge

Udsnit fra dødsattesten for MAREN. Her ses bl.a. dødsårsagen.

3 Lollands Nørre Herreds Skifteprotokol 1890-1896 (DC 147. nr. 14) 1893, s. 380. RA

Dødsforklaringen siger meget om tidens syn på (fattige) kvinder: Hovedsmerter på grund af overgangsalderen, og dertil er hun en kendt alkoholmisbruger. Nej, der var ingen grund til obduktion, selvom lægen egentlig ikke kunne fastslå, om MAREN var druknet på fem tommer – 18 cm - dybt vand (!) eller måske var blevet kvalt, se attesten. Kun manden vidste, hvad han havde fundet og båret hjem.

Var det 'våde', dvs. et uheld? Eller mord? Eller selvmord?

Danmark har en utrolig detaljeret statistik over selvmord allerede i 1800-tallet. Maribo Amt havde flere selvmord (31,4 pr. 100.000 indbyggere) end hele landet (25,8), flere blandt kvinder (18,3 pr. 100.000) end i hele landet (10,2). I årene 1881-85 druknede 14 kvinder sig i landdistrikterne i Maribo Amt eller i gennemsnit 3,4 kvinder om året. MAREN er nok ikke regnet med i tallene, men embedslægen har ikke stået fremmed over for kvindelige selvmordere på landet.

MAREN fik en sørgelig død i tråd med hendes liv, vil vi umiddelbart sige. Fattigprotokollen viser, at hendes mand, Ole Christensen, fik hjælp til hendes kiste og begravelse. De kolde fakta giver dette dystre billede af MARENS liv. Men heldigvis kender vi hendes datter, Nielsine, gennem hundredvis af breve til min far, Ejvind, i Sorø. Nielsine skriver i et brev til Ejvind om sin mor og sin søster (før 15. marts 1935):

"jeg længes også efter at se og tale med dig [Ejvind], jeg håber at møde dig ved godt Humør og glad, ja vær endelig glad, ellers har Livet ingen Værdi for os, jeg har ingen Arv faaet efter min Moder, som døde, da jeg var 5 Aar, men jeg har heldigvis faaet hendes glade lyse lattermilde Sind, siger min Søster, men du har desværre faaet din Fars og Farmors, men det kan bekæmpes, naar man vil." ... "[Jeg var] Birket i Søndags, tænk min gamle Søster laa og var syg og havde ligget i tre Uger, hun hade haft Hjertekrampe og Enfluenza hun laaovre hos sin Søn, som bor ved den anden side Væjen".

MAREN, som fik den triste død, havde ifølge datteren Nielsine et lyst sind. Det er et meget overraskende, men værdifuldt udsagn, fordi de kolde kendsgerninger er, som de er. Men MAREN viste sig også ukuelig. Hun bryder op fra fattiggården, vil ud at tjene, hun får sig en mand, hun bliver gift med. Hun får tre børn, ganske vist med tre ret uduelige mænd, men hun har nok været en munter kvinde. Sindet var ikke så mørkt, som omstændighederne var. Desuden forstår vi, at Nielsine uden videre kaldte den 30 år ældre

Caroline Cathrine for sin "gamle Søster" skønt de jo kun var halvsøskende, og at Caroline bekræftede Nielsines lyse sind. De hjertekramper, hun nævner, bekræftes af, at Caroline ifølge Kirkebogen døde af hjertelammelse i 1935. Hun var enke efter husfæster Christian Hansen.

Nielsine skriver om sit og sin mors lyse sind som kontrast til det mørke sind, Ejvind har fået fra sin far og farmor⁴, og at det kan bekæmpes! Sådan siger det lyse sind.

Vi har ikke noget portræt af MAREN, men vi har et af hendes storebror, Hans Jørgensen (1818-1898) og af hendes datter, Nielsine Petermine (1875-1942), som voksede op i Horslunde Fattiggård.

MARENS storebror, Hans Jørgensen, og MARENS datter, Nielsine Petermine. Kan vi næsten se MAREN – søster til Hans og mor til Nielsine – imellem dem?

Kilder og Litteratur:

Det statistiske Bureau: Tabeller over Folkemængden i Kongeriget Danmark, Hertugdømmet Slesvig og Hertugdømmerne Holsten og Lauenborg, efter Kjøen, ugift eller gift Stand og Alder samt efter Næringsvei og Stilling den 1. Februar 1855

Statistiske Meddelelser, 3. rk., 10. bind, 1890: Selvmordene 1876-1885.

Harald Jørgensen: Studier over det offentlige fattigvæsens historiske udvikling i Danmark, Gyldendal 1940 (fotografisk optryk 1979). II. Del, kap 2: Fattiggårdenes oprettelse på Landet.

Horslunde-Nordlunde Pastorat: Fattigkommissionens forhandlingsprotokol (1803-1896) C2.4: 1828 – 1890, RA

Horslunde-Nordlunde Fattiggård: Tilsynsprotokol (1867-1891) 42-12 - 42-14: m.m.

⁴ Historien om Ejvinds farmor og farfar, Svend Svendsen, er fortalt i Slægtsforskeren 2019 nr. 3. s 14

Mine farfædre fik ingen børn - om DNA og slægtsforskning

Af Peter Olsen
Æblevænget 12, 7700
Thisted
Tlf. 21 15 16 47
po@peter-olsen.dk

DNA og slægtsforskning

Man skal som slægtsforsker være forberedt på, at det kan have både positive og negative konsekvenser, hvis man får foretaget en DNA-test. I denne artikel vil jeg vise, hvordan jeg

- har måttet save en gren med kendskab til pænt over 200 aner af slægtstræet, idet jeg har indset, at min farfar ikke var min fars biologiske far.
- har bekræftet slægtskabet med den mand, min mor tænkte, kunne være min biologiske farfar.
- delvist har bekræftet slægtskabet med den mand, min oldeemor udlagde som far til min mormor.

Den spæde begyndelse

Mit udgangspunkt for at få taget en DNA-test havde intet at gøre med mine farfædre. I foråret 2019 fandt jeg en politisag, hvori min mormors mor udlagde en navngivet mand som far til min mormor. Det var dog påstand mod påstand, så jeg lod mig DNA-teste med det formål at få bekræftet slægtskab med den pågældende mand.

Da analysen af mit DNA lå klar, gik jeg spændt i gang med at undersøge, hvad jeg havde af nulevende slægtninge, samt med hvem af mine formodede aner jeg var blodsbeslægtet. Ville jeg finde efterkommere af den udlagte barnefaders slægt blandt mine DNA-match?

Udtrykket "match" anvendes her i artiklen om personer, der også har fået foretaget DNA-test og vurderes at dele ar-

vemasse (DNA) med mig. Illustrationen nederst på siden viser mit første match, samt hvad jeg får af oplysninger om matchene i det system, jeg anvender til min DNA-slægtsforskning:

- den testedes navn og den omtrentlige alder (navnet er anonymiseret af mig).
- fælles DNA i procent og centimorgan (måleenhed for mængder af DNA; her 173,7 cM eller 2,5%).
- et bud på, hvordan jeg og mit match er relaterede til hinanden (en fætter i 1. led forskudt to generationer, altså en fætter til en af mine bedsteforældre).
- et bud på fælles slægtsnavne og -steder.
- en mulighed for at se matchets slægtstræ, hvis et sådan er stillet tilgængeligt.
- familie-teorier, hvor slægtstræer og andre kilder anvendes til at foreslå den nærmeste fælles ane (findes vist nok kun hos MyHeritage).

Jeg klikkede spændt på "Se teori". Kunne systemet virkelig selv fortælle mig, hvordan vi var i familie med hinanden? Ja, på skærmen vistes en slægtslinje fra mig og en slægtslinje fra matchet til vores nærmeste fælles ane.

[Navn på DNA-match] Alder: 70 årige Fra: Danmark 🇩🇰 Kontakt administrator	Skønnede slægtskaber Fætter i 1. led forskudt 2 generationer ?	DNA-matchets kvalitet ? Fælles DNA: 2,5% (173,7 cM) Delte segmenter: 11 Største segment: 32,1 cM
👤 Optræder i et slægtstræ med 1.005 personer, som han administrerer		
🧬 DNA-matchet er din fætter i 1. led forskudt 2 generationer ifølge Theory of Family Relativity™. Se teori		
👁️ Slægtsnavne fælles for dig og DNA-matchet indeholder Andersen; Christensen; Sørensdatter og 33 flere .		
🔄 Dit slægtstræ har 7 Smart Matches™ med dette træ. Se Smart Matches		
📍 Fælles slægtssteder mellem dig og DNA-matchet inkluderer Danmark; Tyskland og 3 flere .		

Efter kontrol af oplysningerne i matchets slægtslinje kunne jeg konkludere, at de identiske brudstykker af arvmasse (173,7 cM fælles DNA), matchet og jeg deler, stammer fra min tipoldemor Jensine Graversen eller hendes mand. Jeg havde nu bekræftet at være blodsbeslægtet med min mor, min morfar samt hans mor og mormor; og ud fra princippet om, at man altid er sikker på, hvem der er barnets mor, så bør jeg også være blodsbeslægtet med disses kvindelinjer bagud i slægtled.

Min far har ca. 4.300 match i alt, og i 78 tilfælde har systemet lavet en familie-teori, og kun omtrent ¼ af disse var korrekte ved kontrol. Det sker ofte, at teorierne forveksler personer med enslydende navne, og til tider bliver personer med forskellige navne koblet sammen og foreslået at være samme personer. I disse tilfælde må jeg ty til næste værktøj, nemlig at åbne matchenes slægtstræer og selv tjekke matchenes aner én for én for at lede efter fælles slægt. Støt og roligt gik det på den måde fremad med at bekræfte stadig flere aner.

De mange drilske match

Undervejs kæmpede jeg dog med utroligt mange drilske match, hvor slægtstræerne indeholdte for få oplysninger til, at jeg kunne finde de fælles aner. Omvendt var der også

slægtstræer med både ni og ti slægtled, hvor jeg ikke kunne genkende så meget som én eneste person som værende identisk med mine aner. Hvordan kunne jeg være beslægtet med matchene, når ingen af deres aner var identiske med mine aner?

Matchene med få oplysninger i slægtstræerne ignorerede jeg i første omgang. I stedet satte jeg fokus på det dilemma, at mange match havde aner, der ikke kunne knyttes til min slægt. For at kunne afgøre om disse drilske match var på min mors eller fars side af slægten, fik jeg begge mine forældre til at tage en DNA-test. Havde de ikke været i live, ville jeg have spurgt søskende til mine forældre eller fætre og kusiner, så jeg på den måde havde DNA-test fra begge mine forældres slægtslinjer.

Matchene med de ugenkendelige aner viste sig at høre til på min fars side, og jeg indså da, at absolut ingen af min farfars aner var bekræftede! Det på trods af at op mod 25 % af mine øvrige bedsteforældres aner var bekræftede. En slem tanke begyndte at nage: *Måske var min farfar slet ikke min fars biologiske far?*

Halvt i alvor, halvt i spøg, spurgte jeg min far, om han var sikker på, hvem hans biologiske far havde været, og prompte lød det fra min mor: „Jeg kan sagtens forestille mig, at det var Wilfred!“ Wilfred var min farmors klassekammerat i De forenede Kirkeskoler, og i min fars tidlige teenageår trådte Wilfred ind og blev en del af min fars liv. Han fik min far med i cykelklubben ABC (og betalte kontingentet), tog ham med på cykelture i udlandet og gav ham personlige gaver. Hvis jeg holdt fast i tanken om, at min farfar ikke var min fars biologiske far, var der i Wilfred en oplagt kandidat til rollen.

En af de personlige og atypiske gaver fra Wilfred til min far var denne liste over Wilfreds og min farmors klassekammerater fra 1921, som min far fik i julen 1966:

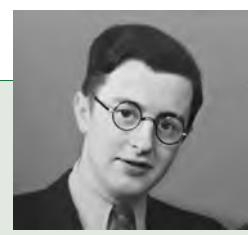
DNA-bekræftede MORMOR
21% af 107 aner

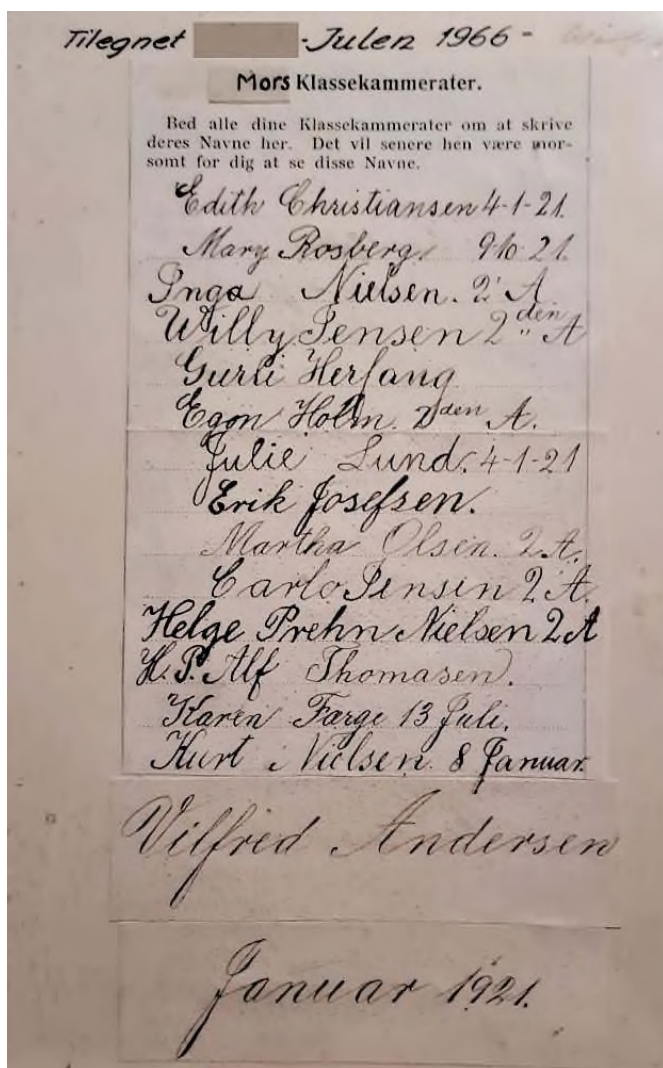
DNA-bekræftede FARFAR
0% af 228 aner

DNA-bekræftede FARMOR
6% af 136 aner

DNA-bekræftede FARFAR
0 % af 228 aner

aner ville dette igen blive et kæmpe projekt med utallige personer, der skulle findes.

- Disse efterkommere skulle krydstjekkes for at finde netop dén mand, der var efterkommer af flere af (helst alle) de fælles aner på tværs af matchene.

Havde dette været min eneste løsning, ville jeg have opgivet på forhånd! Heldigvis kunne jeg nøjes med at finde Wilfreds aner og sammenligne dem med anerne hos de drilske DNA-match.

Mine forældre kunne huske Wilfreds fødselsdato, og han var sikkert født samme år som min farmor, der havde været hans klassekammerat. Ud fra disse oplysninger fandt jeg navnene på Wilfreds forældre og bedsteforældre. Længere tilbage i slægten behøvede jeg ikke at gå, før jeg fandt et interessant navn: Wilfreds farmor hed Gertrud Cornelius Crillesen.

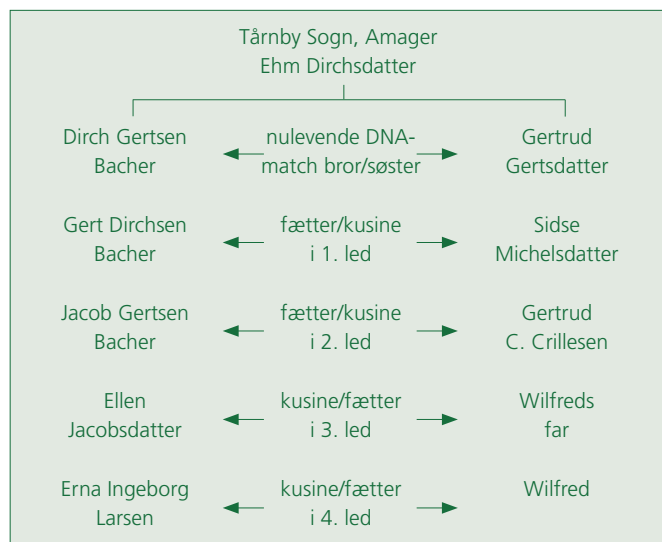
Navnet Crillesen havde jeg fundet i flere af slægtstræerne hos de drilske match. Jeg skrev til administratorene bag disse match, og allerede dagen efter var der svar fra en mand i USA: den testede person var hans mor. Udstyret med hendes pigenavn og fødselsdato kunne jeg nu selv finde hendes aner og blandt disse forhåbentlig finde en for hende og Wilfred fælles ane, hvilket lykkedes:

At bekræfte en barnefader

For at konkludere, at Wilfred, og ikke min farfar, var min fars biologiske far, havde jeg behov for at påvise, at jeg har arvet DNA fra Wilfred. Da Wilfred døde for knap 30 år siden, og han ikke fik nogen børn foruden en adoptivdatter, er der ingen efterkommere at sammenligne DNA med. I stedet måtte jeg forsøge at påvise slægtskab med efterkommere af aner fra flere af Wilfreds slægtsgrene.

Havde jeg ikke haft Wilfred som udgangspunkt for min søgning efter min fars biologiske far, ville der have ligget en enorm opgave foran mig. For at identificere en mulig barnefader alene ud fra slægtstræerne med ugenkendelige aner, ville processen være at:

- Slægtstræerne skulle kontrolleres og kompletteres i håb om at finde fælles aner på tværs af matchene. Vi taler om slægtstræer med hundredvis af aner.
- De fælles aners mandlige efterkommere, der levede, da min far blev undfanget, skulle findes. Selv med få fælles

To svaler gør ingen sommer

Ved at sammenligne den fælles DNA med andre match fandt jeg yderligere fire personer, der bar identiske brudstykker af samme DNA, som kvinden fra USA og jeg delte. Deres slægtstræer indeholdt desværre også kun få oplysninger, men det lykkedes mig for ét af matchene selv at finde

flere slægtled, og nærmeste fælles ane var Wilfreds olde-
mor, Sidse Michelsdatter.

Når jeg nu via to match havde påvist, at min far og jeg har arvet DNA fra Wilfreds aner på Amager, havde jeg så også påvist, at Wilfred var min fars biologiske far? Nej! En hvilken som helst af Sidse Michelsdatters utallige mandlige efterkommere, der levede, da min far blev undfanget, kunne teoretisk have givet samme DNA videre til min far. For endegyldigt at bevise, at Wilfred var min fars biologiske far, var det nødvendigt også at bekræfte slægtskabet med aner fra de øvrige slægtsgrene af Wilfreds familie.

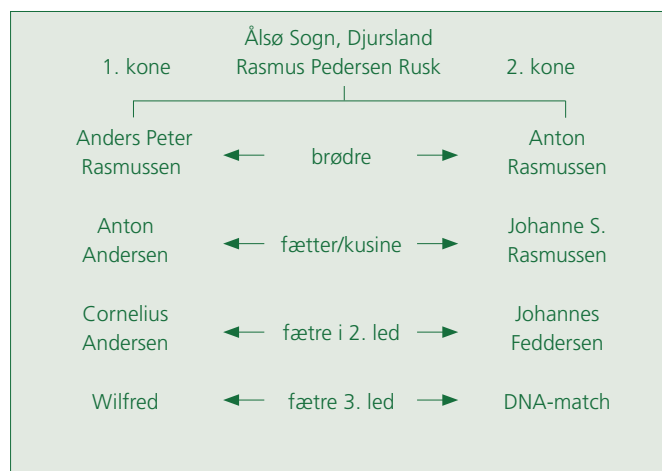

På kortet ses den geografiske fordeling af Wilfreds aner. Foruden København og Amager stammede anerne fra Djursland samt Midt- og Sydjylland. Hvis jeg kunne påvise også at have arvet DNA fra Wilfreds djurslandske og/eller sjællandske aner, ville jeg føle mig sikker. Der var næppe flere end Wilfred blandt min farmors bekendte med denne kombination af djurslandsk, sjællandsk og amagerkansk arvemasse.

De djurslandske match

Jeg anvendte nu slægtsforskernes mest kendte metode: slidsomt og tålmodigt gennemgik jeg min fars match ét efter ét i min søgen efter sammenfald med Wilfreds jyske og/eller sjællandske aner, og det gav pote, for jeg fandt to forskellige match, der ligesom Wilfred var efterkommere af personer i Ålsø Sogn på Djursland. Det bekræftede, at jeg

ikke blot deler DNA med efterkommere af Wilfreds aner på Amager, men også med efterkommere af hans aner på Djursland! Her vises slægtslinjerne for Wilfred og det match jeg fandt først:

Et kuriosum ved matchet er, at jeg nedstammer fra en søn af Rasmus Pedersen Rusks 1. ægteskab, hvorimod mit match nedstammer fra en søn af 2. ægteskab. Den nedarvede DNA stammer derfor fra Rasmus og ikke hans hustru, hvilket man ellers som hovedregel bør nøjes med at konkludere.

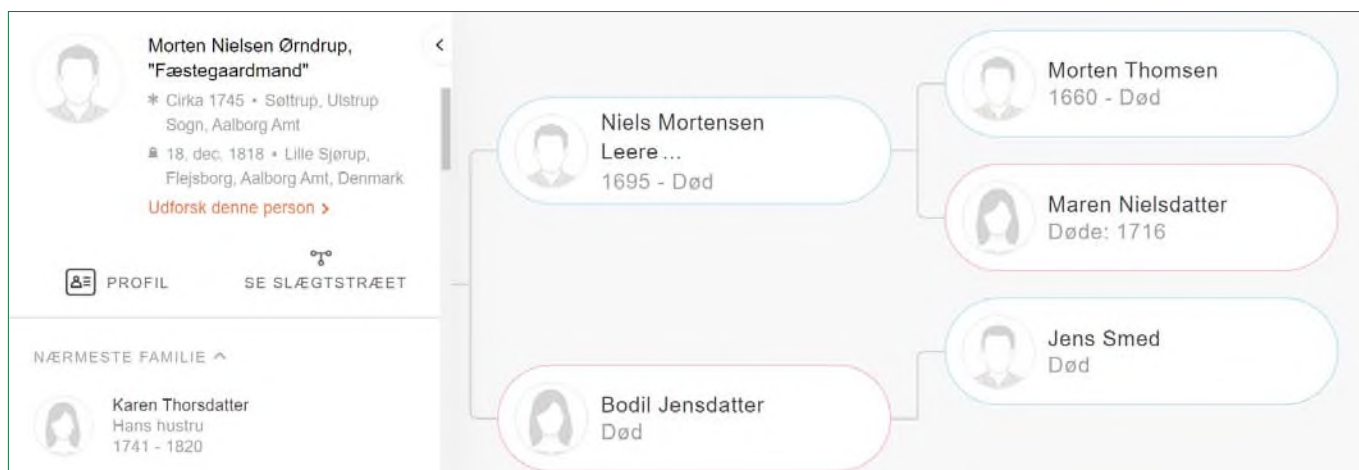
Fra en farfar til to farfædre

Ved stædigt at tjekke endnu flere match ét efter ét har jeg nu endelig også påvist at dele DNA med en efterkommer af Wilfreds midtsjællandske slægt. Jeg er derfor ikke længere i tvivl: Wilfred var min fars biologiske far, og det har jeg bevist via DNA-slægtsforskning ved at påvise genetisk slægtskab med efterkommere af Wilfreds aner på Amager, på Djursland og på Midtjylland.

Min opdagelse har ikke ændret ved, at min farfar var min farfar og altid vil blive husket som sådan. Hvert år til slægts-historisk weekend i Bjerringbro besøger jeg hans grav, og jeg vil fortsat forske i hans slægt. Dog morer det mig, at da min far var min farfars eneste barn, og så ikke var det alligevel, og da Wilfred ikke officielt fik nogen biologiske børn, ja, så kan jeg nu sige: „Mine farfædre fik ingen børn“. Det er der ikke mange, der kan.

Min mormors udlagte barnefader

Som nævnt indledningsvist i artiklen, så var det egentlig min mormors far, jeg søgte, da jeg begyndte at arbejde med DNA i forbindelse med slægtsforskning. Navnet på ham, Niels Christian Nielsen, kendte jeg fra en privat politisag, som min oldemor havde anlagt mod ham. Han flyttede dog til Garding i Tyskland, hvor han fik mindst en søn, som

jeg også ved fik mindst en søn, men desværre har ingen svaret, når jeg har henvendt mig til min formodede tyske familie.

Ligesom ved Wilfred valgte jeg som alternativ at konstruere Niels' slægtstræ og har siden forsøgt at bekræfte vores slægtskab ved at påvise at dele DNA med andre efterkommere af hans slægt. Både Niels' farfars og farmors slægter stammede fra Søttrup i Ulstrup sogn, og netop dertil kan jeg knytte flere uafhængige match. Se eksemplet øverst på siden.

Desværre var det tilbage i 1700-tallet, at matches aner boede i Ulstrup sogn, og sognets kirkebøger mangler for perioden før 1814. Jeg kan derfor ikke med sikkerhed sige, netop hvem de fælles forfædre var, men matchene har kun dette slægtssted fælles, så den nedarvede fælles DNA bør stamme fra personer fra netop Søttrup. Jeg betragter derfor også slægtskabet med denne barnefader som påvist – selvom det reelt ikke er det.

Det videre arbejde

Jeg håber, at min fortælling har lokket dig, kære læser, til at kaste dig ud i DNA-slægtsforskning. Jo flere vi er, jo lettere bør det blive at finde og bekræfte de fælles aner.

For mit vedkommende har jeg yderligere to projekter, der ligger og venter: Blandt min fars match er der fortsat slægtstræer af typen, hvor jeg ikke kan genkende nogen navne, men med det fællestræk, at de har slægt i Kallehave på Lolland; er det et tilfælde?

Derudover undrer det mig, at der blandt min mors match er svenskere med ene svenske aner, når hendes aner alle var bosatte i Jylland. Gad vide, hvad der venter af nye opdagelser?

Ranum 26/2 1910

Vil de ikke gøre mig den Tjenste at optage en Sag som Paster So Peter i Ranum har haft for henved 4 Aar da det var imed min vilje at den blev opgivet So Peter sendte Papirne til Bage uden mit vidende jeg havde bet ham om han ikke vil opforholde Lovend Kelse K Nielsen Hlevig til at afløse Ed som han havde sagt ^{han} for Retten For at blive fri For at betale til min Lille pige Som er födt 25 Septemder 1794 og er 5 Aar gammel og heder Karen Marie Poulsen

Johanne Poulsen
ad Bager Nielsen
Ranum p Løgstør

Ovenfor: Min oldemors henvendelse til amtet.

Epistolae familiares – hvad gør vi med familiebrev?

Af Esben Wagn Rasmussen
Helgoland Strandpark II
Øresundsvej 144 F, 2.t.h.,
2300 København S.
26 85 82 40

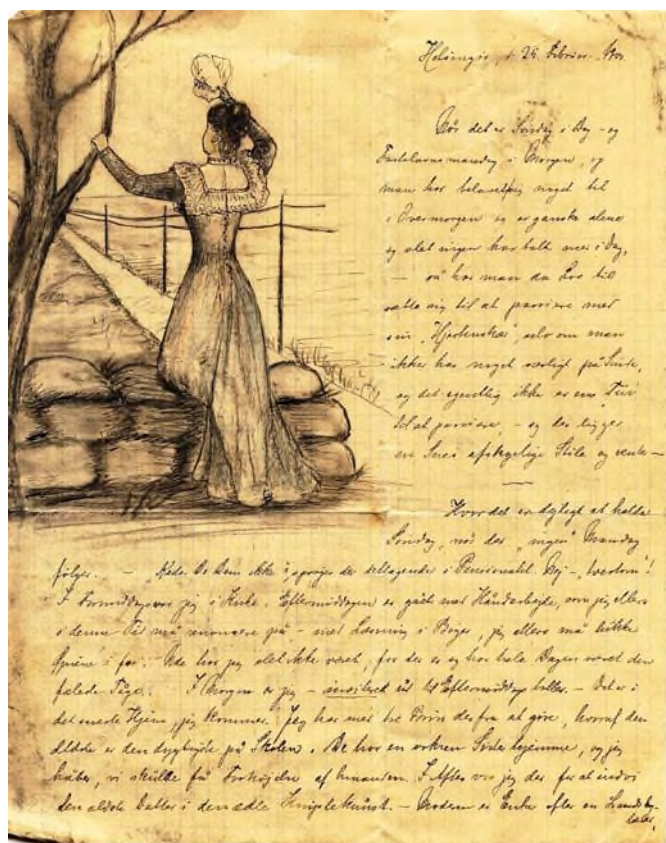
Private breve, personlige breve.

Anernes private breve – må vi læse dem? Kan slægtsforskeren hente relevante oplysninger og data i de breve, vores aner har gemt i skuffer, æsker og gulnede konvolutter? Spørgsmålet blev aktuelt for mig, da jeg arvede en større brevsamling, som min mormor og morfar havde efterladt fra perioden 1899 til 1904, hvor de mødte hinanden, blev forlovede og i fem år ventede på, at min morfar fik et embede, så han kunne forsørge en familie.

ret, så alle linjer kom med i deres fulde længde.

Brevene blev endvidere skrevet af med stor respekt for den gamle retstavning, hvor alle navneord begynder med stort bogstav, bolle å skrives med to a'er osv.

Men hvad var så indholdet i disse breve?

Min mormor forsynede ofte brevene med små stemningsfulde tegninger, der illustrerede indholdet.

Som barn hørte jeg ofte min mor snakke om disse breve. Hendes søster begyndte nemlig som pensionist at skrive dem rent på skrivemaskine. Et kæmpe arbejde, som det tog hende 4-5 år at gennemføre. Det blev til henved 1500 A4 sider, der omhyggeligt var tastet ind med korteste linjeafstand og uden margen for oven og for neden og i siderne. Herved blev det ekstremt vanskeligt for os at få det kopie-

Anne Marie Jørgensen 1875-1951 og Frederik Tønnesen 1875-1933

Det drejer sig om en brevveksling fra 1899 til 1904

Et af Anne Maries børn, Grethe Viggo Madsen, har givet følgende beskrivelse af indholdet:

"Det drejer sig om en brevveksling fra 1899 til 1904 mellem Anne Marie Jørgensen og Frederik Tønnesen.

Anne Marie Jørgensen blev født 1875 i Aarhus, hvor faderen var bryggeriarbejder. Få år senere flyttede familien til Skanderborg, hvor faderen drev et lille gartneri og handlede med fisk. Efter Præliminæreksamen kom Anne Marie Jørgensen ud som lærerinde i private hjem, senere til Seem Skole og endelig til Tarm Realskole 1894-98, hvor Søren Madsen Mygdal (broder til den senere statsminister) var bestyrer. Herfra kom hun på årskursus på Lærerhøjskolen i København. (Professor Vilhelm Andersen). Hun døde i Vester Vedsted præstegård den 10. oktober 1951.

Frederik Tønnesen, født 1875, var præstesøn fra Saltum i Vendsyssel. Han studerede selv teologi, blev efter embeds-eksamen kapellan hos faderen i Saltum og senere i Brylle på Fyn. I 1904 blev han skolebestyrer i Vinderup. I 1906 præst i Vorde og senere provst. I 1920 sognepræst ved Catharinæ Kirke i Ribe og flyttede i 1929 til Tårup Kvols, hvor han døde i 1933 den 10. maj. Brevvekslingen tager sin begyndelse, mens Frederik Tønnesen bor på Regensen. Her besøgte frøken Jørgensen hans kontubernal, og hun lånte Frederik Tønnesen en bog. Tråden er hermed knyttet og forbindelsen fortsættes i denne samling breve, der, så vidt det kan ses, er komplet. Begges breve foreligger i datoorden gennem seks år, til de i 1904 bliver gift.

Det er ikke en samling "kærestebreve" i almindelig gængs forstand, men de indeholder en række kultur- og tidsbilleder fra århundredets første år, således som de afspejler sig i disse to unge menneskers meninger og syn på tidens rørelser. De er ikke altid enige, da han er udgået fra et konservativt og hun fra et socialdemokratisk miljø. Men netop dette giver læsningen en særlig kolorit. Man lever med - ikke blot i deres kampe og økonomiske kriser, men får stærke indtryk af deres personlige udvikling. På en diskret, næsten blufærdig måde, fortæller brevene om de lange forlovelsesproblemer. Desuden får man glimt af aktuelle begivenheder fra denne periode. Under læsningen møder man en række navne: fra Madsen-Mygdal både rigsrevisor og landstingsmand (hos hvem hun var lærerinde i Mygdal skole i 1902) og til den senere statsminister Th. Madsen-Mygdal.

Endvidere omtales I. C. Christensen, Alberti skandalen,

Dreyfus sagen, præsten, Olfert Ricard, møder i studenteforeningen, dagligt liv på en højere pigeskole i Helsingør osv. osv. Senere var provstinde Tønnesen en kendt og meget benyttet foredragsholder indenfor Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed.

Grethe Viggo Madsen.

Senere var provstinde Tønnesen aktiv foredragsholder indenfor Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed.

Renskrivning af brevene

Når vi kan læse alle brevene i dag, skyldes det tre ting. For det første, at Anne Marie sørgede for, at brevene omhyggeligt blev gemt. For det andet, at et af hendes børn (Grethe Viggo Madsen) som nævnt brugte hundredvis af timer på at skrive dem rent.

For det tredje, at to af hendes børnebørn senere sørgede for, at de maskinskrevne sider blev fotokopieret og stillet til rådighed for interesserede familiemedlemmer, som også har haft mulighed for at læse dem i PDF-format.

Det er ikke en samling "kærestebreve"

Det er værd at hæfte sig ved Grethe Viggo Madsens be-

mærkning til indholdet af brevene:

"(...) Det er ikke en samling "kærestebreve" i almindelig gængs forstand, men de indeholder en række kultur- og tidsbilleder fra århundredets første år, således som de afspejler sig i disse to unge menneskers meninger og syn på tidens rørelser.

(...) Man lever med - ikke blot i deres kampe og økonomiske kriser, men får stærke indtryk af deres personlige udvikling."

Brevenes videre skæbne

Anne Maries børnebørn har ligesom alle andre drøftet brevenes videre skæbne. Hvad kan vi bruge dem til? Hvilke etiske overvejelser knytter sig til dette spørgsmål?

For at få svar på det har jeg kigget i de bøger, litterat og brevforsker John Christian Jørgensen ved Københavns Universitet har skrevet om brug af private og offentlige personers private breve. Herfra bringer jeg derfor et par citater: "(...) Forfatteren Palle Lauring mener, at vi bør værne om disse breve og skriver: "(...) at man ved at tilintetgøre breve tager stemmen fra de døde", og tilføjer: "(...) for med hvilken ret censurerer vi fortiden?" JCJ fortæller endvidere, at aviserne for nogle år siden bragte en artikel med denne overskrift:

Henrik Pontoppidans barnebarn brændte hans breve

"(...) Mange forfattere forsøger at redigere i deres eftermæle, men ofte er det børn og børnebørn, der udgør den største trussel mod forfatterbreve. Henrik Pontoppidans barnebarn brændte i 1980'erne nogle af hans breve til stor fortørnelse for den litterære samtid. (...) "Der nævnes også et eksempel med Jeppe Aakjær, der skriver følgende i sine erindringer:

(...) "Jeg har altid ærgret mig over disse Brevsamlinger, der laases hen som i et Jernskrin, saa ingen Forsker kan faa Adgang til dem, før alle Livets søde Safter er dampet ud af dem ... Lad bare Folk vende vore Papirer, bruge dem, gøre Uddrag af dem, naar det sker med Takt og Pietet. Den taktløse Forsker vil rammes af Folkedommen. Det er Klausul nok." "(...) Jeg tror, det er en misforstaaet og sippet Familiefølelse, der laaser vore Breve og Papirer ned i Lædikere, der skal aabnes med Brækjern.

Kjøbenhavn, den 11. oktober 1927. Jeppe Aakjær."

Brevene ville få værdi for eftertiden

John Christian Jørgensen nævner også et andet eksempel:

"Når Karen Blixen skrev sine dramatiske og ekstremt vel-skrevne breve hjem til moren eller broren om livet på den afrikanske farm, forventede hun næsten, at brevet blev delt og vendt med hele familien, medmindre hun angav et 'moder privat' over de fortrolige afsnit.

Med tiden har hun nok, som de fleste gode forfattere, vidst, at brevene ville få værdi for eftertiden."

Disse og andre tilsvarende udsagn bekræfter mig i, at det – som jeg selv, min mor og hendes søskende har fundet værdifuldt for eftertiden – kan videregives til andre, når vi, som Jeppe Aakjær siger, " vender deres Papirer, bruger dem, gør Uddrag af dem med Takt og Pietet."

Bindekort fra forlovelsen december 1900

Tekst: Anne Marie Jørgensen, lærerinde, Skanderborg
Frederik Tønnesen, Kapellan pro persona, Saltum

Som om jeg næsten kan høre dem trække vejret

Vi er nogle stykker i familien, der har læst hele brevsamlingen fra ende til anden. Bagefter har vi snakket om, at vi er blevet fanget af indholdet og har følt, at vi er kommet helt tæt på. Det har givet en fornemmelse af, at de to bedste-forældre under læsningen befinder sig lige ved siden af os – som om vi næsten kan høre dem trække vejret.

Brevenes brugsværdi

For mig er brevene værdifulde af tre årsager:

For det første fortæller de en levende historie om to mennesker, der mødes i en brydningstid, hvor nye tanker og nye opfindelser kommer til at vende op og ned på gamle traditioner i by og på land.

For det andet fordi Anne Marie Jørgensen og Frederik Tønnesen er født netop på det tidspunkt, hvor der lige er blevet anlagt jernbanelinjer, der forbinder landets købstæder og stationsbyer med hinanden.

Herved kunne de søge arbejde flere steder rundt om i landet. De muligheder bliver brugt og beskrevet i brevene, der således også indeholder interessante skildringer af lokale forhold de steder, hvor de boede og besøgte hinanden. For det tredje - som er vigtigt - har læsningen af brevene gjort min slægtshistorie levende.

Som alle andre har jeg i årevis arbejdet ivrigt med at indsamle og ordne data til familiens anetavle. Systematisere arbejdet med brug af skemaer, kildehenvisninger, fotos, bilag osv. for at få overblik over, hvor de enkelte familiemedlemmer var født, havde levet og var begravet.

At de også engang har været levende mennesker, oplevede jeg, da jeg brugte brevene fra vinteren 1901 til en artikel om min oldefars sygdom og død i Saltum Præstegård. Den indeholdt lange passager fra de breve, min morfar skrev til sin forlovede, mens han var kapellan og boede i faderens præstegård.¹

På samme måde gjorde brevene slægtshistorien levende, da jeg brugte dem til historien om min mormors liv. Titlen var: "Anne Bolette Caroline Marie Jørgensen, gift Tønnesen: Brikker til en livshistorie", som jeg fik mangfoldiggjort i 2011, så fætre og kusiner kunne få adgang til de data, jeg havde samlet.²

Men jeg er ikke færdig endnu. I den senere tid har jeg arbejdet videre med historien om min mormors liv, og i den sammenhæng oplevet brevsamlingens store slægtshistoriske værdi.

¹ Breve fra Saltum Præstegård år 1900. Dorte Hune og Esben Wagn Rasmussen, Egnssamlingen, Lokalhistorisk Arkiv & Museum for Pandrup Kommune, 6 sider 2004.

² Anne Bolette Caroline Marie Jørgensen, gift Tønnesen: Brikker til en livshistorie, Esben Wagn Rasmussen, hæftet 21 sider, 2011.

Det kongelige Bibliotek

Gennem arbejdet med brevsamlingen er jeg således blevet mere og mere overbevist om, at den ikke alene er et vigtigt kildemateriale for mig, men at den også i bredere forstand kan bruges af kommende generationer, der vil arbejde med det, Grethe Viggo Madsen kalder "en række kultur- og tidsbilleder fra århundredets første år" i en sammenhæng, vi måske ikke kender endnu.

Derfor indleverede jeg 100 år efter, at min mormor og morfar blev gift, en pakke med alle de originale breve til Det kongelige Bibliotek.

De sendte efterfølgende et brev med følgende indhold:

Den 9. marts 2004

Vedrørende brevveksling mellem stud.theol. Frederik Tønnesen (1875-1933) og lærerinde Anne Marie Jørgensen (1875-1951) fra årene 1899-1904.

Det kongelige Bibliotek skal hermed takke for modtagelsen af ovennævnte omfattende brevsamling og den fine orden, den er leveret i. Brevene vil nu indgå i vore samlinger og være til rådighed for interesserede på vores læsesal i Center for Manuskripter og Boghistorie.

Mvh

Underskrift

Da alle i familien stadig råder over den maskinskrivne afskrift af alle brevene, er det fortsat muligt for os alle og forhåbentlig også kommende generationer at hente inspiration og ny viden i det omfattende materiale.

Familie i Sverige og Amerika?

Søger du slægtninge, der er fx udvandret til Amerika eller kommer fra Sverige? Så har Danske Slægtsforskere et tilbud, som kan være afgørende for din forskning.

Som medlem af foreningen kan du få foretaget opslag i to betalingsdatabaser ganske gratis. Det er i gruppen Opslag internationalt vores Forum (forum.slaegt.dk), du finder denne særlig service. Her er to tråde Hjælp med opslag i Ancestry.com og Hjælp til opslag i ArkivDigital (Sverige). Hvis du ønsker hjælp til et opslag, skriver du simpelthen et svar i tråden, hvor du forklarer, hvad du søger efter. I løbet af kort vil du få svar tilbage med de forhåbentlig gode oplysninger, der kan trækkes ud af databaserne.

Benyt dig endelig af denne fine mulighed. Husk, at tilbuddet er forbeholdt medlemmer, og du skal være logget ind på hjemmesiden for at skrive i Forum.

Højbjerg eller Høbjerg i en Coronatid

Af **Holger Almholt**

Østerallé 17a

9300 Sæby

Tlf. 3070 3242

almholtholger@gmail.com

Jeg har nogle aner i Højbjerg Sogn, Viborg Amt, og jeg opdagede i marts 2020, samtidig med, at Coronakrisen brød ud, at der er forskellige stavemåder eller navne på sognet. Da jeg fandt, at kirkebøgerne mente Højbjerg og folketællinger Høbjerg, fik det mig til at indsætte følgende indlæg i gruppen Slægtsforskning på **Facebook**:

Ifølge ArkivalierOnline og kirkebøgerne er Højbjerg et sogn i Lysgård Herred, Viborg Amt. Højbjerg findes ikke i kirkebøgerne.

Ifølge hjemmesiden Krabsen.dk er Høbjerg et sted i Højbjerg Sogn i Lysgård Herred. Højbjerg Sogn findes ikke i Krabsen.dk eller i Sogn-Herred-Amt. En af mine aner findes i FT1940 i Højbjerg By, Højbjerg Sogn, Lysgård Herred.

Har vi nogen i gruppen, der ved noget om Højbjerg-Højbjerg?

Dette indlæg har affødt 23 kommentarer, hvoraf **Jytte Brun Møller** henviser mig til Wikipedia, som indeholder omtale af Højbjerg Sogn, hvori befinder sig Højbjerg Kirke og Højbjerg bebyggelse.

Bjørn Andersen oplyser: *Jeg er også stødt på, at Høberg Sogn i Viborg Amt er blevet kaldt Højbjerg sogn.*

Lars Jørgen Helbo skriver: *Ifølge Amt-Herred-Sogn er der et sogn i Lysgård Herred, der hedder Høbjerg – det nævnes dog, at det også går under navnene Højbjerg og Højbjærg.*

Jeg spørger i gruppen, hvor de alternative navne til sognet kan findes, og **Bjørn Andersen** henviser mig til den af DIS Danmark i 2011 udgivne bog *Danske kirkesogne*¹, hvor sognet kaldes Høbjerg, Højbjerg eller Højbjærg.

Samtidig i marts undersøger jeg kirkebøger og folketællinger og spørger tre eksperter:

Kirkebøger og Folketællinger

I kirkebøgerne skrives Højbjerg, Høbjerg eller Højbjerg, altså helt almindelige varianter. I de mange folketællingsskemaer skrives Højbjerg, men på ydersiden af bindet står konsekvent Høbjerg. Jeg har mistanke om, at det er en arkivar i Viborg, der har lavet fejlen på det første bind folketællinger,

¹ Danske kirkesogne kan læses på Slægtsforskernes Bibliotek <https://dis-danmark.dk/bibliotek/921630.pdf>

der er indsendt fra sognet, og så har senere arkivarer gentaget fejlen ved de følgende folketællinger.

Jeg mener, at Høbjerg ved en fejl er gået videre til sekundære databaser som ddd.dda.dk og krabsen.dk og også til Sogn-Herred-Amt og senere til DigDag og SDFEs kortviser.

3 eksperter:

Den kendte genealog, **Anton Blåbjerg**, mener, at det er ligegyldigt. Højbjerg og Høbjerg er samme sogn.

Min lokale arkivar **Jørgen P. Clausager** skriver:

”Dansk Stednavneleksikon” tolker sognets navn som ”bakken med høet”, så den korrekte form må være ”Høbjerg”; det er også den stavemåde, som benyttes både i 5. og 6. udgave af Trap såvel som på Geodætisk Instituts kort.

Hertil bemærker jeg, at Trap i 2. og 3. udgave skriver Højbjerg. I 1. udgave skrives Høibjerg, og i 4. udgave skrives

Skiltene, der fortæller om byen, er enige om at bruge formen Højbjerg.

Højbjerg [Højbjærg]. Jeg har ikke fundet nogen begrundelse hos Trap for skiftet fra Højbjerg til Højbjerg.

Kenn Tarbensen i Rigsarkivet skriver: *Tak for henvendelsen. Det er jo en klassiker med let skiftende navne, men så vidt jeg kan se, så er det Højberg i dag, og der står Højbjerg i ældre kirkebøger, fx her: <https://www.sa.dk/ao-soegesider/dal/billedviser?epid=21585030#364014,70601500>. Så der er nok ikke andet at gøre end at være opmærksom på forholdet, og det er du jo også.*

Så vi har en ekspert på Højbjerg og en på Højbjerg, mens den tredje mener, at det er ligegyldigt.

Danske Slægtsforskeres Forum

Jeg foretog også et opslag i Danske Slægtsforskeres Forum under Metode og Teknik. Det er blevet læst 6090 gange, og der er 5 svar, bl.a.:

Erik Brejl skriver: *Som i så mange forhold er der ikke noget, der er absolut korrekt.*

Det er dig, der vælger, hvilken standard du vil følge og gerne konsekvent.

I mine skifteuddrag har jeg valgt at følge stavemåden i Trap 5. udgave, som altså skriver Højbjerg.

Du kunne jo angive stedet som Højbjerg (Højbjærg), så kan man se, at der er flere stavemåder og vigtigst: så finder Google begge stavemåder.

Sebastian Bruun skriver: *Hvis det drejer sig om sognets navn, må folkekirken vel have et stort ord i og med, at sognene er en folkekirkelig opdeling.*

Hvis det drejer sig om byens navn, er det meget mere åbent for fortolkning: Akkurat som ved personnavne har stavemåder skiftet både i tid og afhængigt af de enkelte skrivers staveevner - og udtale.

Her må man vel være så kildetro som mulig – og så knytte en bemærkning om de skiftende stavemåder for samme stednavn. Det er vel også med til at <levendegøre> historien?

Sognefortegnelser

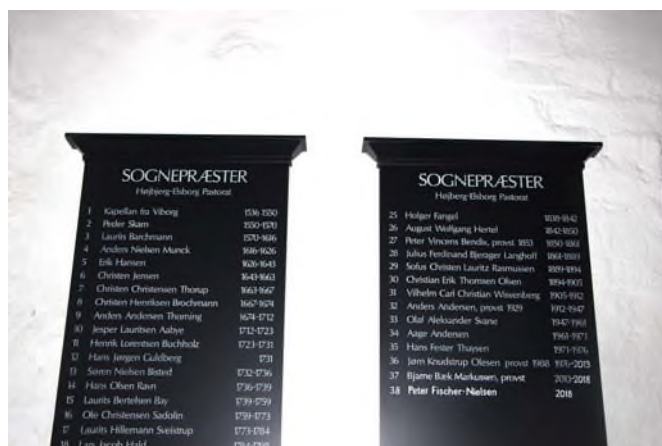
I den af DIS-Danmark i 2011 udgivne bog *Danske kirkesogne* fremgår, at sognet hedder Højbjerg, Højbjærg eller Højbjærg. Redaktør var Ruben Højmark.

I den af DIS-Danmark i 2012 udgivne **Sogn-Herred-Amt** fremgår, at sognet hedder Højbjerg.

På sognets hjemmeside kaldes kirken: Højbjerg Kirke, hvori mod kirkegården hedder: Højbjerg/Højbjærg Kirkegård.

På kirkens informationstavle er sognets navn Højbjerg.

Også inde i kirken holder man sig til navnet Højbjerg.

I Rigsarkivets registratur *Danmarks Kirkesogne* udgivet af S. Nygaard i 1933 benyttes kun navnet Højbjærg.

I maj kontaktede jeg **Kathrine Tobiasen**, som redigerer *Slægtsforskeren*. Hun er medredaktør på vores uundværlige hjælpemiddel *Sogn Herred Amt* og oplyste følgende:

Vores udgivelse Sogn Herred Amt er ude i tredje udgave; den første udgave kom allerede i 1998 som et særnummer af Slægt & Data, som det hed dengang. Bagmændene var bl.a. Svend Erik Christiansen og Arne Julin, og det er navneformerne fra dengang, vi stadig bygger på. Jeg husker ikke helt, hvordan stavemåderne blev valgt, men tror, man har brugt Trap Danmark som udgangspunkt.

Da vi lavede de nye udgaver, var det ikke oppe at vende, om vi eventuelt kunne bruge andre staveformer. Men jeg skal gerne gemme din mail, så vi kan tage det op, når og hvis vi skal i gang med 4. udgave. Det skal nok komme, for bogen er ganske populær.

Ruben Højmarks værk var en noget anderledes udgivelse, idet han medtog år for kirkebøgerne, så man her kunne se, hvad der i hvert enkelt sogn var bevaret. Han bygger sit ar-

bejde på S. Nygårds Danmarks Kirkebøger. Hvis du er interesseret i den, kan du finde den på Slægtsforskernes Bibliotek.

Jeg skrev også til **Kurt Pajbjerg**, som er formand for slægtsforskerforening i Viborg, og han svarede:

Jeg har set dit oplæg, men har svært ved at finde ud af, hvad jeg mener. Rigsarkivet er ikke fejlfrit i forhold til skrivemåder, fx så skriver de nogen steder Handbjerg uden d. Jeg tror, man skal bruge de ældste kilder til at afgøre skrivemåden, fx de ældste udskiftningskort.

Matrikelkort

Som fhv. landinspektør er det nærliggende at undersøge, om der på matrikelkort er forskellige udgaver af sognets navn. På hjemmesiden Historiske Kort på Nettet (hkpn.gst.dk) kan man finde alle de originale matrikelkort, som gennem tiden er brugt som originaler, der løbende ajourføres ved udstykninger m.m.

Det nyeste kort er fra 1974-1994. Her står Højbjerg By, Højbjerg Sogn, og dette er manuelt rettet til Højbjerg By, Højbjerg Sogn. Jeg har aldrig før set en rettelse som denne på et originalt matrikelkort.

Her ses, hvorledes bynavnet Højbjerg ved et matrikelkort er rettet til Højbjerg.

På det originale matrikelkort 1884-1974 er titlen: Høiberg By, Høiberg Sogn, og det samme gælder i perioden 1866-1884.

På det første originalkort, som var i brug 1815-1866, er titlen Højbjerg rettet til Høiberg.

Så det eneste sted, man finder Højbjerg på matrikelkort, er på kortet fra 1974-1994, og dette er rettet manuelt til Højbjerg.

Der findes en nyere adgang til de historiske Matrikelkort

(og geodætiske kort), nemlig via dette link: apps.kortforsyningen.dk/arkivkort. Her findes kun navnet Højbjerg Sogn.

Topografiske kort

Angående topografisk atlas i målforhold 1:1 00.000 så finder jeg Højbjerg (by) i 1989, 2001 og 2016.

Derimod finder jeg Højbjerg (By) i 1896.

Så har jeg set på de lave målebordsblade i 1:20000. Her finder jeg Højbjerg (by) i 1916, 1938 og 1943. Derimod finder jeg Højbjerg (by) i 1956 og 1963.

DigDags kortviser: Så har jeg set nærmere på DigDags kortviser, og den siger Højbjerg, men når man indstiller til sognekort og klikker på sognet, får man adgang til information om sognenavnet. Her står *Højbjerg Sogn: officielt navn fra 1662 til 2009*.

De benyttede kilder i DigDag er:

Karl-Erik Frandsen, Danmarks Administrative Inddeling bd. I: Atlas, Dansk Historisk Fællesforening, 1984

Kort- og Matrikelstyrelsen 2009

Gunner Linds sognebase 1990

De nørrejske rets- og politikredse indtil 1973.

I juli 2020 sendte jeg en email til Stednavneudvalget, som er den højeste autoritet mht. stednavne, og jeg modtog i august følgende grundige redegørelse fra professor Johnny Jacobsen:

Kære Holger Almholt,

Mange tak for din forespørgsel angående navnet Højbjerg/Højbjerg. Jeg skal beklage den lange svartid, men både ferietiden og den nok så bekendte Corona-situation har vanskeliggjort adgangen til de nødvendige materialer for at kunne besvare dit spørgsmål fyldestgørende. Det håber jeg så til gengæld at kunne gøre nu.

Du har jo selv været grundigt omkring i arkiverne og bøgerne i din søgen efter svar. Som en af dine informanter skriver, er det ikke et særsyn, at visse navne som her veksler mellem to staveformer, der også antyder forskellige betydninger. Som udgangspunkt ville begge navnemuligheder være helt problemløse: "bakken, hvor der høstes hø" eller "den høje bakke". Der findes da også adskillige eksempler på begge navne flere andre steder i Danmark. En tredje formel mulighed er faktisk også "bakken, hvor der er høge" (Høgebjerg).

Når navneforskere i dette tilfælde alligevel foretrækker Højbjerg skyldes det, at de gamle staveformer af navnet ret konsekvent peger i den retning. Jeg har nedenfor oplistet alle dem, som vi har registreret i vores arkiv, hvilket i praksis

vil sige (så godt som) alle eksisterende belæg frem til 1513 og derefter en række repræsentative nedslag i århundrederne efter. Når der står et årstal i parentes efter det første årstal, betyder det, at belægget kun haves i en senere afskrift. Jeg har efter hvert belæg i parentes skrevet den mest oplagte tolkning af forleddet, hvis man isoleret så på det enkelte belæg.

1410 (1574)	Høberg	(hø)
1411 (1540)	Høberig	(høj)
1428 (1558)	Høbjerg	(hø)
1430 (1580)	Høberg	(hø)
1444 (1580)	Høberg	(hø)
1455 (1558)	Høbergh	(hø)
1458 (1558)	Høbjerg	(hø)
1459 (1558)	Høbjerg	(høg/høj)
1460 (1580)	Hiøberg	(hø/høg)
1461 (1580)	Høberg	(hø)
1467 (1558)	Høbergh	(hø)
1467 (1574)	Høberg	(høg/høj)
1468 (1558)	Høbjerg	(hø)
1474 (1558)	Høbjerg	(hø)
1477 (1574)	Høberg	(hø)
1483 (1574)	Høberg	(hø)
1486 (1558)	Høbjerg	(hø)
1499 (1558)	Høbjerg	(høg, høj)
1500 (1558)	Høbjerg	(hø)
1509	Høberigh	(hø)
1510 (1552)	Høberg	(hø)
1511 (1552)	Høbjerg	(hø)
1524	Hiøberg	(hø/høg)
1525	Hyøbjerg	(hø/høg)
1530	Hiøbere	(hø/høg)
1565	Høberg	(hø)
1584	Hiøberg	(hø/høg)
1588	Høybjerg	(høj)
1599	Hiøberg	(hø/høg)
1608	Hiøberig	(hø/høg)
1664 (Matr)	Hiøbjerg	(høg/høj)
1683 (Mb)	Høberig	(høg/høj)
1683 (Mb)	Høybjerg	(høj)
1688 (Matr)	Hiøbjerg	(hø/høg)
1768 (DAI)	Høberg, Høiberg	(høg/høj)
1789 (VSK)	Høybjerg	(høj)
1844 (Matr)	Høiberg	(høj)
1877 (Gst)	Højbjerg	(høj)
1915 (Gst)	Højbjerg	(høj)
1925 (Trap4)	Højbjerg (Højbjærg)	(hø eller høj)
1948 (DS)	Højbjerg	(hø)
1951 (SNU)	Højbjerg	(hø)
1985 (SNU)	Højbjerg	(hø)

Da bogværket *Danmarks Stednavne* i 1948 behandlede stednavnene i Viborg Amt, havde disse faktisk endnu ikke fået en formel autorisationsbehandling i Stednavneudval-

get, men formerne bragt i *Danmarks Stednavne* var dem, som man fra forskningsmæssig side anbefalede udvalget. Det vil i dette tilfælde sige Højbjerg, der da efterfølgende også var den form, som Stednavneudvalget autoriserede i 1951. Den besluttede staveform vakte lokal utilfredshed og er blevet indbragt for Stednavneudvalget hele tre gange med ønske om en ændring af staveformen til Højbjerg, først fra Højbjerg-Elsborg Sogneråd i 1962 og 1964, siden fra Bjerringbro Kommune i 1971; i sidstnævnte tilfælde med oplysning om, at indstillingen om ændring var blevet vedtaget i kommunalbestyrelsen med stemmerne 18 mod 1. I alle tre tilfælde blev anmodningerne afvist af udvalget, tilsyneladende med den implicite begrundelse, at formen Højbjerg ansås for den etymologisk set korrekte.

Opsummering: Selvom der især siden 1700-tallet kan fremvises talrige eksempler med staveformer svarende til en nutidig form Højbjerg, så peger de middelalderlige former ret entydigt på en staveform svarende til den nutidige Højbjerg, hvilket er årsagen til, at det var den sidstnævnte form, der i 1951 blev autoriseret af Stednavneudvalget, og som stadig er gældende. Denne status som autoriseret betyder, at alle offentlige myndigheder i Danmark er forpligtet til at benytte denne og kun denne staveform af navnet. Til de inkluderede offentlige myndigheder hører eksempelvis kommuner, statens kortudgivende institutioner (Geodatastyrelsen og Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering), Rigsarkivet og Kirkeministeriet, der alle har repræsentanter i Stednavneudvalget. Private foreninger og personer er derimod principielt frit stillet til at bruge de staveformer, de vil, men det henstilles naturligt nok til, at man for overskuelighedens skyld benytter de autoriserede.

Som et kuriosum kan det nævnes, at Højbjerg-sagens behandling i 1971 faktisk var medvirkende til at fremme standardiseringen i den offentlige stednavnebrug, idet sagen var med til at gøre, at det dengang fortsat nye CPR-register nu også blev pålagt at følge de autoriserede staveformer – og ikke dem, de fik meddelt ude fra kommunerne.

Med venlig hilsen,
Johnny Jakobsen

Min konklusion:

Den autoriserede staveform er Højbjerg, men som privatperson vælger jeg at benytte Højbjerg, som er den form, der hovedsageligt anvendes i kilderne til min slægtsforskning. Det undrer mig desuden, at selvom Højbjerg blev autoriseret i 1951, så er denne form ikke almindeligt anvendt af det offentlige f.eks. i kirkebøger og i DigDag.

Mere om Hædersgaven for deltagelse i krigene 1848-50 og 1864

Af Ole Green
Buresø 10, Jørlunde, 3550
Slangerup
41 42 73 71
tole@mail.dk

I sidste nummer af Slægtsforskeren bragte vi artiklen Rasmus Jacobsen og hans deltagelse i krigen 1864. Forfatteren, Ole Green, er siden vendt tilbage med et par tilføjelser angående hædersgaven, som veteranerne fra krigen fik tildelt i 1913.

Der optrådte en fejl inde i artiklen, idet hædersgaven ikke var på 500 kr., men på 100 kr., hvilket dog for den tid var et ikke ringe beløb, idet det omsat til prisniveau 2019 svarer til næsten 6.000 kr.

Ole Green har desuden brugt lidt tid på at finde årsagen til, at hædersgaven først blev givet 50 år efter krigen. Han skriver:

Hædersgaven til veteranerne fra 1864 blev vedtaget ved lov Nr. 245 af den 27. oktober 1913 om en livsvarig årlig hædersgave til deltagerne i kampen for fædrelandet i året 1864.

Følgende fremgår af loven:

Mænd, som i Aaret 1864 har staaet ved en til den danske Hær hørende Afdeling (Institution), medens denne var på Krigsfod, eller har gjort Tjeneste om Bord i et til Krigen udrustet Skib, modtager af Staten en livsvarig Aarlig Hædersgave af 100 Kr., der udbetales forud første Gang fra 15. Februar 1914, derefter fra hvert Aars 15. Januar.

Før lovens vedtagelse havde der i Rigsdagen været en debat om hædersgaven. Dette kan bl.a. læses i avisartikler fra dengang, som kan ses på Det Kgl. Biblioteks mediesamlinger på <http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/>. Det fremgår af avisartiklerne, at man mente, at der var omkring 20.000 veteraner tilbage fra krigen 1864.

Der var politisk uenighed omkring tildelingen af hædersgaven i 1906 til veteranerne fra 1848-1850; nogle mente, at tildelingen skulle gøres afhængig af trang, men da det kom til en afstemning, stemte alle imod dette. Alle partier i Finansudvalget var dog enige om, at spørgsmålet om en gave til 64-veteranerne ikke kunne rejses før 1914. Efterfølgende var der mange indlæg fra veteraner fra 1864, der var dybt

frustrerede over, at de skulle vente så længe på deres hædersgave, og allerede i 1907 kunne man se annoncer, hvor "alle veteraner fra 1864" blev indkaldt til møder over hele landet "for at forhandle og fremsætte Ønsker om Betimeligheden af at andrage om en Hædersgave".

Da tildelingen blev vedtaget, var der enighed om at følge principperne fra hædersgaven til deltagerne i treårskrigen. Det betød, at gaven blev givet til alle uafhængigt af andre forhold som trang, indfødsret m.v. Det var desuden til debat, om man skulle udelukke veteraner, der havde deltaget i begge krige, fra at få endnu en hædersgave. Det afstod man dog fra, da det blev anset for at være for småligt og uden betydning for statskassen. Der har nok været tale om ganske få personer.

Ved i mediestream at søge på *veteraner fra 1864* i tidsrummet 1906–1913 får man adgang til mange avisartikler om emnet. Det er samtidig en fornøjelse at læse andre avisartikler fra dengang, som giver et utroligt detaljeret indtryk af tiden dengang.

Veteraner uden for Børsen ved den første udbetaling af hædersgaven. Københavns Museum.

Hans Jørgen Marker (1950-2020)

Den 6. november døde tidligere chef for Dansk Data Arkiv, Hans Jørgen Marker, efter kort tids sygdom.

Hans Jørgen Marker var med lige fra starten, da DIS-Danmark i 1992 tog initiativ til en organiseret indtastning af bl.a. vore folketællinger. Som repræsentant for Dansk Data Arkiv og med erfaringer omkring afskrifter af historiske kilder var det helt naturligt, at Hans Jørgen Marker var med til at udtænke de fælles rammer for Kildeindtastningsprojektet – resultatet blev siden en af hjørnestenene i Dansk Demografisk Database (DDD).

Dansk Data Arkiv (DDA) blev i 1993 en afdeling under Rigsarkivet, og i 1997 blev Hans Jørgen Marker chef for DDA. Han var ikke i tvivl om værdien af det store frivillige indtastningsarbejde, og selv om flere i Rigsarkivet mente, at dette ikke var en arkivopgave, og DDA var klemmt, lykkedes det alligevel at få afsat ressourcer til at støtte indtastningsprojektet.

I 2009 blev Hans Jørgen Marker chef for det nyoprettede svenske SND (Svensk Nationell Datatjänst) – en parallel til DDA i Danmark – og her var han indtil sin pensionering i 2015. Både under og efter "Sverige-perioden" var han fortsat med i arbejdsgruppen omkring de danske indtastninger.

8. november 2012 kunne kildeindtastningsprojektet fejre 20 års fødselsdag, og Hans Jørgen Marker var naturligvis med til at puste lysene ud på fødselsdagskagen. Han ses her som nummer 3 fra højre i selskab med bl.a. daværende rigsarkivar Asbjørn Hellum og kulturminister Uffe Elbæk. Foto: Peter Wodskou.

Vi kommer til at savne ham og hans store viden på området.

Svend-Erik Christiansen

Skriv til os

Til hvert nummer af Slægtsforskeren arbejder redaktionen på at samle en buket af gode og læseværdige artikler, store og små.

Men bladet skriver bestemt ikke sig selv! Derfor vil vi opfordre jer alle til at sætte jer til tasterne, hvis I har et eller andet, som kunne være til nytte eller inspiration for andre. Vi søger indlæg, der viser, hvordan vi gør slægtsforskningen bedre, finder de gode kilder og udnytter de mange muligheder indenfor IT og på nettet. Men en god slægtshistorie med anvisning på, hvordan den blev gravet frem, eller en præsentation af en særlig kilde, tager vi også med glæde imod. Eller måske en beretning om, hvad en DNA-test har bragt med sig.

Vi er sikre på, at mange i vores store, brede medlemsskare ligger inde med spændende viden og nyttige erfaringer in-

den for slægtsforskningen. Dem skal vi dele med hinanden, så skriv endelig løs! Redaktionen hjælper gerne med den sproglige udformning, hvis det skulle være et problem.

Skriv artiklen i Word eller en anden tekstbehandler. Undlad gerne at formatere teksten – vores layouter sletter alligevel alle forsøg på opsætning af artiklerne og sætter dem op på sin måde. Tænk på billedstof og send evt. illustrationer som særskilte billedfiler i bedst mulig opløsning. Vær opmærksom på, at der ikke er ophavsretlige problemer med billederne; oplys om kilden. Det er fint at angive, hvor i artiklen billederne skal placeres. Det kan klares ved at vedhæfte et udkast som PDF, hvis I har gjort jer tanker om layoutet.

Vi glæder os til at høre fra jer!

Kærlig hilsen
Redaktionen

Tema - navne

Af Kathrine Tobiasen

Korsagervej 13, 8940 Randers

Tlf. 41 28 65 30

Mail: kto@slaegt.dk

Indledning

Et navn er en vigtig del af en persons identitet. Navnet får man som spæd, og ens forældre har gjort sig nogle tanker om, hvorfor det netop er dette bestemte navn, deres barn skal udstyres med. Måske kender og beundrer de en anden person, som bærer dette navn. Måske er navnet bare smart og moderne lige nu. Måske symboliserer det nogle stærke kræfter eller gode egenskaber, som forældrene på den måde prøver at overføre til barnet. Eller måske er der en slægtning eller en nær ven, der skal opkaldes, og i ens miljø eksisterer der livskraftige skikke for navngivning, som man dårligt kan slippe afsted med at omgå. Uanset hvad der ligger bag, så er navnet noget, man er blevet givet, og som er specielt og kendetegnende for den person, man er.

Et navn kan fortælle historie. Hver tidsperiode har sine favoritnavne, der røber en del om tiden, og som det kan være spændende søge at afdække. Hvorfor blev det i 1800-tallet populært at give børnene navne, som havde været brugt i oldtiden? Kunne der findes en årsag til, at jævne folk før i tiden var meget lidt fantasifulde, når de skulle vælge et navn til deres nyfødte? Og hvorfor begyndte engelske navne som John og Mary at vinde indpas i Danmark i 1900-tallet? Viden om disse ting kan give slægtsforskningen et ekstra pift og hjælpe til en større forståelse af fortiden.

Men det er de ganske særlige navneskikke, ikke mindst i forhold til opkald, der gør, at emnet navne er så vigtigt og givende at arbejde med for forskeren. Faktisk kommer man ikke uden om at beskæftige sig med navne; det forholder sig jo sådan, at navne og især den måde, man opkalder børn på, er lagt i så faste rammer, at man kan bruge dem som argument for en slægtssammenhæng, som måske ikke kan dokumenteres i fx kirkebøgerne.

Navnehistorie

Navne har været brugt meget langt tilbage i tiden, længe før vi har skriftlige kilder, der kan fortælle om dem. Da folk begyndte at kommunikere ved hjælp af sprog, var noget af det første, der opstod behov for, sikkert at fæste en betegnelse på ens medskabninger. Det ville være bekvemt at kunne skelne den ene person fra den anden, og derfor

fandt man et ord, et navn, som blev knyttet til hver person; det var en oplagt tanke, at navnet desuden på en eller anden måde kunne fortælle om personens egenskaber – eller måske egenskaber, som man ønskede at overføre på vedkommende.

Oldtiden

De første kulturfolk, vi kender, oldtidens egyptere og andre mellemøstlige folk, har haft navne, som kan dokumenteres tilbage til omkring 3.000 år før vor tidsregning. Så langt tilbage kommer vi ikke i Nordeuropa, hvor vi har de første vidnesbyrd om navne fra runeindskrifterne, dvs. knap 2.000 år tilbage. Også stednavne kan give en ide om tidens personnavne; fx er bynavne med endelser som -drup, -strup m.v. typisk dannet af et personnavn plus torp. Senere kommer skriftlige kilder som Saxos Danmarkskrønike og de islandske sagaer, som fortæller beredvilligt om, hvilke navne man brugte i oldtiden.

Kallerupstenen er en af Danmarks ældste runesten, ældre end Jellingestenen. Indskriften lyder i oversættelse: Hornbores sten, Svides ætling.

Tema: Navne

Mange af de gamle navne er stadig i brug: Egil, Toke, Asger og ikke mindst kongenavne som Gorm, Harald, Svend, Knud og Olav. Kvindenavne som Tyra, Sif og Freja kender vi også, men mændene har nok været bedre til at sikre sig en plads på runestenene. De gamle navne har været der hele tiden, men i perioder har de levet en meget stille tilværelse for så vægne op igen, når tidsånden talte for dem.

De var ikke grebet ud af det blå. Nogle navne er tydeligvis hentet i dyreverdenen: Bjørn, Rolf (ulv), mens andre viser, at folk i vikingetiden ikke havde skrupler ved at smykke sig med lidt gudestøv. Især krigsguden Tor var populær, og der findes en række navne, hvor Tor indgår: Torkild, Torsten, Torbjørn og endda også et kvindenavn som Tordis, hvor navnets bærer (og hendes forældre) nok har forsøgt at nape lidt kraft fra den mægtige gud. Første del af navne som Asger og Asbjørn er det gamle nordiske ord for gud, as.

Kristne navne

I 826 skete der noget afgørende. Ansgar ankom til landet og begyndte at udbrede den kristne tro blandt danerne. Det tog for alvor fart, efter at Harald Blåtand var blevet overbevist om den rette tro og havde ladet sig døbe halvdandet hundrede år senere. Fra da af begyndte kristne navne gradvist at sive ind i navnelandskabet. Det skete bestemt ikke med et slag; folk viste sig allerede her at være konservative med hensyn til navngivning, men hen mod slutningen af middelalderen mener man, at de gamle nordiske navne kun udgjorde 5-10 % af det samlede navneforråd.

Det var de kendte skikkelser fra Biblen, man lod sig inspirere af. Johannes Døberen måtte låne navn til utallige drengebørn, og det samme gjaldt Jesu disciple som fx Peter, Jacob, Andreas og Simon. Ved siden af var der så de mange helgener, som den katolske kirke dyrkede: Nikolaus, Georg, Christoforus, Laurentius og Erasmus og et hold kvindelige med Katharina og Margrethe i front. Maria blev nok anset for at være så tæt på det allerhelligste, at man i hvert fald i middelalderen ikke vovede bruge hendes navn.

De nye, fremmedartede navne blev hurtigt fordanskede. Peter blev til Peder, Andreas til Anders og Georg til Jørgen. Nikolaus fandt en mundret form i Niels, og Laurentius blev til mange navne som Lars, Laust osv. Det populære navn Johannes udviklede sig til Jens. At Jacob er en fordanskning af Jacobus, er umiddelbart til at få øje på, men at også Jeppe og Ib har rod i navnet, er nok mindre klart.

Kvindenavnene Katharina og Marina (af helgeninden Ma-

rina; navnet er kvindeform af Marinus, der betyder 'hærfører') fik slebet de fremmede kanter af og blev til Karen og Maren (formerne Karine og Marine kan vi støde på i kirkebøger og andre dokumenter fra 1600-tallet), mens Kirsten stammer fra Christina. Dorothea, der ikke er et helgennavn, men er græsk og betyder 'Guds gave', sneg sig ind med kristendommen og blev meget udbredt i former som Dorete og Dorte.

Tysk inspiration

Inspiration til ændringer i navneskikkene kommer gerne udefra, og næste tilskud til navneforrådet kom fra Tyskland. I form af indvandring af folk i alle samfundsklasser fra håndværkere over militærfolk og adelige til kongelige ægtefæller. Det betød, at tyske former af fx Johannes (Hans og Johan) og Nikolaus (Claus) blev introduceret i Danmark sammen med regulært tyske navne som Ludvig, Wilhelm og Amalie. Og det var også fra det sydlige naboland, at overklassen blev inspireret til at give deres børn dobbeltnavne. Her førte Christian IV an, når han gav mange af sine børn to navne som fx Leonora Christine og Ulrik Christian. Skikken bredte sig siden blandt undersåtterne. Et andet tysk påhit, kongen tog op, var kvindeformer af mandsnavne, eksempelvis Wilhelmine, Ulrikke og Frederikke.

I begyndelsen af 1800-tallet invaderede kulturstrømningen Romantikken landet. Adam Oehlenschläger skrev sit berømte digt om guldhornene og fortsatte med en række tragedier, hvis handlinger udspillede sig i den glørværdige oldtid. Alene titlerne serverede en portion 'nye' navne på et sølvfad: *Hagbarth og Signe, Axel og Valborg og Hakon Jarl hin Rige*. Fokus blev rettet mod fortiden, og man støvede de gamle nordiske navne af igen og tog dem i brug, når afkommet skulle døbes. Navne som Knud, Erik og Thyra kom på ny til ære og værdighed. Moden startede, som vi ser det ved mange andre forhold, blandt det højere borgerskab og flød efterhånden ud til de jævne byboere og videre til bønderne, hvor den blev særdeles vel modtaget og faldt smukt i tråd med højskolebevægelsen og Grundtvigianismen. På landet, hvor man satte pris på gode traditioner, bevarede de gamle navne en favoritplacering gennem flere generationer.

Horisonten udvidede sig, og verden blev større; ikke så meget, fordi folk rejste ud, men litteratur udefra kom i stigende grad til landet, og oversatte romaner fra diverse sprog blev populære. Det smittede af på valget af navne, og John, Henry, Katja, Harriet og mange andre blev tilføjet forrådet.

Hagbard og Signe gav som hovedpersoner i en af Oehlenschlägers tragedier inspiration til navngivningen i første halvdel af 1800-tallet. Træsnittet er skabt af Axel Theodor Kittendorff og er hentet fra Illustreret Danmarkshistorie for Folket fra 1851-52.

Navnemoder

Moder kommer i bølger; navne kan være meget brugt i en periode og synker så under radaren for igen at dukke op og ride højt på skumsprøjtet. Det er velkendt, at de gode, gamle danske navne (som vi har set i det foregående ikke behøver at være så danske endda) indimellem har årtier, hvor de føles uendeligt gammeldags og kun optræder som navne på folk i otiumgenerationen. Men de vender altid tilbage med nyvunden friskhed. For en snes år siden, da Kathrine var meget i vælten, kunne en kollega fortælle, at hans datter i børnehavealderen, da hun hørte, at hendes far delte kontor med en kvinde med dette navn, havde spurgt: "Kan en voksen hedde Kathrine?"

I en lang periode var Maren ude i kulden som bondenavnet frem for noget. Min farmor var efter sin farmor døbt Maren Kathrine, men hun gjorde gennem hele sit liv, hvad hun kunne for at skjule Maren; jeg fandt først ud af, hvad hun reelt hed, da jeg konsulterede kirkebogen. Min mor havde som eneste datter i familien fået sin farmors navn, Maren,

hvilket hun hadede af et godt hjerte. Hun opfordrede indtrængende sine egne børn til ikke at gentage dette opkald. Men det går op og ned, og Maren er vist så småt på vej op igen.

Midt i 1800-tallet trængte man tilsyneladende til at få udvidet repertoire af kvindenavne, og nu blev det almindeligt at skabe feminine former af mandnavne. De korte navne (fra mandnavne i en stavelse) var mest populære i udformninger som Hansine (eller Hansigne), Nielsine og Jensine, men man kunne også kaste sig ud i mere konstruerede navne: Adamine, Georgine, Thomine, Hermandine, Jesmine og Bundeline – eller Pedermine, som vi har et eksempel på andetsteds i bladet. For blot at nævne nogle af de mindre spektakulære fantasier over drengenavne.

I dag er hele verden tæt på, og vi lader os inspirere mange steder fra. I stedet for at opkalde efter familiemedlemmer er det måske stjernedrysset fra foldboldhelte, skuespillere og rockmusikere, vi lader falde over vore børn. En smule ironisk er det, at vi i vores ikke specielt religiøse tidsalder kan konstatere, at bibelske navne som Noah og Lucas topper navnehitlisten. Yderligere broget bliver billedet, når indvandrere fra forskellige sprogområder kommer til landet og medbringer deres hjemlige navne.

I 2020 var 12 danske piger registreret under navnet Kylie. Langt de fleste af dem er helt sikkert opkaldt efter den australske popstjerne, Kylie Minogue. Wikimedia Commons.

Tema: Navne

Staveformer

En af de første ting, man må skrive sig bag øret, når man begynder at arbejde med historiske forhold, er, at stavning af navne er noget, man absolut ikke kan regne med. Vi er vant til det faktum, at hvis en person staver sit efternavn Kjærsgård, kan hun absolut ikke være i familie med en Kjærgaard. Og Christina er et ganske andet navn end Kristine.

Glem det! I hvert fald så længe vi taler om slægtsforskning. Et navn var et navn, og det var den måde, man udtalte det på, der havde betydning. Hvordan man så kunne finde på at stave det, betød mindre. Jo længere tilbage i tiden vi bevæger os, jo værre bliver det, men så sent som i starten af 1900-tallet har jeg fundet eksempler på, at en familie noget umotiveret veksler mellem Kristensen og Christensen.

Retskrivning

Forvirringen hænger til dels sammen med, at retskrivning er et ret nyt begreb. Den første officielle danske retskrivningsordbog kom først i 1872 med Svend Grundtvigs *Dansk Haandordbog*. Selv om det var studerede folk som præster og herredsskrivere, der førte de kirkebøger og protokoller, hvor vi finder vores dokumentation, var det langt fra sikkert, at retstavning indgik som fag i deres studier. I 1800-tallet går det nogenlunde, men når vi er længere tilbage, kan vi rask væk støde på skrivere, der jonglerer løssluppet med at stave navne på de samme personer på forskellige måder, endda inden for samme skrivelse og måske med enkelte linjers afstand. Det har åbenlyst ikke været vigtigt, at et navn blev skrevet på den korrekte måde, eller rettere: Den korrekte stavemåde fandtes måske slet ikke.

Et navn – flere former

Ét er så, at Kirsten, Kiersten og Kjesten kan være samme person, og Karen kan nemt få puttet et ekstra 'r' ind til Karren, ligesom Poul, Powl og Povel kan være identiske. Det er til at forstå. Mere drilsk er det straks, når navne, som i dag opfattes som helt forskellige, tidligere kunne anses for at være det samme. Et specielt godt eksempel er Lars og alle de former, det kunne findes i. Som nævnt tidligere har de alle deres rod i Laurentius, som var en af de populæreste helgener i middelalderen. Hans helgendag var i øvrigt 10. august, så hvis et barn fik navnet Lars, uden at der var andre i familien, der skulle opkaldes, kunne helgenen være på banen. Især hvis fødslen lå i starten af august.

Laurentius er et aldeles uhåndterligt ord i danske munde, så det udviklede sig til både Las, Lars, Laurs, Laust og Laurids. Den sidste form kunne ovenikøbet staves på utallige måder,

med og uden d/t og/eller s/z. Her sætter næsten kun fantasien grænser. Oveni kommer så den tyske form Lorens med varianter som Lorents og Lorentz – og sikkert flere. Som dog nok fra sin første opdukken på dansk grund har været rubriceret som et særskilt navn, ligesom Jens altid har været betragtet som noget andet end Hans og Johan.

Laurentius var en populær helgen i middelalderen, sikkert takket være sit ry for godgørelse. Romulo Cincinnatos maleri fra 1580-83 viser den hellige Laurentius, der overgiver kirkens skat til de fattige. SMK Open.

Las-formerne bruges i flæng langt op i tiden, og det er næppe muligt at sætte et tidspunkt for, hvornår de mange navne reelt bliver opfattet som forskellige navne. Sidst i 1700-tallet kan der findes et tilfælde, hvor der helt tydeligt skelnes mellem Lars/Laurs og den lange form Laurids. Ægteparret Thomas Lauridsen og Maren Laursdatter i Horne, Ribe Amt, får to sønner, som selvfølgelig skal opkaldes efter hver deres bedstefar, Laurids, født 1787, og Lars, født 1795. Farfar hed Laurids Thomasen og morfar Lars Madsen, og den sidste optrådte konsekvent uden 'u' i navnet. Set fra bedstefædrenes vinkel var det uhyre vigtigt, at de begge blev opkaldt, og de har helt sikkert haft styr på, hvilket af børnene der var 'deres'. Opkaldereglerne (mere om dem senere) er til fulde opfyldt, idet Laurids fik farfars navn og Lars morfars. Præsten gør sig fremover umage med at vælge den korrekte form, når sønnerne omtales. Da Lars Thomsen skulle giftes anden gang den 18. december 1830, optrådte hans bror gårdmand *Laurids* Thomsen af Gunderup som forlover.

I 1771 døbte Oluf/Ole Jacobsen i nabosognet Kvong en søn Mads. Da den unge mand i 1801 blev gift, noterede præ-

Tema: Navne

sten i kirkebogen, at Mads *Olesen* var copuleret. Samme form brugtes i folketællingen samme år, men da Mads' mor i 1807 overlod ham skødet på fødegården, optrådte han som *Olufsen*. Ellers ser det ud til, at *Olesen* tager føringen, og det er også den form, skifteforvalteren bruger ved hans død i 1836.

Formentlig var det sådan, at jo tættere forskellige stavemåder var på hinanden, jo længere op i tiden kunne der frit veksles mellem dem. Det er tydeligt, at der ikke skelnedes mellem Jeppe og Jep, omend lb nok tidligt var gledet ud på et sidespor og var blevet et navn, der sjældent sås i 1700-tallet. Jørgen og Jørn var også et fedt, ligesom Peder tit ses snubbet af til Peer. Anne kom i mange former: An, Ann, Ane og Anna, som blev brugt i flæng i hele 1800-tallet, og det var hip som hap, om der blev skrevet Lisbet eller Elisabeth, Berthe, Bergit eller Birgitte. Man skal også være klar over, at i 1600-tallet signaliserede navnet Johan ikke nødvendigvis, at vi har at gøre med en mandsperson. Det var meget gængs at bruge formen om en kvinde i stedet for Johanne. Som senere i tiden kunne forkortes til Hanne.

Man kunne tro, at dialektal udtale måske spillede ind, så præsten eller skriveren blot noterede navnet, som det blev udtalt på egnen. Der synes dog ikke at være noget klart mønster her. Der er nok ikke andet at gøre end at slå sig til tåls med, at det der med retstavningen ikke var noget, som man gjorde det store nummer ud af. Med den viden i baghovedet må vi forlige os med et broget billede, når det kommer til navne.

Specielle og lokale navne

I tider, hvor folk mest holdt sig til det sted, hvor de var født, var der basis for, at enkelte egne blev hjemsted for særlige navne. Man skal ikke beskæftige sig lang tid med en et sogns kirkebøger, før det står klart, at der er visse navne, der går igen. Det var en naturlig følge af, at folk nødtog fantasien i brug, når der skulle vælges navne; tværtimod havde ingen lyst til at skeje ud og lade deres børn døje med sære, for egnen usædvanlige navne. Hvad ville naboerne ikke tænke? Ved siden af var der de strenge regler for opkald, som gjorde, at valget – om man så brød sig om navnene eller ej – som regel måtte falde blandt bedsteforældrenes navne. Lysten til nytænkning og fornyelse blev der bestemt ikke hæget om.

Sønderjylland og småøer

Men som nævnt kunne der være forskel fra landsdel til landsdel. Tydeligt var det i Sønderjylland, hvor påvirkningen sydfra var stærkest, og her finder vi jævnligt navne som Nis

og Jes, der længere nordpå ville blive til Niels og Jens. Terman var udbredt på Ribekanten. Af et pigenavn som Marie kunne dannes Mariche, lille Marie, nærmest et kælenavn. Ing var en almindelig form for Inger, og et meget udbredt navn var Syndet/Sindet.

Hollænderne på Amager har naturligt nok sat deres præg på øens navneforråd med navne som Neel, Gerte, Dirch og Peiter. Og kartoffeltyskerne i Midtjylland har i hvert fald i starten holdt sig til deres medbragte fornavn. Småøerne gav særlige muligheder for at dyrke det lokale. På Fanø er Sonnich et gammelt, ægte lokalt navn, og på Læsø var der en vis forkærlighed for navne som Bjørn og Melchior – og tilbage i slutningen af 1600-tallet havde man en Havtorn Andersen, som også fik givet navnet videre til børnene Anders Havtornsen og Else Havtornsdatte, hvorefter det vist stoppede.

Jessenske Relationer

I 1743 blev myndigheds personer som sognepræster og byfogeder bedt om at skrive en indberetning fra deres sogne og købstæder, hvor de skulle svare på 40 spørgsmål om natur, erhverv, bygninger m.v. Blandt spørgsmålene var der et, der gjaldt personnavne, som var særlige for stedet. Det store projekt er kendt under navnet De Jessenske Relationer, og mange, desværre ikke alle, af besvarelserne er bevaret. Heller ikke alle har gjort sig den umage at tænke over de specielle navne.

Men pastor Hans Lauritsen Friis i Alslev-Hostrup Sogn, der strækker sig langs sydsiden af Varde Å, opregner en stribe navne, som han ved, at folk i sognet enten nu bærer eller har båret. Listen kan tjene som en illustration af, at der trods alt var et vist råderum og flere navne i spil end de velkendte Karen, Maren og Mette – og så et par stykker mere. Mandnavnene er – i præstens staveform: Axel, Azer, Backen, Bent, Bonde, Boe, Boy, Boyle, Broer, Ebbe, Esche, Sivert, Tage, Tosten, Tonnis, Tulle, Tyge, Tøste og Wedsted. Og blandt pigerne kunne man træffe Alhed, Beat, Benned, Christ, Christence, Emmerence, Ermgaard, Hilleborg, Leonora, Oschild, Stivert og Wendele.

Mange af navnene optræder også i nabosognene. Backen, Bennet og Bonde var meget brugte navne på egnen, og Wedsted (Visti) kan formentlig føres tilbage til en herredsfogedslægt i Nørre Horne Herred. Blandt kvindenavnene forekom Oschild (somme tider stavet Uskild) også i Janderup og Billum Sogne på nordsiden af Varde Å, men jeg har ikke set det andre steder. Det er selvfølgelig for længst gået af brug, men så sent som 1. marts 1946 blev fra Varde Kirke begra-

Tema: Navne

vet *Oskild Kristine Bondesen, ugift lærerinde af Alslev, Skads Herred; født 4. nov. 1877 i Alslev, datter af Gaardmand Hans Bondesen og Hust. Kiersten Christensen.* Se i øvrigt artiklen om dette specielle navn andetsteds i bladet.

Fra Varde er der også leveret en indberetning med en navneliste, og her genfinder vi flere navne: Bennet, Boyle, Barche (Backen?) og Christine. Men der er også navne som Hieronimus, Diderich og Friderich, der antyder, at vi har bevæget os ind i en købstad med en borger- og embedsstand med forkærlighed for lidt mere fremmedartede (for den tid) navne end dem, landsbyfolkene holdt sig til.

Sjældne navne

Indimellem kan man støde på navne, der kan synes helt usandsynlige i miljøet. I Ål Sogn, også Ribe Amt, boede midt i 1700-tallet en mand ved navn Theodosius Christensen. Han stammede fra Lunde Sogn, hvor kirkebogen ikke er bevaret så langt tilbage, at vi kan finde hans dåb, men han giftede sig i 1752 til en gård i Borre, Ål Sogn. Han fik en stribe børn, som fik deres fars navn, Theodosiusen og Theodosiusdatter, men i flere kilder kan man se, hvordan skriveren har kæmpet med at stave dette mærkelige navn, og der har måske også været usikkerhed om, hvordan det egentlig skulle udtales, at dømme efter de forskellige måder, det blev stavet på. Men den gode Theodosius skulle ikke snydes for æren at blive opkaldt, og den 4. maj 1783 blev Christen Theodosiusen og Ingeborg Pedersdatters søn i Borre døbt Theodosius. Om navnet overlevede i de følgende generationer, har jeg ikke fulgt op på, men ifølge Navneforskning ved Københavns Universitet har navnet faktisk været brugt i Nordjylland i begyndelse af 1900-tallet. I årtiet 1920-29 var der et par stykker med fornavnet Theodosius og 12 forekomster som mellemnavn.¹

Sjove navne

Har du lyst til at dykke ned i det hav af spøjse og fantasifulde navne, som folk gennem tiderne har udstyret deres børn med, kan du kigge på de tre tråde med titlerne *Sjove navne I, II og III*, som kørte i DIS-Danmarks gamle forum på adressen www.dis-danmark.dk/forum. Du finder dem i gruppen Markedsplads eller ved at søge på 'sjove navne'.

Her finder du utallige eksempler på både for- og efternavne, som Forummedlemmerne er stødt på undervejs i forskningen, og overvejelser over, hvad meningen kan have været med dem.

¹ <http://danskernesnavne.navneforskning.ku.dk/Personnavne.asp>

Efternavne

Oprindeligt havde folk kun ét navn, nemlig fornavnet. Men det blev snart hensigtsmæssigt med en tilføjelse til navnet, for hvordan skulle man ellers kunne skelne mellem to personer med samme navn? Tilnavnet kunne passende fortælle om en persons egenskaber, udseende eller beskæftigelse, men en ting lå altid fast: en person var søn eller datter af en mand og kunne derfor benævnes fx Oles søn eller Oles datter. Som alle, der har snuset lidt til folketællinger og kirkebøger, vil have opdaget, kunne man træffe den todelte form, Oles Datter, helt frem til starten af 1800-tallet. Men efterhånden blev delene koblet sammen til Ol(e)sen og Olesdatter, og man kunne næsten glemme, at -sen egentlig står for -søn.

Disse særlige tilnavne kaldes patronymer; ordet betyder 'fadernavn'. Der skelnes her mellem primærpatronymer (eller ægte patronymer), som beskriver de tilfælde, hvor navnet er knyttet til en enkelt person og ikke går i arv til vedkommendes børn. Jens Olsens børn får tilnavnet Jensen/Jensdatter, mens hans søn, Anders Jensens, børn kaldes Andersen/Andersdatter. Et sekundærpatronym bruges, når Olsen er blevet et slægtsnavn, som de næste generationer udstyres med. Præcist som vi i dag bruger vore -sen-navne.

Adelige og borgerlige navne

Peder Schumacher (1635-1699) tog navnet Griffenfeld, da han som dansk rigskansler blev adlet. Maleri af Abraham Wuchter. Wikimedia Commons.

Tema: Navne

Tilnavne kan vi finde allerede på runeindskrifterne, men egentlige slægtsnavne, efternavne, der fulgte en familie gennem generationer, opstod først blandt adelen, og som meget andet blev skikken bragt ind over grænsen sydfra. Det var tyske adelsslægter, der havde tillagt sig et fast slægtsnavn, der skulle vise samhørigheden i familien. Navnet var så vigtigt, at hvis to adelsslægter giftede sig ind i hinanden, kunne de løse problemet ved at skulle vælge et af navnene og sige farvel til det andet ved at koble navnene sammen til fx Bille-Brahe. Et særligt problem havde de personer, som de enevældige konger hen ad vejen adlede. De ville ikke nøjes med deres patronymer, men havde frit slag til selv at finde et iøjnespringende navn, og det kunne resultere i pompøse eksempler som Tordenskjold og Griffenfeld.

I byerne var borgerskabet de næste til at tage slægtsnavne i brug. De kunne oplagt gribe til deres erhverv, bager, smed eller væver eller det sted, de kom fra, Nørgaard, Vejle, Søby. Var man lidt ambitiøs eller havde man studeret, kunne de jævne danske navne nok synes noget trivielle, så i 16-1700-tallene gik der mode i at latinisere navnene. Pontoppidan er en latinsk oversættelse af 'Broby', og bag Fabricius gemmer der sig noget så jordnært som 'smed'. Den mand, der fandt på at kalde sig Prætorius, har nok været foged eller måske haft en far med denne stilling. Havde man bare et almindeligt personnavn at pynte lidt på, kunne det ende med Erasmus eller Olivarius (Holgersen). Nogle har sikkert drevet den for vidt og er derfor blevet nemme ofre for Ludvig Holberg, der gjorde grin med skikken i komedien *Erasmus Montanus*.

Landbefolkningen

På landet gav folk ikke uden videre afkald på patronymerne. Men ved siden af var det særdeles udbredt med et ekstra tilnavn – eller måske endda flere. Rasmus, der holdt til på landsbyens østligste gård, blev naturligvis til Rasmus Østergaard. Peder Jensen, der forsynede byen med tønder og stripper, lød navnet Peder Bødker, men hvis han havde sit hus i Dalby, ville man også kunne træffe ham som 'Peder Dalby'. Hvis man flyttede til en anden by, var det oplagt, at man her identificerede tilflytteren ved det sted, han kom fra som fx Mols eller Gjesium. Og tilnavnet kunne sagtens blive hængende gennem flere generationer.

De isolerede øer kunne udvikle særegne skikke, som det ses på Læsø. Her findes en buket af navne, som er hentet fra steder på øen: Bovet (den store bugt på sydsiden af øen), Kirk (af kirke), Dam og Bach, som i visse familier nedarves fra generation til generation, i nogle tilfælde uden at personerne har en klar tilknytning til stedet. Her kan også kvinderne være bærere af slægtsnavnene, måske i erkendelse af, at det var kvindernes fortjeneste, at livet på øen blev holdt kørende. Navnet Gaj var meget udbredt, men her falder en tilknytning til et sted ikke lige i øjnene.

Sønderjylland

Hertugdømmerne kan være specielt vanskelige at arbejde med, når det kommer til efternavne. Formentlig er det Struensees lov fra 1771, som vi vender tilbage til senere, der har skabt forvirring omkring navngivningen. I hvert fald kan man opleve en ret udbredt skiften mellem forskellige efternavne.

Bugten Bovet på sydsiden af Læsø har leveret tilnavn til adskillige læsøboere.

Tema: Navne

Maria Botilla Lorenzen blev døbt i Flensborg 20. december 1766 som datter af Friederich Lorenzen og hustru Anna Maria, født Lorenzen. Så godt, så langt. Men ved en søsters fødsel to år tidligere hed det, at moren var født Olsen. Ved hendes mands begravelse nævnes det, at hun var født Hansen! Her slås det desuden fast, at han kun var gift én gang, så en teori om, at han kunne have haft to eller tre koner, holder ikke. Anna Marias fødsel og død er (endnu) ikke fundet, men hun må være død før folketællingen 1803, hvor manden er enkemand. Ham er der også problemer med: I 1803 bor han hos en datter og kaldes Friederich Petersen. Da han begravnes 1807, er Lorenzen tilbage som efternavn; at han er den rette person, kan dokumenteres ud fra den lille biografi, som begravelsesindførslen med tysk grundighed er udstyret med. Da hans datter, Maria Botilla, slår sig ned nordpå i kongeriget, benævnes hun Petersen, og ved hendes begravelse oplyses det, at hendes far var Frederik Pedersen i Flensborg. Forklaringen kan være, at Friederichs far hed Lorenz Petersen, og at han så undervejs i livet har forsøgt at tilpasse sig den nye navneforordning. At hans kone kunne udstyres med hele tre forskellige efternavne, må forklares med sjusk eller manglende kendskab fra kirkebogsførers side. Nemt er det ikke!

Som et andet eksempel kan nævnes ægteparret Christen Jürgensen og Trinke i Schelde, Broager. De blev gift 1783 og ved vielsen anførtes deres fædre (og mødre, som det var skik i hertugdømmerne, men de er i denne sammenhæng ikke interessante): han var søn af Jürgen Petersen og hun datter af Zacharias Samuelsen. Deres første søn fik i 1786 i navnet Jürgen Zacharias Petersen Jürgensen og var således opkaldt efter både farfar og morfar. Christen Jürgensen optræder i folketællingen 1803 og diverse kirkebogsindførsler under det forventede navn, mens der med hensyn til Trinke, hvis 'rigtige' navn nok var Catrina/Cathrin, var større usikkerhed. Ved dåben var hun anført som Cathrin, datter af Zacharias Samuelsen, men siden kunne der veksles mellem Trinke Zacharias (dvs. Zacharias' datter), Trinke Zacharias Samuelsen, Trinke Samuelsen og Trinke Christen Jürgensens.

Det ses, at man i Sønderjylland allerede sidst i 1700-tallet var i gang med at bruge fast patronym, og at man for længst havde forladt skikken med at kalde pigerne -datter.

Tilnavne

Et tilnavn kunne altså nærme sig et slægtsnavn, som vi allerede har set det ved eksemplerne fra Læsø. I Billum Sogn var en Jørgen Jensen Blytækker (død 1727) fæster af en gård og må have haft landbrug som sit primære erhverv. Men formentlig har han haft en bibeskæftigelse, som til-

navnet antyder. Der må have været en mening med navnet, selv om intet kan dokumenteres. Hans søn, Jens Jørgensen (ca. 1715-1778) overtog både fæstegården og Blytækkernavnet og levede sikkert et liv som bonde. Han havde imidlertid en søn, Søren Jensen (1754-1815), og om ham afslører folketællingen 1787, at han rent faktisk var blytækker. I 1801 er det dog ændret til tømmermand; formentlig har markedet for blytækning ikke været voldsomt stort i en lille landsby. Det ser ud til, at sønnerne gennem i hvert fald tre generationer har lært faget af deres fædre og derfor med god samvittighed har kunnet bruge tilnavnet.

I Rimsø ved Grenaa levede gennem i hvert fald fire generationer en slægt, hvor mange af mændene havde betegnelsen Bødker knyttet til sig. Her er det igen sandsynligt, at i hvert fald de første generationer har virket inden for bødkerfaget, men brugen af tilnavnet er så konsekvent, at det nærmest må opfattes som et slægtsnavn.

Flere steder i landet møder vi navnet Friis, der antyder en forbindelse tilbage til det frisiske område i Nordtyskland og Holland. Da navnet forekommer så spredt, kan der næppe være tale om én slægt, og hvis der har været frisiske aner, må de ligge langt tilbage. Navnet er blevet til et slægtsnavn, og der kendes endda et eksempel på, at en kvinde fra Ål Sogn, der giftede sig ind på en gård i Hyllerslev, Janderup Sogn sidst i 1600-tallet, endte med at give navn til gården, Friisgaard. Parrets sønner (måske også nogle af døtrene) var gennem flere generationer kendt under navnet Friis.

At en person havde et stednavn som tilnavn var ikke altid ensbetydende med, at vedkommende eller hans/hendes nære aner stammede fra stedet. Når mænd på Vestkysten kendtes under navnet Hollænder, røber det nok i de fleste tilfælde, at de havde været på langfart til Holland.

Kvinder havde også tilnavne. De fik som drengene navn efter deres far, men i 1600-tallet ser vi i hvert fald på Vestkysten, at de, når de blev gift, skiftede til mandens navn: Karen Mads-kone. Senere kunne det blive til Karen Madses. Så sent som i 1900-tallet kunne man støde på damer, der var kendt som Karen, Mads Jensens. Normalt havde kvinder på landet 'kun' erhvervet husmødre, og det fandtes ikke værdigt til at blive brugt som tilnavn. Det var jo heller ikke særligt beskrivende! Men det sted, konen boede, kunne dog sagtens tages i brug: Mette Vestergaard eller Maren Kolle.

Navnekaos

Det kan være gevaldigt forvirrende med de mange uofficielle navne, især for mindre erfarne anejægere, og det kan

Tema: Navne

gøre slægtsforskningen til et stort puslespil. Hvordan får man alle brikker på plads, så de passer ind i mønstret, og man kan være sikker på, at man har fat i den rigtige person? Det bedste råd er, at man stille og roligt finder frem til de forskellige steder, hvor navnene optræder, og ud fra de sammenstykkede oplysninger prøver at få det hele til at falde i hak. Passer den formodede alder, er det sandsynlige faddere, der optræder ved barnedåbene? Husk også vaccinationsoplysningerne, der i en lang periode i 1800-tallet nævnes ved både dåb, konfirmation og vielse og kan indikere, om det er den samme person, der er tale om. Det er ikke sikkert, at det er nemt, men trøst dig med, at det er jo udfordringerne, der gør forskningen så medrivende.

Tilnavnekaoset var også til gene for myndighederne, når de skulle identificere en given person. I 1828 skulle der bringes orden i rodet, og en forordning "om Adskilligt, som i Henseende til Daaben bliver at iagttage" så dagens lys. I den bestemtes det, at fra nu af skulle alle udstyres med et slægtsnavn. Et barn skulle ved dåben have et navn, som fremover skulle følge det og gives videre til vedkommendes børn – hvis det vel at mærke drejede sig om et hankønsvæsen; kvinderne fik godt nok et slægtsnavn, men gav det ikke videre. Der blev samtidig sat en stopper for brugen af formen Olesdatter. Oles døtre skulle kaldes Olesen.

Væk fra -sen-navne

Denne bestemmelse faldt ikke i god jord på landet. Heller ikke, selv om det blev op til barnefaren at vælge det navn, der nu skulle være hele familiens navn. Ingen skulle komme udefra og bestemme, at de gode gamle traditioner skulle skrottes, for at nye skikke kunne trækkes ned over hovedet på folk. Resultatet var, at mange blev ved med at bruge primærpatronymet, mens de mere loydlige godt nok tilpasse sig forordningens ord og valgte et slægtsnavn, men i de fleste tilfælde var det blot farens patronym, man udså sig. Da en af bagtankerne med forordningen var at komme væk fra de florerende -sen-navne og erstatte dem med et mere varieret udvalg af navne, måtte det konstateres, at man var lige vidt: Problemet var slet ikke løst.

Der gik et halvt århundrede, hvor man kan se, at folk langsomt overgiver sig til de nye bestemmelser. Det tog sin tid, og mange blev stædigt ved med at navngive deres børn efter de gamle traditioner. En konservativ Tobias Thuesen i Ål Sogn fortsatte troligt med at give sine sønner og døtre et Tobiasen- eller Tobiasdatter-efternavn, og hans yngste datter, Ane, der blev døbt 7. november 1847, var en af de sidste i sognet, som fik et -datter-navn. Helt frem til starten af 1900-tallet kan man under begravelser i kirkebøgerne fin-

der ældre kvinder, der er indført som Karen Nielsdatter og Anne Hansdatter. Og det kan sagtens være, at man i teorien bøjede sig for loven og officielt døbte børn efter reglerne. Men i den almindelige dagligdag hang de gamle vaner fast. Et eksempel fra mit eget gebet: Min farmors far, Hans Nielsen Jensen, født 1844 som søn af Bonde Jensen, er indført i kirkebogen med det helt korrekte navn, men ude i virkeligheden gik han altid under navnet Hans Bondesen. Navnet var i den grad fasttømret, at hans døtre, født 1879 og 1882, også i daglig tale blev kaldt Bondesen.

Føde- og giftenavne

I sidste halvdel af 1800-tallet blev det skik – ikke ved lov – at kvinder, når de blev gift, tog mandens efternavn. Det skete gradvist, og skikken slog først igennem i byerne. Ved folketællingen 1880 har man i købstæderne overgivet sig til den nye skik, mens man på landet i de fleste tilfælde holder fast i det velkendte.

Men at der kunne være slinger i valsen, viser Kirsten Sørensdatters eksempel. Hun var født 1803 i Billum og blev 1824 gift med Nis Hansen. I folketællingerne anføres hun som forventet med patronymet, indtil det i 1850 bliver til Hansdatter, hvilket nok må være en misforståelse fra tællingsførerens side. Da manden døde i 1852, overlod hun deres gård til en søn, og i skødet og den tilknyttede aftægtskontrakt benævnes hun konsekvent som Kirstine Hansen. Det var afgjort ikke almindeligt på dette tidlige tidspunkt, og myndighederne på herredskontoret må også have været ene om den opfattelse – måske har de ganske enkelt ikke sat sig ind i, hvad damen faktisk hed – for i de følgende folketællinger og ved begravelsen i 1883 finder vi hende under navnet Sørensdatter, i 1860 dog modificeret til Sørensen.

Navnelove

Allerede i 1526 fik Danmark en form for navnelov, der dog kun gjaldt adelen. Frederik I havde ladet sig inspirere af udlandet, da han påbød adelen at anlægge sig "stadige tilnavne, således som det udi andre kristelige kongeriger skik er".

Struensees indsats

Kun adelen var omfattet af påbuddet, men byboerne fandt med tiden selv ud af at tage et fast tilnavn. Det gjorde landbefolkningen til gengæld ikke, og det blev stadig mere påkrævet at gribe ind for at sikre, at man kunne identificere

Tema: Navne

folk. Det første tiltag kom i 1771 og var en af Struensees mange reformer. Der blev udstedt et reskript, dog kun som en prøveballon for hertugdømmet Slesvig, som bestemte alle børn ved dåben skulle have et fast slægtsnavn, der skulle forblive det samme. Det skulle sikkert have været videreført til kongeriget, men Struensees fald betød, at projektet blev opgivet eller i hvert fald sat på stand-by.

Struensee tog som den første initiativ til lovgivning omkring slægtsnavne.

Først i 1828 var tiden moden til at lovgive om navngivningen. Den tidligere nævnte forordning om adskilligt i henseende til dåben indeholdt flere andre bestemmelser, men i § 18 gemmer sig en vigtig sætning: "Iøvrigt bør hvert Barn ved Daaben benævnes ei alene med Fornavn, men og med det Familie- eller Stamnavn, som det i Fremtiden bør bære".

Det må siges at være en noget tynd bestemmelse, men den blev også hurtigt fulgt op af et cirkulære, der blev rundsendt til præsterne som de myndighedspersoner, der i første række skulle føre loven ud i livet og hjælpe undersåtterne i gang med den. Loven fastlagde, at det var helt op til dåbsbarnets far at vælge det navn, det skulle have. Det kunne pege på hans erhverv eller det sted, han eller hans familie stammede fra. Eller det kunne være det højt værdsatte patronym. Eneste betingelse var, at alle børn i et kuld skulle have samme slægtsnavn.

Det viste sig hurtigt, at bønderne ikke havde tænkt sig at

efterkomme den skjulte dagsorden bag loven: at arbejde for, at udvalget af efternavne blev større. De holdt sig i stor stil til de gammelkendte patronymer, der blev konverteret til sekundærslægtsnavne, hvis man da ikke bare fortsatte med primærslægtsnavne; den forventede og ønskede variation udeblev.

Det behagede naturligvis ikke regeringen, og i 1856 udsendte Kirke- og Undervisningsministeriet et nyt cirkulære. Med det sluttede adgangen til frit at vælge slægtsnavn; det navn, man havde valgt efter 1828, skulle gælde for de næste mange slægtsled. Det blev umuligt at fortryde og i stedet gå over til at benytte et andet tilnavn. Disse bestemmelser blev enormt upopulære og førte til mange klager til ministeriet. Det blev ikke bedre af, at problemet med de mange -sen-navne bredte sig til byerne i takt med at landboere, der var kommet i overskud i deres landsbyer, søgte nye jobmuligheder i byerne.

Dansk navneskik

Alle parter var utilfredse med tingenes tilstand, og i Folketinget diskuterede man, om der skulle åbnes for mulighed for at tage et til- eller stednavn, som havde tilknytning til ens familie. Men inden man kunne lovgive, nedsatte man et udvalg bestående af tre universitetsfolk, der skulle undersøge tilnavnernes nationale betydning og udbredelse.

Indhold.	
Kapitel I. Indledning	Side 1—11
Forhandlinger paa Rigsdagen 1; Kommissionens Nedsættelse 5; dens Arbejdsmåde og Hjælpere 6.	
Kapitel II. De folkelige Tilnavne, deres almindelige Karakter og deres Betydning	12—38
Deres Hyppighed 12; Arter og Værdi 15; Arvelighed 26; Brug i Tale og Skrift 31; Tilnavne i Købstæderne 37.	
Kapitel III. De folkelige Tilnavne i de enkelte Egne af Danmark samt i Sønderjylland	38—94
Sjælland 39; de sydlige Øer 46; Fyn 61; Øerne i Kattegat samt Djursland 65 (Tilnavne ifølge Opkaldelse 68); Bornholm 75; Vestjylland 76; Vendsyssel 80; Østjylland 85; Sønderjylland 91; Færøerne 98.	
Kapitel IV. Tilnavnernes Oprindelse	94—107
Sjældenheden af Laan fra nyere Familienavne 95, eller fra Udlandet 98; de stedlige Forskelligheder og de gamle Bondetilnavne 99; Sammenhængen med Middelalderens Tilnavne 100; med Oldtidens Tilnavne 104.	
Kapitel V. Familienavnens historiske Udvikling	107—120
Den ældste Tids Tilnavne 107; Adelen faar Slægtnavne 109; Navnedannelsen hos de lærde og Borgerne 111; -sen-Navnene blive arvelige 112; Struensees Forordning for Slesvig 113; Daabsforordningen af 1828 114; dens Gennemførelse 117.	
Kapitel VI. Lov og Ret om Navne i de europæiske Lande i nyere Tid	120—132
Fornavne 121; faste Familienavne 121; Frankrig, Tyskland England, Østerrig 122; Holland 123; Norge 124; Sverige 125; privates Ret til Navne 128.	

Første del af indholdsfortegnelsen til betænkningen Dansk Navneskik giver et indtryk af, hvor vidt omkring udvalget kom.

Tema: Navne

1898 barslede udvalget efter et års grundigt forarbejde med betænkningen *Dansk Navneskik*, hvori de tre professorer ikke lagde skjul på, hvad de mente om sagen. Dansk navneskik "lider af at være ensformig, upraktisk og uskøn i en saadan Grad, at man vanskelig skal finde dens Lige andstedes". Deres forslag gik ud på at gøre tilnavne lovlige, og der blev udarbejdet en liste med 16.000 forslag til slægtsnavne, hvoraf en del var konstrueret til lejligheden.

1904 kom så lov om navneforandring, der gav mulighed for at få navnebevis på et slægtsnavn, mod at man betalte et gebyr på 4 kroner. Navnet blev så optaget på en liste over beskyttede navne, som kun medlemmer af familien kunne tage. Dette skulle vise sig at blive problematisk, da også meget gængse tilnavne som Skov og Bjerre på den måde blev beskyttede; det var så den slægt, der kom først til mølle, som fik eneret på et navn. Virkningen kan vi tydeligt se i kirkebøgerne, hvor vi efter den tid nu og da støder på bemærkninger om, at et navn er ændret i henhold til loven. Folks lyst til at skifte deres -sen-navne ud var ikke så stor som forventet, og hvis man havde lysten, risikerede man, at det navn, man ønskede at tage, var beskyttet.

Til gengæld var der frit slag med hensyn til mellemnavne. Her kunne folk tage for sig af varerne, uanset om det var et slægtsnavn, beskyttet eller ej, eller noget, man selv havde kreeret, og det blev populært at smykke sig med et ekstra navn.

Nyere love

Mulighederne for at tage et slægtsnavn blev i 1981 udvidet til også at gælde oldeforældres navne. Samme lov bestemte, at en kvinde, hvis ikke andet ønskedes, beholdt sit fødenavn efter vielsen. Fik parret børn, afgjorde de selv, om barnet skulle have fars eller mors efternavn.

Den indtil videre seneste navnelov fra 2005 gjorde det nemmere at skifte navn. Det blev nu tilladt at opgradere et mellemnavn til efternavn (som slægtsnavnet nu benævnes), og kun navne med mindre end 2.000 bærere kunne være beskyttede. Retten til at tage et navn fra ens slægt udvidedes en tand mere og rakte tilbage til tipoldeforældrene. Der er igen åbnet for at bruge de gamle patronymnavne, og i ligestillingens ånd kan både kvinde- og mandnavne bruges, som Nielsdatter og Annasøn. Især ophævelsen af beskyttelsen førte til en ganske livlig debat. Set med slægtsforskerøjne må det siges, at det fremover vil være svært at navigere ud fra navnene alene, men heldigvis er der da også andre kilder at gribe til.

Opkaldsskikke

Vi er nu kommet til et emne, der er højrelevant for alle slægtsforskere. De skikke, der herskede for navneopkald, var nemlig så fasttømrede, at de kan bruges som en nyttig pegepind, når slægtsbrikkerne skal pusles på plads. Man valgte sjældent sine navne ud af det blå, eller fordi et navn bare faldt i ens smag; hvis man kigger efter, vil det tit være muligt at finde en grund til, at netop dét bestemte navn blev udset.

Når folk før i tiden – i traditionsbevidste familier især på landet helt op til midt i 1900-tallet – skulle døbe deres børn, var regel nummer 1: første søn skulle have sin farfars navn og næste søn morfars. Særlige forhold kunne dog spille ind. Hvis morfar fornyligt var afgået ved døden, eller det unge par havde overtaget hans gård, kunne det komme på tale og også blive anset for at være rimeligt at bytte om på rækkefølgen. Ved kvinderne var reglerne lidt løsere. I nogle egne var det mormor, der som den første blev tilgodeset med et opkald, mens man andre steder fulgte regelsættet for mændene og lod farmor komme først.

Opkald efter afdøde

En ting kunne dog vælte hele læsset. Havde den ene af forældrene været gift før, ville det være utilgiveligt ikke at opkalde det første barn i det nye ægteskab efter den afdøde; vi taler her om afdøde, da skilsmisser var uhyre sjældne. Naturligvis gjaldt det første barn af samme køn som afdøde, men nu og da kunne man gå et skridt videre. Min farfar, der fik navnet Anton Marinus, var første barn i sin fars ægteskab nummer 2. Den første hustru hed Anne Marie, og lur mig, om ikke enkemanden har gjort sit bedste for at finde det drengenavn, der kom tættest på, altså Anton Marinus. Da den første pige i ægteskabet kom nogle år senere, blev hun døbt Ane efter sin mormor; forpligtelsen over for afdøde var nu opfyldt, og farmor havde allerede fået sit i det første ægteskab. Det var en traditionsbevidst familie, og den samme gode idé fik Anton Marinus' farbror, der også mistede sin første kone, Pernille. Han kaldte det første barn i sit andet ægteskab Pernillius!

Børnedødeligheden var stor, og det var en naturlig sag, at et dødt barn skulle opkaldes ved første lejlighed, så snart der kom et nyt barn af samme køn. Det kan være hjerteskrærende at møde en stribe små børn med samme navn i kirkebøgerne, og man kan set fra nutiden undre sig over alle disse opkald. Kunne man ikke fristes til at tro, at der var uheld ved et navn, hvis det skulle genbruges to-tre gange? Her må vi huske på, at man ved at opkalde et barn efter et dødt familiemedlem satte et mindesmærke over den døde. Den døde fik en form for efterliv gennem navnet.

Tema: Navne

Det kan være oplagt at slutte, at den Jens, man fandt født et par år tidligere, må være død, når et nyt barn også kaldes Jens. Men her skal vi dog huske på, at der kunne være andre grunde til at opkalde, end at et barn var gået bort. Hvis både farfar og morfar bar navnet Jens, havde de begge krav på at blive opkaldt. Havde Jens' mor tidligere været gift med en Jens, var der ingen vej uden om, at en tredje søn måtte udstyres med dette navn. Døde et af de tre små Jens'er undervejs, ville reglerne i teorien kræve endnu en Jens.

Tredje søn og datter

Når alle bedsteforældre havde fået deres, var forældrene fri til at lade fantasien råde og til at vælge et eventuelt yndlingsnavn. Det betød som regel ikke, at en mængde sjældne eller bare lidt fremmedartede navne kom i spil. Man ville jo ikke skeje ud, og måske var der andre i familien eller omgangskredsen, man ville bære med et opkald. Min oldefar var tredje søn i familien, og opkald efter bedstefædrene var på plads. Han fik navnet Søren Hansen Tobiasen, og hverken en Søren eller en Hansen havde noget med familien at gøre. Et kig omkring i sognet viser, at en herre med navnet Søren Hansen var ejer af et mindre gods i nabolaget, og hans frue og datter havde tidligere båret Tobiasen-familien med at være faddere til nogle af børnene. Godsejeren selv var død et par år før oldefar Søren's fødsel. Det må være her, hans forældre har ladet sig inspirere.

Et andet tilfælde, hvor et medlem af overklassen låner navn til en almindelig jordisk pige, er Hedvig Elisabeth Hvass, datter af den adelige Christoffer Hvass, som Bennet Iversens femte datter den 17. august 1719 blev opkaldt efter. Fru Hvass var gift med ejeren af det gods, som Bennet var fæster under, og hun havde båret Hedvig Elisabeths lidt ældre søster til dåben. Forbindelsen var der altså, og det har sikkert været en naturlig sag at opkalde efter hende. Dermed kom et dobbeltnavn ind i familien, ovenikøbet et par navne, som slet ikke var udbredt i miljøet. Men det særlige er, at dette navn blev hængende i familien, og 150 år frem har hver generation haft en eller flere piger med navnet Hedvig Elisabeth.

En anden meget brugt udvej i 16-1700-årene, når der skulle findes på et navn, var at tage navnet på den helgen, hvis dag faldt sammen med barnets fødsel. Tobias var et uset navn i det vestjyske, da Tue Christensen og Karen Pedersdatter i 1798 skulle døbe deres søn. Lidt underligt er det, at ingen af bedstefædrene kom på tale; de havde dog også været døde i adskillige år. Men den 20. september var Tobias' dag, tæt på sønnens fødselsdag; Tobias var kendt fra det Gamle Testamente for heltedige gerninger, og

Tue og Karen må have haft deres særlige grunde til at vælge netop hans navn.

Mikkel (ærkeenglen Michael) og Morten (St. Martin af Tours) er to andre navne fra den kristne begrebsverden, som har markeret sig stærkt, både som meget brugte dele af navneforrådet og som bærere af navnedage, der var af betydning før i tiden – og for Mortens vedkommende stadig er det. Mikkelsdag, den 29. september, var skiftedag, hvor man rykkede til et nyt tjenestested, og desuden var det datoen, hvor høsten burde være i hus, hvorfor der kunne holdes høstgilde, og hvor landgilden måske skulle betales. Mortensdag 11. november (også kaldet Martindag), var en festdag, hvor man fra gammel tid slagtede gæs som hævn for at de røbede helgenens skjulested, men den kunne ligeledes optræde som termin for betalinger.

Sankt Martin af Tours med en tigger. Forevigtet af El Greco ca. 1598. Wikipedia.

Tema: Navne

Skikkene og slægten

Skikkene omkring opkald er som nævnt så solide, at man kan bruge dem aktivt til at fastslå slægtssammenhænge. Har vi en familie i en tidlig folketælling i et sogn, hvor kirkebøgerne ikke er bevaret før 1814, og hvor et af børnene har et andet 'efternavn' end de øvrige, kan vi være sikre på, at konen har et tidligere ægteskab i bagagen, og vi kan endda regne ud, hvad mandens fornavn har været – det fortæller patronymet jo. Står der i folketællingen, at manden er i 2. ægteskab, må der have været en kone, der er død, og et sikkert bud på hendes fornavn vil være det navn, som den første datter i det nye ægteskab får. Hvis vi står med en familie uden at kende bedstemødrenes navne, kan vi ved at se på døtrenes navne give et kvalificeret bud på deres fornavne. Det kan hænde, at vi står med en børneflokk uden at kende fødselstidspunkterne på dem. Her vil det være oplagt at slutte, at ældste søn må være ham, der har fået sin farfars navn, som vi aflæser af hans fars patronym.

Men hav dog altid i baghovedet, at slægtsforskerverdenen er smækfuld af undtagelser fra selv de fasteste regler. Og fordi folk bevægede sig inden for et snævert udvalg af navne, kan vi aldrig gå ud fra som givet, at den Hans Jensen, der efterfølger Jens Hansen på en gård, også er søn af ham. Der skal yderligere beviser til.

Dobbelte -sen-navne

Op gennem 1800-tallet møder vi mange tilfælde, hvor en person, som regel en mand, bliver opkaldt med sit fulde navn. Det kan ses som en reaktion på navnelovene 1828 og 1856, men idéen blev undfanget længe før. Niels Jensen døde 1774 efter tre års ægteskab, og da hans enke, Maren Nielsdatter, i sit andet ægteskab med Christen Nielsen i 1778 fik en søn, blev han døbt Niels Jensen Christensen. Der skulle ikke være nogen tvivl om, hvilken Niels der var opkaldt efter. Proceduren blev gentaget, da Niels Jensen Christensens søn, Christen Nielsen i 1839 kaldte en søn Niels Jensen Christensen. Den gamle Niels Jensen må siges at være blevet mindet langt frem i tiden.

I sidste halvdel af 1800-tallet støder vi stadig tiere på disse dobbelte -sen-navne. Det skete nok i protest mod, at man ikke længere måtte bruge det ægte patronym. Når efternavnet skulle ligge fast, kunne man jo udvide fornavnet til at fortælle noget om slægtsforholdet. To af mine oldeforældre var udstyret med to -sen-navne: Søren Hansen Tobiasen, som vi tidligere har været inde på, og Hans Nielsen Jensen, der som søn nr. 2 var opkaldt efter sin morfar, Hans Nielsen.

Min morfar, Søren Andersen Sørensen, hvis far hed Anders Sørensen, havde fået sin farfars fulde navn. Og familien var ikke færdig med navnelegen, for da far, Anders Sørensen, døde i en ung alder, og hans enke, Maren Christensen, giftede sig igen med Jes Pallesen, fik den første søn i det nye ægteskab afdødes navn, Anders Sørensen Pallesen. Le-gen kunne sluttes, da Marens far endelig blev tilgodeset ved en tredje søn, der fik navnet Christen Jessen Pallesen.

Søren Andersen Sørensen, der ved døben i 1882 fik sin farfars fulde navn.

Skikken med at bruge hele navnet ebbede efterhånden ud, men dog ikke mere end at min morfar og mormor i henholdsvis 1912 og 1919 gav to af deres sønner deres bedstefædres fulde navne. Det ser ud til, at denne særlige skik har været aldeles uomgængelig i hvert fald i den familie.

Læs mere

Københavns Universitet har en fin side om navneforskning, som kommer ind på mange aspekter af emnet: <https://navn.ku.dk/>

Har du lyst til at læse hele betænkningen Dansk Navneskik, der indeholder et væld af oplysninger om tilnavne i hele landet, kan du finde den på Slægtsforskerens Bibliotek bibliotek.dis-danmark.dk.

Der findes mange bøger om navne, som du kan låne på bibliotekerne. Her er et par eksempler:

Georg Søndergaard: Danske for- og efternavne. Betydning, oprindelse, udbredelse. Askholm, 2000

Hvad skal barnet hedde? Politikens forlag. En klassiker, der er kommet i mange udgaver, senest 16. udgave 2016

Eva Villarsen Meldgaard: Navnebogen. Hvilket navn skal vi vælge? Hvad betyder navnet? Aschehoug, 2007

Per Billesø: 20.000 slægtsnavne i Danmark. Billesø & Baltzer, 1999

En kort oversigt over efternavnets historie finder du her: <https://nors.ku.dk/publikationer/webpublikationer/ddsoefternavnetshistorie.pdf>

Hos Danmarks Statistik kan du finde hitlister over de mest brugte navne og søge på, hvor mange der hedder fx Sigurd Jensen: <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/befolkning-og-valg/navne>

En Uskyld kom sjældent alene

Af John Søndergaard Nielsen

Slægtsforsker og lokalhistoriker
Grønsundvej 55, 4780 Stege
2016 8811

slaegt@jonima.dk
jonima.dk, tng.jonima.dk,
trodhedearkiv.dk

Nogle gange undrer man sig over, hvorfor børn bliver kaldt 'særlige' navne, som afviger fra de gængse. Jeg havde længe gået og tænkt over, hvorfor man døbte sit barn: Uskyld. I min forskning var jeg hidtil stødt på fire personer med dette navn.

For at få svar på min undren, kontaktede jeg lektor Michael Lerche Nielsen (MLN), Københavns Universitet, Navneforskningsafdelingen (KU), som netop har undersøgt danskernes navne. Bl.a. ved en omfattende undersøgelse via CPR-registret i 2005.

En søgning i databasen på Uskyld gav ikke mange hits. Af diskretionsgrunde oplyses ikke det eksakte antal forekomster, hvis det er under 3. Og netop navnet Uskyld findes kun i 2 tilfælde i databasen, og begge er født i perioden 1910-1919 i Vestjylland.

I den efterfølgende dialog med MLN henviser han først til navnet Skyldfri, som i KU's navnedatabase findes i 118 tilfælde født i perioden 1900 - 2005. Heraf er ca. 88 at finde i København og 12 på Sjælland. Resten er spredt ud i landet, men i Vestjylland er der 0 (nul).

MLN nævner: "Til det barbariske navn [Skyldfri] bør tilføjes Uskyld, som i databasen blev båret af to kvinder. Baggrund er naturligvis den, at disse piger blev født uden for ægteskab, og at man med navnevalget forsøgte at kompensere for den sociale udskamning som horeunger."

Desuden henviste MLN til en artikel om navnet Uskyld i bladet "Runestenen" nr. 141 den 13. juli 2016. Som afslutning på en glimrende artikel over Uskyld Nielsdatter, født 1792 i Stauning, Bølling Herred i Ringkøbing Amt, skrevet af Johannes Kirk, Grønbjerg Lokalhistoriske Arkiv, citeredes MLN for følgende:

"På hjemmesiden Danskernes Navne 2005 kan man se, at Uskyld er brugt som pigenavn – meget sjældent og kun i Vestjylland. Navnet Uskyld er sammen med det meget mere almindelige Skyldfri blevet givet til pigebørn født uden for ægteskab i en tid, hvor det blev anset som en "social om-

stændighed". Det forekommer nutiden barbarisk – også fordi der ikke findes tilsvarende navne til drengébørn. Drengene behøvede med andre ord ikke være så uplettede i kanten som piger."

Uskyld Marie Kjær, f. Pedersen blev kun 37 år. Hun døde i 1916, fødte 11 børn og efterlod sig 8 levende børn.

Da jeg læste denne artikel, blev jeg for det første glad for at læse den. Uskyld Nielsdatter var kusine til min tipoldefar og derfor interessant i forbindelse med min slægtsforskning. Dernæst blev jeg lidt forundret over den udlægning, som MLN gav i bladet.

Jeg var tidligere i min forskning stødt på navnet og kunne ikke forene KU's udlægning med mine observationer. Og jeg kunne heller ikke få KU's svar til at passe med min hypo-

tese om navnets anvendelse: At det i højere grad bunder i traditionerne for at opkalde efterkommere efter slægtninge, og i de fleste tilfælde efter anerne.

Som en del af processen og dialogen med KU opstod der en dynamik, hvor vi efterfølgende overvejede hinandens svar og vurderinger. Min indgangsvinkel var at kortlægge udbredelsen af navnet Uskyld samt et forsøg på at forklare, hvorfra og hvorfor navnet blev anvendt. Og KU forsker i navnenes betydning og oprindelse. Det understreges, at mine citater af dialogen (e-mail) med lektor Michael Lerche Nielsen er hans umiddelbare svar til mig i en løbende dialog og ikke nødvendigvis udtryk for en teoretisk analyse. Men det vakte min nysgerrighed så langt, at jeg alligevel måtte prøve at finde svaret på udbredelsen af navnet Uskyld.

Som det fremgår af ovenstående baggrundsbeskrivelse, kunne der måske være lighedstegn mellem Uskyld og Skyldfri – forstået som navne med samme betydning. Umiddelbart kunne det være nærliggende at antage, at de to navne havde samme betydning. Men lektorerne Birgit Eggert og Michael Lerche Nielsen, KU, har på baggrund af vores proces foreløbig konkluderet:

“Der er en uforholdsmæssig overvægt af piger med navnet Skyldfri – født i København omkring århundredskiftet. Afstanden i udbredelse – koncentrationen omkring København – tyder umiddelbart på, at Skyldfri ikke har nogen sammenhæng med Uskyld”.

På denne baggrund besluttede jeg at igangsætte et udredningsarbejde omkring udbredelsen af navnet Uskyld.

Afgrænsning af udredningen.

I udredningen valgte jeg bl.a. at se nærmere på tilgrænsende stavevarianter af navnet Uskyld, på navnets placering i navnerækkefølgen samt den geografiske oprindelse m.m. Jeg ville desuden kortlægge anerækken til hver observation så langt tilbage i tid, som det var praktisk muligt via de elektroniske medier. Det skulle give mig et grundlag for at udarbejde en analyse af omfanget af, hvorvidt der var tale om opkaldelse efter slægtninge eller ikke.

For at kunne kortlægge de slægtsmæssige relationer besluttede jeg at se på alle relevante slægtninge og efterkommere til en observation med navnet Uskyld i de navnevarianter, som jeg ville observere under arbejdet.

Ligeledes valgte jeg at have fokus på, hvem en person var opkaldt efter/navnemor til. Det har været en vigtig oplysning at have med i vurderingen af stavemåden. Og samlet

set er det nok det tætteste, jeg kunne komme på 'den rigtige' stavemåde.

Og endelig ville jeg kortlægge søskende til en observation for at fastslå, hvilket nummer barnet var i børnerækkefølgen. Dette for at vurdere, om der heri kunne ligge en forklaring på navnet, og om det kunne dokumenteres, at der kunne være tale om børn 'avlet' før troløvelse/ægteskab.

Jeg har ikke set det som min opgave at fastlægge navnets oprindelige betydningsindhold. Det henhører under KU. Dog har jeg forsøgt at kortlægge brugen af navnet i en religiøs, moralsk og sygdomsmæssig sammenhæng.

Navnets stavemåde

Af egen erfaring ved jeg, at mit eget navn 'John' nogle gange blev stavet 'Djon' eller 'Jon'. Alt afhængig af hvem, der skulle skrive det, og pågældendes forudsætninger for at kende stavemåden og udtalen. Og sådan var det helt sikkert også i gamle dage, når præsten skulle skrive barnets navn ind i kirkebogen. Når forældrene sagde, at barnet skulle navngives f.eks. 'Uskyld', kunne udtalen af navnet være afgørende for, hvad præsten troede, han hørte. I slutningen af 1500-tallet og begyndelsen af 1600-tallet var almindelige folk på landet ikke i stand til at stave, men videregav navnet, som de kendte. Og det blev så skrevet ind i kirkebogen med præstens fortolkning af stavemåden.

Sådan må det også have været ved de tidligste folketællinger, som på landsplan blev gennemført fra 1787. 'Tælleren' skrev det, han troede, han hørte. Der fandtes typisk ingen skriftlige beviser i form af dåbsattester. Især ikke ude på landet og i de vestligste sogne i Jylland blandt fattige folk. Der har typisk været flere varianter af stavemåden. På grundlag af de observationer, jeg gjorde i de originale kilder, har jeg for hver enkelt vurderet, hvilken stavemåde der er den mest troværdige at bruge i udredningen.

Navnet optræder i disse seks varianter i min udredning, hvor de tre førstnævnte sammen udgør 94 % af alle observationer: Uskyld, Uskild, Oskild, Uschild, Oskilde, Oskilda.

Det er imidlertid ikke sådan, at når en navnemor fx hed Uskyld ved den ældste observation, så blev det 100 % givet i efterfølgende opkaldelser. Her ses op til flere varianter af navnet.

Ligeledes har jeg haft fokus på, hvem en person var opkaldt efter/navnemor til. Det har været en vigtig oplysning at have med i vurderingen af stavemåden. Og samlet set er det nok det tætteste, jeg kan komme på 'den rigtige' stavemåde.

Databehandlingen

I forvejen brugte jeg Brother's Keeper som min database. Derfor var det naturligt at fortsætte med at bruge den – også set i lyset af, at jeg allerede havde fire 'Uskyld' i databasen.

Jeg supplerede med MS Excel, hvor alle observationer blev lagt ind, så en samlet analyse af data kunne foretages og optimeres.

Endelig brugte jeg MS OneNote til løbende at notere supplerende oplysninger om observationerne, bl.a. hvem de var opkaldt efter, og hvem de var navnemor til.

Ligeledes var forældrenes trolovelses- og vielsesdato vigtig at notere for at kunne analysere, om der var tale om 'avling' før ægteskab.

Alle observationer er desuden påført sogn, herred og amt for at dokumentere den geografiske fordeling, ligesom køn er registreret. Det viste sig nemlig, at der også var 1 dreng, som blev døbt Uskyld.

Kortlægningen af de navnemæssige relationer.

Ved hjælp af post-it blev relationerne mellem navnemor og barnet dokumenteret. Derved kunne jeg dokumentere, om navnene blev nedarvet fra en slægtning – eller om der var en anden plausibel forklaring på navnet eller ingen forklaring.

Periode dækket af udredningen

De fundne 54 observationer dækker en periode fra slutningen af 1500-tallet og op år 2009, hvor den senest levende med navnet afgang ved døden.

Senest levende med navnet Uskyld

Konklusioner

Navnet nedarves fra slægten.

Tre ud af fire med navnet må med ganske stor sandsynlighed antages at være opkaldt efter en slægtning.

Hele 40 af de 54 observationer stammer fra en slægtning – svarende til 74 % af samtlige. 4 af de 40 er avlet før forældrenes vielse. Opkaldelsen kan derfor være dobbelttydig.

20 af de 40 er 1. barn i børnerækken i ægteskabet. Heraf er 17 opkaldt efter en slægtning, og 3 kan ikke dokumenteres. 110 tilfælde har det ikke været muligt at dokumentere, hvorfra navnet stammer.

2 er døde som spæde med alvorlige skavanker, hvilket kan dokumentere navnets anvendelse, heraf er 1 dreng.

2 er avlet før ægteskab og er ikke dokumenteret slægtsmæssigt opkaldt.

Geografisk oprindelse

Hele 92 % af observationerne er gjort i Ribe og Ringkøbing Amter.

Den store repræsentation af observationer i Ribe og Ringkøbing Amter kan være påvirket af, at der netop her er gjort en kæmpe indsats med at afskrive kirkebøgerne tilbage fra slutningen af 1600-tallet og frem. Og disse afskrifter har været en vigtig og meget tilgængelig kilde for min udredning.

Det er interessant, at fire observationer ikke stammer fra de to vestjyske amter. Af de fire kommer to fra København, hvor udredningens eneste dreng optræder. Herudover er der en pige i Kolding i Brusk Herred, Vejle Amt og en pige i Øster Hassing i Kær Herred i Aalborg Amt.

Derfor kom barnet til at hedde Uskyld.

Jeg vil her argumentere for i hvilken udstrækning der er andre forhold end rent slægtsmæssige, som kan begrunde navnevalget.

Født uden for ægteskabet?

Kun 6 ud af 54 observationer kan udlægges som avlet før trolovelse/ægteskab. Der er dokumentation for, at 4 af de 6 samtidig er opkaldt efter en slægtning. Og dermed er der reelt kun 2, som med nogenlunde sikkerhed kan henføres til at være navngivet direkte som følge af at være avlet uden for ægteskabet.

Der er et konkret tilfælde, hvor barn nr. 1 er født uden for ægteskab. På trods heraf og at hendes afdøde mormor hed Uskyld Marie Nielsdatter, blev hun alligevel opkaldt efter sin farmor. Til gengæld blev hendes søster (barn nr. 2) døbt Uskyld og dermed opkaldt efter sin mormor. Forældrene ønskede ikke at dække over en umoralsk handling.

Der er således generelt ikke belæg for en påstand om, at 'disse piger' fik navnet, fordi de blev født uden for ægteskab. Måske i de 2 tilfælde, hvor jeg ikke kan dokumentere

Mindekors over Uskyld Nielsdatter på Nr. Omme Kirkegård. Kilde: [Sepper.dk](https://www.sepper.dk)

nogen opkaldelse efter en slægtning. I de øvrige 4 tilfælde, hvor barnet er avlet før ægteskab, er der endog belæg for i 2 tilfælde, at pigebarnet forblev i familien og selv stiftede familie og fik børnebørn/oldebørn opkaldt efter sig. De 2 sidste af de 4, døde begge, inden de fyldte 4 år.

På denne baggrund mener jeg ikke, at der er belæg for entydigt at tale om 'udskamning' eller 'horeunge'. Derimod er der i langt højere grad tale om en slægtsrelateret opkaldelseskultur i de observationer, som jeg har gjort. Og samtidigt må vi notere, at to af de 4 børn døde som spæde med handicaps, hvilket kan forklare deres navn. Og hvoraf den ene var en dreng!

Religiøs forklaring

De stærkt religiøse – og fra 1861 også indremissionske – områder langs vestkysten havde givetvis en stærk indflydelse på brugen af navnet. Her følger to definitioner, hvor religionen og troen kan have været en ledetråd i forhold til navngivningen:

”U-skyld, en ell. (sj.) et (Bergstedt.IV.9). uden flt. (ænyd. d. s., fsv. oskuld, ty. unschuld, mnt. unschult) 1) (især Skriftsprog eller litterært påvirket talesprog, nu l. br.) det forhold, at en person i et bestemt tilfælde ikke har øvet noget strafbart, syndigt, dadelværdigt oln., ikke har handlet mod lovens, religionens, moralens bud, ell. det forhold ikke at være årsag til, skyld.” Citat fra: Ordbog over det danske sprog, ODS bind 26, udgivet 1952.

”Kristendommen er uden tvivl den mest betydningsfulde kulturimpuls, vi har modtaget inden for de sidste 1000 år, og troen har sat sig adskillige spor i vore personnavne.” Citat fra: Georg Sønnergaard: Danske Fornavne.

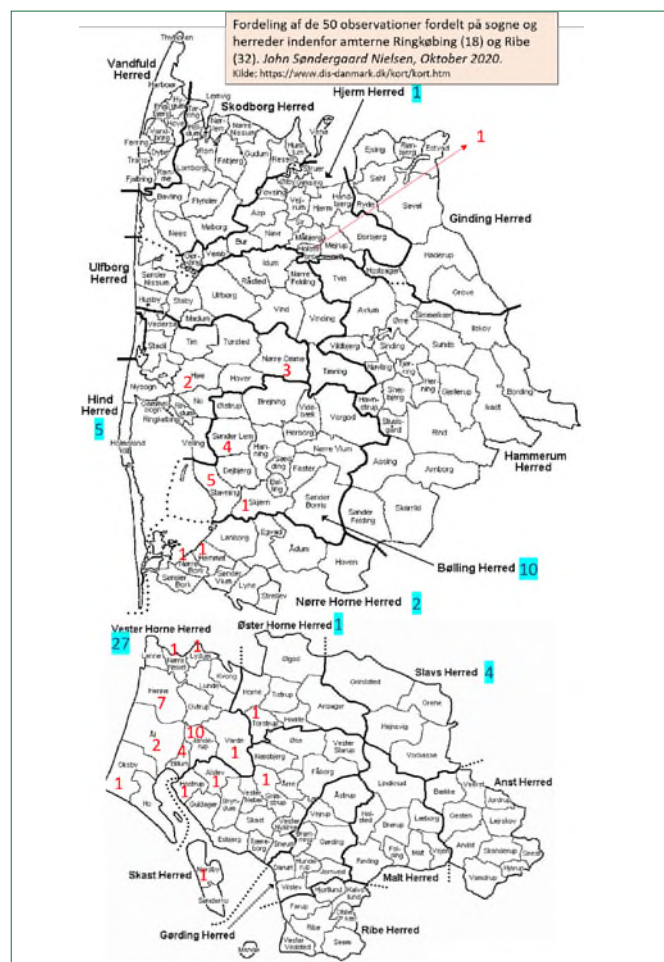
Hvorfor var det kun piger, der blev kaldt Uskyld?

Det bedste bud på et svar på dette spørgsmål er, at navnemødrene i alle tilfælde var hunkøn. Og det var naturligt nok at give piger inden for samme slægt dette navn. Det kunne også tænkes at have en afsmittende effekt på andre i den sociale omgangskreds, så navnet på denne måde blev spredt til andre slægter, uden at man nødvendigvis tilhørte den samme familie.

Men der var også en dreng.

I min research fandt jeg som beskrevet tidligere også en dreng i København: Uskyld Emanuel Tønning (#3433). Han var barn nr. 3 af 3 og døde af muskelsvind kun tre måneder gammel. Hans forældre var velstillede borgere i København, hvor faderen var grosserer. I hans tilfælde kan man tale om, at han: ”ikke har handlet mod lovens, religionens, moralens bud, ell. det forhold ikke at være årsag til, skyld.” [Ordbog over det danske sprog, ODS bind 26, udgivet 1952].

På dette link kan du læse og downloade udredningen samt finde link til en søgbar oversigt over alle personer og deres relationer: <https://jonima.dk/beretninger/en-uskyld-kom-sja-eldent-alene/>

Fordeling af observationer af Uskyld i Vestjyske Sogne

Herredsfoged Jacob Sørensen Hegelund

Af Knud Larsen
Gustav Webersvej 17
3520 Farum
knud-larsen@outlook.com
+45 40 31 84 73

Indledning

Slægtsforskeren nr. 2 2020 har en interessant artikel om præstekonen Maren Olufsdatter og hendes fire ægteskaber med tilhørende persongalleri. Maren er min 8 x tipoldemor, og den ligeledes i artiklen nævnte Jacob Sørensen Hegelund er min 7 x tipoldefar. Sidstnævnte var en meget farverig personlighed, som har været punktvis omtalt i litteraturen, navnlig af C. Klitgaard, men som der mig bekendt ikke findes en samlet fremstilling af. Jeg vil her forsøge at samle billedet, dels baseret på litteraturen, dels baseret på egne undersøgelser, som har strakt sig over mange år.

Jacob Sørensens "professionelle" liv

Kortet viser de to herreder, Jerslev og Børglum, hvor Jacob Sørensen Hegelund huserede.

Jacob Sørensen dør i 1700, 69 år gammel, og begravet d. 2. februar i Vester Brønderslev, 69 år gammel. Han må altså

være født omkring 1630/31, og Klitgaard nævner et sted, at han "formentlig ikke var vendelbo". Jeg skal senere vende tilbage til spørgsmålet om hans oprindelse.

Første gang, jeg støder på ham, er i 1661, hvor han 12. marts optræder på Kiær Herredsting som foged på hovedgården Vang i Sulsted Sogn. Gennem 1661 og 1662 optræder han flere gange som fadder i Sulsted Kirke (sidste gang i oktober 1662).

Næste gang, vi møder ham, er i tingbogen for Børglum Herred d. 28. juli 1663, hvor han som ridefoged på Boller Gods i Tårs Sogn optræder på sit herskabs vegne – han må være tiltrådt stillingen omkring 1. maj – hvor den tidligere ridefoged omtales som "førrige". I august 1664 er der igen en ny ridefoged på Boller og Jacob Sørensen "i Stade" optræder 1. sept. 1664 for første gang blandt "de 8 mænd" på Jerslev Herredsting sammen med Søren Rasmussen i Stade. Gården Stade var beliggende i Serridslev Sogn, og det var der, præstekonen Maren Olufsdatter var født.

Op igennem resten af 1660'erne og ind i 1670'erne optræder Jacob Sørensen igen og igen på Jerslev Herredsting – ofte sammen med Søren Rasmussen i Stade – dels som sagsøger i diverse tvister på egne vegne, dels som repræsentant for diverse herskaber. Han optræder sågar lejlighedsvis som vikarierende dommer på tinget.

Uden at gå i detaljer kan man vist godt slå fast, at man får indtrykket af en temmelig trættekær personlighed med en til tider noget anløben karakter. Et enkelt eksempel kan illustrere det: En af Jacob Sørensens "klienter" var rådmænd Jacob Eilersen i København, som ejede noget strøgods i Vendsyssel. Ved en retssag i 1671 (Jerslev Herreds tingbog 15. juni 1671) beskyldte rådmænd Jacob Sørensen for uordentlig regnskabsførelse og i realiteten for bedrageriske opkrævninger blandt bønderne. Tvisten angår regnskaberne for 1666 og 1667, som efter det oplyste må være de to eneste år, hvor Jacob Sørensen har fungeret som foged for rådmænd. Sidstnævnte nægter dog at betale Jacob Sørensen løn for 1667, idet han hævder, at Jacob Sørensen i dette år intet har udrettet til gavn for ham. Jacob Eilersens

krav i sagen er på godt 147 Rdl. Jacob Sørensen kan i alt indrømme fejl for godt 54 Rdl., men han dømmes i det store og hele til at betale hele det krævede beløb.

På trods af sine slyngelstreger bliver Jacob Sørensen Hegelund 21. maj 1679 udnævnt til herredsfoged i Jerslev Herred efter indstilling af Otto Skeel (Jyske Registre nr. 47). Stillingen som herredsfoged kan vel bedst sammenlignes med vore dages byretsdommere, men man må betænke, at der på den tid ikke fandtes nogen egentlig juridisk embedseksamen (først oprettet i 1736), så herredsfogedernes kvalitet har varieret betydeligt. Det varede da heller ikke længe, før Jacob Sørensen gerådede ud i større og større økonomiske problemer. 24. januar 1684 rejste således Eiler Eilersen til Odden sag mod ham vedrørende resterende landgilde for 1682 og 1683, i alt lidt over 100 Rdl., og 19. februar 1685 fradømtes han fæstet af Stade, som han måtte fraflytte.

Et herredsting er samlet omkring herredsfogeden og skriveren. Stik fra 1641. Wikipedia.

Også Jacob Sørensens tid som herredsfoged hang efterhånden i en tynd tråd. I juni 1685 havde Christian V bedt en række landsdommere udfærdige en betænkning med forslag til retsvæsenets nyindretning, herunder også en bedømmelse af de eksisterende retsbetjentes duelighed og egnethed til fortsat tjeneste. I denne betænkning, som er gengivet i Jyske Samlinger 5. række 2. bind, hedder det befriende bramfrit, at *"Herredsfogeden i Jerslef Herred Jacob Sørensen er derimod en af de udygtigste her i Landet, Thi foruden hans Uforstand og Malice haver han ikke det ringeste til Levnedsmiddel, hvorudover han uden nogen Consideration til Retten gør hvad hannem selv lyster, saa som den forurettede dog ingen Oprejsning hos hannem kan vinde."* 1688 er det slut med at være herredsfoged, og Børglum og Jerslev Herreder sammenlægges og opdeles på en ny måde. I Mandtal til Kop- og Ildstedsskatten 1685 finder vi ham og hans husstand i et boel i V. Brønderslev under Kornumgård. Listeføreren har i mandtallet tilføjet *"Er i armod, kand*

næppe svare som en bonde i *fembte classe"*. Tilsvarende er i mandtallet for 1688 tilføjet *"Hand er formedelst sin bestillings mistelse (...) udi Armod"*. Allerede i mandtallet fra februar 1690 betegnes dette boel som øde. Hvor familien så er flyttet hen vides ikke, men de bor i hvert fald stadig i V. Brønderslev, indtil Jacob Sørensens død i 1700.

Jacob Sørensen Hegelunds "familieliv"

Medens tingbøgerne og andre skriftlige kilder giver en masse glimt af Jacob Sørensens "professionelle" liv, kniber det mere med kilderne, når det drejer sig om hans familiemæssige relationer. Kirkebogen for Serridslev Sogn begynder først i år 1700, men heldigvis begynder kirkebøgerne for V. Brønderslev og for Tolstrup Sogne noget tidligere.

Med disse som kilder kan vi derfor fastslå, at Jacob Sørensen Hegelund gifter sig (anden gang) i Tolstrup kirke den 24. august 1673 med Else Jespersdatter, om hvis oprindelse intet yderligere vides. På denne tid bor familien endnu i Stade, og vi hører først om dem igen, efter at de er flyttet til V. Brønderslev. Den 24. april 1689 døbes en datter kaldet Sophie, som dør 1½ år gammel i september 1690. Den 12. marts 1693 døbes en søn kaldet Anders, som overlever. Efter Jacob Sørensens død gifter enken sig 1706 med en Jens Mogensen, som dog dør to år senere. Selv dør hun i 1732, 80 år gammel, og bliver begravet d. 11. maj.

Når det gælder Jacob Sørensens øvrige børn, må vi ty til andre kilder. Et af dem er allerede kendt fra litteraturen, nemlig Peder Jacobsen Hegelund, som i 1701 blev gift med præstekonen Maren Olufsdatters barnebarn, Inger Hansdatter Saltum, efter kongelig bevilling. Af bevillingen fremgår det, at parterne var beslægtede i 2. og 3. led, hvilket i artiklen om Maren Olufsdatter ganske rigtigt udlægges således, at Peder Jacobsen Hegelund er søn af Jacob Sørensen Hegelund. At dette næppe er hele sandheden, skal jeg senere vende tilbage til.

For at finde eventuelle øvrige børn af Jacob Sørensen iværksatte jeg en årelang søgning på alle mulige referencer til navnet Hegelund efter "nålen-i-høstakken-princippet". For at gøre den lange historie kort blev denne søgning i 1986 kronet med jackpot i form af et skifte efter en vis Søren Jacobsen Hegelund, birkefoged på Bidstrup Gods i Roskilde Amt. Skiftet blev afholdt 30. juni 1700 på Bidstrup Gård, og her var foruden enken også nogle af afdødes søskende tilstede, nemlig førnævnte Peder Jacobsen fra "Synder Haun" (gården Sønderhaven i Serridslev Sogn) som fuldmægtig for samtlige arvinger i Jylland. Tilstede var også afdødes søster Barbara Jacobsdatter samt som fuldmægtig en Søren Ras-

mussen fra Hedegårdene (Roskildeegnen) på vegne af en anden søster, nemlig Karen Jacobsdatter. Søren Jacobsen Hegelund synes ikke at have efterladt sig børn.

Det ene fører til det andet, og i 1712 dør søsteren Karen Jacobsdatter, og der holdes skifte efter hende ved Bidstrup Gods d. 10. oktober 1712 fulgt op af en afsluttende forretning d. 11. januar 1713. Også her opremses arvingerne, som foruden enkemanden er: afdødes moder, Else Jespersdatter i V. Brønderslev, den hos sin moder boende lillebror, Anders Jacobsen, helsøsteren Barbara Jacobsdatter repræsenteret ved sin mand, Knud Andersen, endnu en helsøster, Mette Jacobsdatter, repræsenteret ved sin mand Peder Sørensen Balle, borger i København, halvbroren Peder Jacobsen Hegelund, nu boende i Hjørring, samt endnu en halvsøster Anne Jacobsdatter fra Sønderhaven, repræsenteret ved sin mand.

Vi kan herefter opstille Jacob Sørensen Hegelunds børneflokk som følger:

Af første ægteskab med NN

Peder Jacobsen Hegelund f. omkr. 1660

Søren Jacobsen Hegelund f. omkr. 1665

Anne Jacobsdatter Hegelund f. omkr. 1669

Af andet ægteskab med Else Jespersdatter

Karen Jacobsdatter Hegelund f. omkr. 1675

Barbara Jacobsdatter Hegelund f. omkr. 1678

Mette Jacobsdatter Hegelund f. omkr. 1680

Sophie Jacobsdatter Hegelund f. 1689 d. 1690

Anders Jacobsen Hegelund f. 1693

Rækkefølgen er skønnet ud fra, hvad man ved om de enkeltes alder ved død, årstal for indgåelse af ægteskab, alder ved sidste barnefødsel m.v., men er selvfølgelig i bund og grund lidt usikker. Der kan naturligvis også have været søskende ind imellem, som er døde i en tidlig alder, ligesom den lille Sophie.

Det vil føre for vidt her at komme ind på de enkelte børns videre forhold, men det skal dog nævnes, at Mette Jacobsdatter Hegelund og hendes mand, Peder Sørensen Balle, bliver bedsteforældre til den senere biskop over Sjællands Stift, Nikolai Edinger Balle.

Tilbage står spørgsmålet om, hvem Jacob Sørensens første kone var? Det er min overbevisning, at hun var en datter af Søren Rasmussen i Stade og dennes hustru Anna Andersdatter Kjærulf, og at hendes navn har været Karen Søren-

datter. Dette passer med oplysningen om slægtsskab i 2. og 3. led mellem Inger Hansdatter Saltum og Peder Jacobsen Hegelund – Inger er således oldebarn af Anna Andersdatter Kjærulf, mens Peder er barnebarn.

Navnet Karen følger af den tids opkaldeskik, som krævede, at den førstefødte pige i et ægteskab nr. 2 blev opkaldt efter den afdøde første hustru. I øvrigt bliver førstefødte datter af såvel Peder Jacobsen Hegelund som af hans helsøster Anne Jacobsdatter Hegelund i Sønderhaven også begge døbt Karen.

Jacob Sørensens første hustrus identitet har ikke kunnet fastslås ud fra andre primære kilder, men et par yderligere indicier bestyrker ovennævnte hypotese.

En sag i Jerslev Herreds tingbog 21. maj 1674 dokumenterer, at Jacob Sørensen Hegelund tilbage i 1669 og ligeledes i 1673 har indfriet en del gæld, som Søren Rasmussen i Stade havde pådraget sig til nogle købmænd i Aalborg. Det skete, efter at Søren Rasmussens to sønner, Oluf og Rasmus, hver især havde nægtet at hjælpe deres far. Man skal vel næsten være svigersøn for så at påtage sig en sådan byrde.

I 1674, hvor såvel Søren Rasmussen i Stade som Jacob Sørensens første kone er døde, føres en række sager mellem Søren Rasmussens arvinger vedrørende noget bondejord i V. Brønderslev, som Søren Rasmussen selv havde arvet. Ved den lejlighed repræsenterer Jacob Sørensen sine børn over for Søren Rasmussens to sønner, Oluf og Rasmus (eller snarere disses arvinger). Tvistighederne ender med, at parterne skal nyde hver en tredjedel af bondeskylden.

Hvor kom Jacob Sørensen Hegelund fra?

Lad mig starte med facit først: En gang i 80'erne (vistnok) fik jeg et tip af Anton Blaabjerg, om at Jacob Sørensen kunne være en præstesøn fra Gudum-Fabjerg Sogn. Det spor har jeg fulgt og mener nu at kunne fastslå med rimelig sikkerhed, at Jacob Sørensen Hegelund er søn af Sognepræst Søren Thygesen og dennes hustru, Agathe Henrichsdatter, som var enke efter formanden (forgængeren i præsteembedet, red.), Jacob Hansen Hegelund. Denne var død i 1629, og Jacob Sørensen menes født ca. 1631, hvor moderen var midt i 40'erne. Han er altså opkaldt efter moderns afdøde ægtefælle, som skik og brug krævede. Vi har ingen kirkebog, så vi ved ikke, om han er døbt med navnet Hegelund, eller om han blot har "sneget sig til at bruge det", hvilket sikkert kunne ligne ham, når man kender til hans øvrige levned. At der faktisk har eksisteret en sådan

Jacob Sørensen, dokumenteres gennem en kirkebogsindførelse foretaget af broren Anders Jacobsen Hegelund, sognepræst i Vinding-Vind Sogne. Den 15. juni 1654 døbes hans søn Jacob, og blandt fadderne anfører han "*Jacob Sørensen min broder*".

Jacob Sørensens far dør allerede i 1640, hvor Jacob kun er omkring 9 år gammel, men Agathe er tilsyneladende frisk på endnu en præstemand, nemlig eftermanden, Peder Christensen Barmer. Hun dør dog før 1657, og Peder Barmer ægter en Barbara Madsdatter. På dette tidspunkt er Jacob Sørensen formentlig endnu ugift. Det er påfaldende, hvordan mange af navnene i denne præstefamilie går igen blandt navnene på Jacob Sørensens egne børn: Peder (stefar), Barbara (stedmor), Anders (halvbror), Mette (halvsøster), Sophie (halvsøster).

Afrunding

Når man som jeg har gennemarbejdet hundredevis af aner, der alle har levet som fæstebønder, når man har gennemset bunker af mere eller mindre enslydende fæstebreve eller finder de samme beskedne ejendele i hvert eneste skifte, der i reglen ender med, at der intet er til deling, så føler man sig helt oplivet, når man endelig render ind i en personlighed som Jacob Sørensen Hegelund. Han har muligvis været lidt af en platugle og en halvstuderet røver, men aldrig kedelig, og hans liv og levned har budt på alle de udfordringer, en slægtsforsker kunne ønske sig – og lidt til. Hermed er der sat nogle pejlemærker omkring ham og hans familiemæssige forhold, som andre slægtsforskere kan teste og arbejde videre ud fra.

De vigtigste kilder:

C. Klitgaard: Kjærulfske Studier, 1914

C. Klitgaard: Serreslev Sogn, 1957

C. Klitgaard: Herredsfogeder og Tingskrivere i Vendsyssel..., 1937

Jyske Samlinger, 5. Rk. II Bd s. 183-84

Jyske Registre, 1679. Arkivalieronline, opslag 562 (fol. 555b)

Sjællandske Registre 1696. Arkivalieronline, opslag 105 (fol. 102a-103a) (vedr. Søren J H)

Bjarne Nørgaard-Pedersen: Ekstrakter af Jerslev Herreds tingbøger 1631-86

Bjarne Nørgaard-Pedersen: Ekstrakter af Børglum Herreds tingbøger 1630-87

Diverse relevante Kirkebøger

Modtager du foreningens nyhedsbrev?

Danske Slægtsforskere udsender et nyhedsbrev på e-mail 1-2 gange om måneden.

Hvis du ikke allerede modtager dette, kan du tilmelde dig ved at klikke på boksen Nyhedsbrev nederst på hjemmesiden www.slaegt.dk.

Husk at aflevere din slægtsbog!

Slægtsforskernes Bibliotek modtager gerne din slægtsbog, fx i elektronisk form. Så stiller vi den til rådighed på bibliotekets side for alle og for eftertiden. Den bliver også en del af bibliotekets søgbare bestand af bøger.

Kriterier:

Bogen skal være i Word- eller PDF-format.

Du giver os ret til at publicere bogen online.

Bogen må ikke indeholde kommercielle fotos med ophavsret.

Bogen må ikke indeholde personlige oplysninger om nulevende eller nyligt afdøde personer (10 år).

Hvis du er i tvivl, så kontakt os for råd. Vi modtager også gerne et eksemplar af din fysiske slægtsbog.

Kontakt: Per Andersen, Slægtsforskernes Bibliotek, pan@slaegt.dk

Generalforsamling i Coronaskygge

Generalforsamlingen 2020 vil gå over i Danske Slægtsforskernes historie som den besværligste og mest benspændramte af slagsen i mands minde. Den var planlagt og fastsat helt efter sædvane og vedtægter til den 25. april. Men midt i marts måned ramte Coronavirussen landet som en hammer, der med et gigantisk slag stoppede alt – eller i bedste fald satte arrangementer på stand-by. Generalforsamlingen blev udskudt til den 27. juni, men som bekendt viste den nye dato sig at være alt for optimistisk. Smittetrykket var slet ikke lettet og tillod ikke større forsamlinger.

En ny dato blev fundet så langt ude i fremtiden som den 3. oktober. Men heller ikke med den dato var man på den sikre side. Smitten blussede op igen, og kort før forsamlingen kom nye indskrænkninger. Det betød, at det var en yderst skrabet version af en generalforsamling, der kunne bydes på. Alt det sociale omkring mødet, frokost, kaffe, pauser og foredrag blev slettet fra programmet, og deltagerne måtte naturligvis sidde med tilbørlig afstand i lokalet. Formentlig gjorde de skrabede forhold deres til, at adskillige af de 48, der havde tilmeldt sig, alligevel valgte at blive hjemme. 37 medlemmer var samlet i salen, da formand Kirsten Sanders kunne byde velkommen. Vi skal nok tilbage til dengang, da foreningen (eller rettere: dens forgænger) var meget grøn, for at finde et lavere deltagerantal. Men det lykkedes at få generalforsamlingen gennemført inden for kalenderåret. Og det var en lettet formand, der kunne åbne det beskedne bal.

Generalforsamling blev gennemført i stor ro og fordragelighed og uden kritiske spørgsmål eller kommentarer til beretning, regnskab og budget. Heller ikke den foreslåede kontingentforhøjelse til 280 kr. var der indvendinger imod. Be-

styrelsen fik vedtaget sine, ganske vist beskedne, forslag til vedtægtsændringer, og de bestyrelsesmedlemmer, der var på valg, havde mod på endnu en tørn. Dog gav valget til suppleanter et velkomment tilskud af foryngelse, da den 27-årige Billy Sørensen blev valgt.

Men til slut, da Kirsten Sanders under eventuelt opfordrede salen til at komme med ønsker og forslag til, hvad foreningen fremover kunne arbejde på, blev der på smukkeste vis åbnet op for talemysten hos deltagerne. Ideerne vældede frem: fra at arbejde for at gøre yngre mennesker interesserede i slægtsforskningen – og foreningen – over bedre vejledninger i læsning af håndskrifter (ikke kun de gotiske) til forslag til nye kildegrupper på AO og meget andet. Der var rigtig mange gode forslag til store og små aktiviteter, som bestemt kan inspirere bestyrelsen i de kommende år.

Nye i bestyrelsen

Ved den netop overståede generalforsamling blev Billy Skiøtt Sørensen indvalgt som suppleant i bestyrelsen. Samtidig har den ene af Lokalforeningsrådets repræsentanter, Ivan Jensen, valgt at udtræde af bestyrelsen. I stedet er indtrådt suppleanten, Kurt Pajbjerg. Vi siger velkommen til de to nye bestyrelsesmedlemmer og glæder os til et godt samarbejde fremover til glæde for foreningens medlemmer.

En fin afslutning på en generalforsamling, der ellers var skåret til benet og havde fået fjernet al flødeskummet. Men vigtigst af alt: Det lykkedes at få afholdt den!

Kathrine Tobiasen

Der var god plads mellem deltagerne i generalforsamlingen – helt efter forskrifterne.

Referat, Danske Slægtsforskere generalforsamling 2020

3. oktober 2020, kl. 13-15, Kolding (KUC)

1. Valg af dirigent og stemmetællere.

Bestyrelsen foreslog Peter Olsen som dirigent. Han blev valgt. Han fastslog, at generalforsamlingen er lovligt indkaldt.

Anne Marie Quebec Madsen og Yvonne Christiansen blev valgt som stemmetællere.

2. Bestyrelsen aflægger beretning for det forløbne år.

Formanden henviste til beretningen på foreningens hjemmeside og knyttede herefter nogle supplerende bemærkninger til denne beretning.

Jeg vil gerne fremhæve foreningens udadrettede arbejde, dels med hjemmesiden, som har resulteret i en særdeles flot og brugbar hjemmeside, dels med facebook, hvor foreningen nu også gør sig markant gældende, samt ikke mindst med Slægtsforskernes Bibliotek, der for alvor har vind i sejlene!

I den skriftlige beretning omtales GEDcomp projektet, men her er der faktisk sket nyt, som I har kunnet læse om i et af de senere nyhedsbreve. Denne funktionalitet kan altså benyttes igen, formentlig til stor glæde for mange slægtsforskere.

En stor tak til vores samarbejdspartnere, Rigsarkivet, fordi de effektivt inddrager os i deres mange nye projekter og processer, og fordi de er lyttende og forstående, når vi forelægger vores ønsker og udfordringer. Sammenslutningen af LokalArkiver, Dansk Lokalhistorisk Forening og Samfundet, fordi I er gode samarbejdspartnere at have i vores fælles arbejde for slægtsforskningen i Danmark.

Generalforsamlingen godkendte beretningen.

3. Kassereren aflægger det reviderede regnskab til godkendelse.

Per Andersen aflagde punktet på vegne af kassereren.

Han gav en status for medlemstallet og medlemssystemet. DS havde ved udgangen af 2019 7.821 medlemmer, dvs.

en stigning i forhold til 2018. Langt de fleste af medlemmerne er personlige medlemmer. Frem til 2017 var der et fald i antal medlemmer, men de senere år har det været stigende.

Medlemssystemet (Membersite, Membercare) er en del af en række nyere administrative systemer: Hjemmeside (fra januar 2020), DS Forum (fra oktober 2019) og Webshoppen (fra 2018). Medlemssystemet er integreret med hjemmesiden på nogle punkter. Med det nye medlemssystem kan man bl.a. understøtte lokalforeningernes medlemsregistrering, give medlemmerne bedre muligheder for at rette i medlemsprofilen o. m. a. Der er nogle udeståender, bl.a. at medlemmerne selv skal kunne forny deres kontingent via deres medlemsprofiler, integration med Mailchimp (bruges til udsendelsen af nyhedsbreve) m.m. Der har været fejl og mangler i systemet, men overordnet set er bestyrelsen tilfreds med det.

Per Andersen fremlagde herefter regnskabet. Foreningens egenkapital var ved udgangen af 2019 på 1,034 mio. kr., der er en stigning i forhold til 2018, men som også dækker over nogle ubrugte fondsmidler.

Det lykkedes at bruge flere penge på medlemsaktiviteter og færre penge på administration. I 2018 brugte foreningen ca. 77 % af udgifterne på aktiviteter, i 2019 var det steget til ca. 87 %. Indtægterne består for langt størstedelen af kontingentbetalinger, mens størstedelen af udgifterne går til trykning af medlemsbladet Slægtsforskeren. Udgifterne til regnskabsføring er faldet fra 2018 til 2019, hvilket især skyldes et fald i lønudgifter til bogholder.

Herefter spurgte dirigenten, om nogen havde kommentarer til regnskabet.

Mette Borchert Vahlun spurgte, hvorfor udgifterne til lokalforeningerne var steget fra 2018 til 2019. Per Andersen redegjorde for, at der primært skyldes, at DS har fået flere lokalforeninger, samt at der holdes lokalforeningsrådsmøder med deraf følgende udgifter til rejse og mødeafholdelse.

Jan Udal Niemann spurgte, hvorfor lokalforeninger ikke

Også bestyrelsen måtte holde afstand, så der kun var plads til en del af den på podiet.

kan se navnene på hvilke af deres medlemmer, der også er medlem af landslokalforeningen. Per Andersen fortalte, at det pt ikke er en mulighed, men at der arbejdes på det.

Regnskabet blev herefter godkendt

4. Godkendelse af budget for det indeværende og det kommende år samt godkendelse af kontingent for det kommende år (2021).

Per Andersen fremlagde bestyrelsens forslag om en stigning i kontingenterne, der ikke er steget siden 2015. Forslaget skyldes bl.a. en generel stigning i udgifterne, men også at DS blev momspålagt for nogle år siden, hvilket betyder, at en del af kontingenterne går til moms (af det nuværende kontingent på 250 kr. betales 30 kr. i moms). Der blev foreslået en kontingentstigning: Personligt medlemskab 280 kr., Familiemedlemskab 420 kr. og udland 330 kr.

Generalforsamlingen godkendte forslaget.

Herefter gennemgik Per Andersen budgettet for 2020 og 2021 og så nærmere på de forventede indtægter og udgifter. I det store og hele er der kun tale om mindre ændringer, og der kalkuleres med et lille overskud i 2020 og 2021.

Dirigenten spurgte, om der var kommentarer fra salen.

Poul Bonvang Larsen spurgte, om bladet kunne blive udsendt som pdf-fil i stedet for som tryksag, så foreningen kunne spare porto og udgifter til trykning. Per Andersen mente ikke, det ville have den store betydning på udgifterne, men det kunne måske være et forsøg værd. Svend-Erik Christiansen nævnte, at det ikke vil have den store økonomiske betydning i forhold til trykudgifterne, med mindre mange vælger denne mulighed. Der vil derimod kunne spares en del på portoen.

Generalforsamlingen godkendte herefter budgettet for 2020 og 2021.

5. Behandling af indkomne forslag.

5a. Forslag om vedtægtsændring af §7, stk. 3, pkt. 7a og §7, stk. 4 (Bestyrelsen).

Formanden fremlagde forslaget vedr. §7, stk. 3, pkt. 7a og begrundede det. Forslaget skal sikre revisorerne kontinuitet, når revisorerne vælges forskudt.

Forslaget blev godkendt.

Formanden fremlagde forslaget vedr. §7, stk. 4. Selv om forslaget oprindeligt var stillet af et medlem, har bestyrelsen valgt at stille det på vegne af bestyrelsen efter aftale med forslagsstilleren. Begrundelsen for forslaget er, at det er centralt, at et forslag fremlægges på generalforsamlingen enten af forslagsstilleren selv eller af en af vedkommende bemyndiget person, så forslaget kan blive bedre begrundet og uddybet.

Forslaget blev godkendt.

5b. Forslag om vedtægtsændring af §5, stk. 1 (Tine Susanne Olsen).

Bestyrelsen kan ikke støtte forslaget, da lokalforeningerne er suverænt selvstændige, og da landsforeningen derfor ikke kan begrænse, hvem der kan indgå i lokalforeningsrådet.

Forslaget blev ikke godkendt. To medlemmer var for forslaget, tre ønskede ikke at stemme, mens der var et markant flertal (33) for at stemme nej til forslaget.

5c. Forslag: Generalforsamlingen pålægger bestyrelsen at undersøge rigtigheden af påstanden om at det virusangreb

som foreningens hjemmeside blev udsat for i februar 2013 var et fingeret virusangreb (Ingrid Sørensen).

Jesper Skov berettede, at der var tale om hacking, ikke virusangreb. Den pågældende hjemmeside eksisterer ikke længere, og bestyrelsen kan ikke se nogen grund til, at der skal indledes en nærmere undersøgelse.

Poul Bonvang Larsen spurgte, om der var sket noget med hjemmesiden. Jesper Skov fortalte, at det eneste, der var sket, var, at man kunne se, at nogen udefrakommende havde været rundt på hjemmesiden.

Forslaget blev ikke vedtaget.

5d. *Forslag: Generalforsamlingen pålægger at hæve de begrænsninger, som man har laver overfor undertegnede og min mand, så vi igen kan få direkte adgang til Forum (Ingrid Sørensen).*

Jesper Skov orienterede om forslaget. Knud Haaning Andersen misbrugte Ingrid Sørensens login på hjemmesiden, og derfor blev hun pålagt de pågældende begrænsninger.

Flere fra forsamlingen spurgte, hvorfor Knud Haaning Andersen var blevet udelukket. Per Andersen gav et kort referat af sagens kerne og henviste til den ekstraordinære generalforsamling 2013, hvor en enstemmig generalforsamling vedtog, at han ikke fremover kunne blive medlem af foreningen på grund af foreningsskadelig aktivitet. Formanden lagde vægt på, at det fortsat er foreningens holdning, at han ikke kan optages som medlem af foreningen.

Forslaget blev ikke vedtaget. 0 stemte for, 8 ønskede ikke at stemme, mens der var klart flertal (28) for at stemme imod forslaget.

5e. *Forslag: Det tillades Knud Haaning Andersen at blive medlem af Danske slægtsforskere (Ingrid Sørensen).*

Forslaget blev ikke vedtaget. 0 stemte for, 5 ønskede ikke at stemme, mens der var klart flertal (31) for at stemme imod forslaget.

6. Valg til bestyrelsen.

6a. *Valg af formand.* Kirsten Sander blev valgt til formand.

6b. *Valg af kasserer* (kun ulige år).

56c. *Valg af bestyrelsesmedlemmer.* På valg: Kathrine

Tobiasen, Michael Dupont, Jesper Skov. Alle var villige til genvalg, og der var ingen modkandidater. Alle blev genvalgt.

6d. *Valg af suppleanter.* På valg: Yvonne Christiansen, der var villig genvalg. Bestyrelsen foreslog dernæst en ekstra suppleant, Billy Skiøtt Sørensen. Begge præsenterede sig selv og blev valgt.

7. Valg af interne revisorer.

7a. Valg af to interne revisorer for et år. På valg Svend Erik Christiansen og Knud Spangsø. De blev valgt. Knud Spangsø blev valgt for 1 år, Svend Erik Christiansen for 2 år.

7b. Valg af en revisorsuppleant for et år. På valg: Per Vengfelt. Han blev valgt

8. Eventuelt.

Knud Spangsø fortalte, at slægtsforsker Tove Jensen i Nordborg er død og overbragte en hilsen fra hendes mand Ole Jensen.

Formanden overrakte et par flasker vin til de to revisorer som tak for deres indsats.

Herefter bad formanden forsamlingen komme med gode forslag til foreningens fremtidige virke. Der kom følgende forslag:

- Webinarer
- Arbejde for at få flere unge slægtsforskere
- Aftale med landets aviser om at tilgængeliggøre nyere aviser
- Hjemmesiden udbygges, så der også er sider, der er rettet imod børn og yngre slægtsforskere
- Mulighed for, at lokalforeningerne kan sende podcasts og nyhedsmails direkte fra medlemssystemet
- Vejledning i brug af Mailchimp
- Bedre vejledninger i at læse gotisk (inkl. skråskrift)
- Få omskrevne tingbogsblade i AO. Formanden fortalte, at det var i gang
- Nordtyske kirkebøger skal lægges på nettet og være gratis at benytte

Dirigenten afsluttede herefter generalforsamlingen. Formanden takkede for hans indsats og overrakte ham herefter et par flasker vin.

Peter Olsen, dirigent
Michael Dupont, referent

Årets Slægtshistorisk Weekend

Af Kathrine Tobiasen

Efter et halvt år i mere eller mindre stramt Corona lockdown var det nærmest befriende at tage afsted til årets slægtshistoriske weekend på Nørgaards Højskole i Bjerringbro. Vel var der stillet begrænsninger i udsigt. Vi var "forvist" til den såkaldte pejsestue, hvor alle måltider skulle indtages, da vi ikke måtte blande os med de øvrige kursister, men byttet var nu slet ikke så ringe – der var faktisk bedre plads til os, og lokalet var lyst og rart. Og vel skulle vi holde de samme pladser ved alle spisninger og ved foredragene i salen, hvilken nok lagde en dæmper på cirkulationen, så man måske ikke fik snakket med så mange. Til gengæld lærte man sikkert sine bordfæller ret godt at kende. Selvfølgelig var der spritflasker og engangshandsker til brug ved buffeten. Og der var kun plads til 75 deltagere.

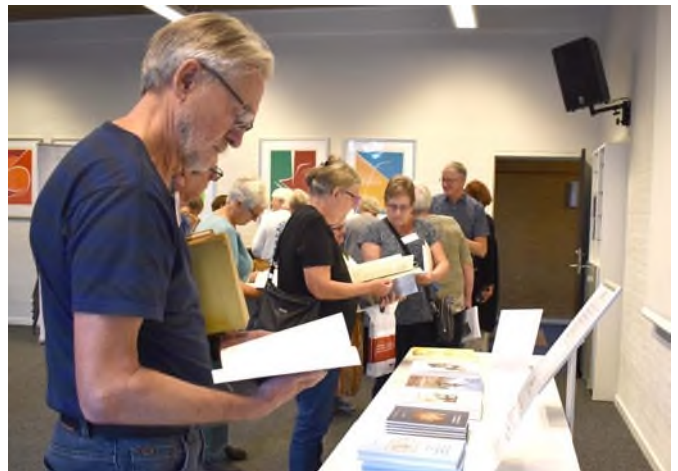
Men når det er sagt, fik Coronaen ikke lov til at kaste mange skygger over weekenden. Den kendte gode stemning, der kom af samværet med en flok forskerfæller, var dominerende, og den indfandt sig allerede fra dag 1. Det var umiskendeligt tid for Slægtshistorisk Weekend.

Varieret foredragsprogram

Programmet bød igen i år på en stribe vidt forskellige foredrag, alle med bud til anejægere. Ulrich Alster Klug lagde ud fredag med at gøre os dus med DigDag og fik tydeligt demonstreret, hvornår vi med fordel kan ty til denne web-side. Senere på aftenen havde Per Andersen fundet gode og inspirerende eksempler på, hvordan han havde løst en række slægtsgåder i 1900-tallet, garneret med præsentation af de kilder og metoder, han havde brugt.

Allerede i gården foran indgangen kunne man se, at slægtsforskerne denne weekend havde indtaget højskolen.

Bogsalget fik som sædvanlig folk til at samles om udgivelserne.

Samling i salen inden et foredrag går i gang.

Lørdag formiddag var der en nyskabelse på programmet: foredrag med tilknyttede øvelser. Michael Dupont holdt oplæg om henholdsvis lægdsruller, ejendomsarkivalier og skifter, og efter hver sektion fik tilhørerne et par opgaver og kunne øve sig i søgning på Arkivalieronline, mens Michael stod klar til at hjælpe. Det er helt sikkert en form, som vil blive brugt igen, men næste gang nok med mere tid til opgaverne og måske kun med to emner på tapetet.

Om eftermiddagen stod et mere traditionelt foredrag på programmet. Anne Løkke indviede os i, hvordan det stod til med fødselshjælpen og børnedødeligheden i 17-1800-tallene. Om hvordan uddannede jordemødre vandt indpas, og hvordan deres forhold til lægerne var. Et spændende emne, men mere kulturhistorisk end egentlig kildeorienteret. Som sidste punkt skulle Jens Steen-Jørgensen introducere brug af DNA-test i slægtsforskningen, et emne, der er på vej til

Michael Duponts workshop satte gang i søgningerne på Arkivalieonline.

at blive rigtig hot. Introduktionen var baseret på MyHeritages test, men burde nok have inddraget andre muligheder, da MH ikke på alle felter er den mest oplagte løsning.

Slægtsforskerprisen

Et af højdepunkterne i weekenden er uddelingen af året slægtsforskerpris, som traditionen tro fandt sted efter festmiddagen lørdag. I år gik den til teamet bag Slægtsforskerens Bibliotek for dets store arbejde med at gøre et væld af slægts-, lokal- og personalhistoriske værker tilgængelige online; et arbejde, der har resulteret i tårnhøje besøgstal på siden. Biblioteket startede som en lille, undseelig ælling, som ingen rigtigt vidste, hvad kunne blive til, men det er nu endt som en stor og smuk svane, der hjælper med til at gøre vores forskerliv lettere.

Per Andersen modtog på vegne af Slægtsforskerens Bibliotek årets slægtsforskerpris.

Om aftenen slapper man af med lidt underholdning, men på Slægtshistorisk Weekend er det ikke meningen, at man bare kan læne sig tilbage og nyde et show. Her bliver de små grå celler sat på arbejde, og i år gjaldt det om at svare på nogle spørgsmål, der både krævede læsning af et par

tekster skrevet med gotisk håndskrift og søgning i kilder som Mediestream og politiprotokoller. Det kan godt holde folk vågne!

Paneldebat og greveligt foredrag

Hvad skal der ske med vores slægtsforskningsresultater? Det er et spørgsmål, som optager mange, og det blev emnet for en paneldebat med Jens Aaberg, Kathrine Tobiasen, Per Andersen og Kirsten Sanders som deltagere. Det førte til en livlig diskussion med mange bud fra salen, ikke mindst fordi en deltager kastede brand i debatten ved at luften den holdning, at vi alle burde destruere vores forskning, for ikke at tage glæden ved selv at finde frem til resultaterne – hvilket er det, der gør forskningen så evident fængende – fra de kommende generationer af slægtsforskere. Desværre måtte Lene Wul fra Kolding Stadsarkiv i sidste øjeblik melde afbud til panelet, og det betød, at vi ikke fik det indspark fra arkivernes side, som ellers kunne have været rigtigt spændende.

Weekenden sluttede med værdighed. En ægte fuldblods greve, Henrik Holstein, holdt et foredrag med titlen *Adelstitler og rangorden gennem tiderne*. Veloplagt og med et godt tilskud af humor guidede han os gennem adelens danmarkshistorie og gjorde os klogere på, hvornår en person kan tituleres højvelbårne, og hvordan forskellige embeder er placeret i det spidsfindige rangsystem – som fx omhyggeligt skal overholdes, når bordplanerne skal lægges ved officielle festligheder.

Greven Henrik Holstein afsluttede weekenden med sit veloplagte foredrag om adelstitler og rangorden.

COVID-19 eller ej. Det lykkedes også denne gang at afholde en Slægtshistorisk Weekend med masser af solide input og fin inspiration og – ikke at forglemme – masser af hygge, gode snakke og socialt samvær. Og naturligvis vender vi tilbage næste år. Der er reserveret plads på højskolen i weekenden 17.-19. september 2021, så du kan allerede nu sætte kryds i kalenderen.

En match, en kontakt, et møde

My Heritage, og hvad det kan føre med sig

Af Hans Christian Elberg
Anemonevej 29,
2970 Hørsholm
hcelberg@mail.dk

Når man har nået den alder, hvor man er nødt til at prioritere, hvad man skal bruge resten af sit liv til, er det ikke lige sagen at bruge timevis på at bekræfte eller afvise matches. Man kan let komme til at drukne i de hundredvis, der vælter ind. Til gengæld har man efterhånden fået en vis rutine i at spotte, om der er nogen, man burde søge kontakt med (Undskyld, MyHeritage!).

Men sådan er det altså. Når man så får nærlæst oplysningerne og sammenlignet stamtavlerne, venter der nu og da en aha-oplevelse. Sådan var det også her. Så jeg svarede i Christine Smiths kontaktfelt. Her er det langt fra alle, der lader høre fra sig. Men det gjorde Christine fra London. Vi fandt hurtigt ud af at udveksle mailadresser; så bliver det ligesom lidt mere privat, og det giver mere ro over feltet. Og det bliver lidt lettere at sende hinanden billeder.

Christine havde i lang tid søgt efter sine aner i Danmark med familienavnet Elberg. Hun skrev, at det var et højt prioriteret ønske at møde et medlem af familien, tale med ham og få vist de slægtsgårde på Løjtland, som hun havde hørt om, især Lammesbjerggaard. Jeg måtte jo skuffe hende med, at jeg boede 300 km fra bemeldte steder, men at jeg da vidste en masse om dem; jeg sendte hende også et par billeder. Der gik ikke længe, før hun meldte ud, at hun da gerne ville tage turen om ad Hørsholm, og om hun måtte tage sin fætter fra Paris med? Han havde de samme aner. Hun havde skam også nogle familie billeder, som hun da hellere end gerne ville sende mig. Og så blev det min tur til at blive overrasket. Jeg har aldrig ejet et eneste billede af mine oldeforældres slægtninge. Alle billeder var fra U.S.A. bortset fra et. Et fotografi af min tipoldemor fra slægtsgården på Løjtland.

Christine og Jerome mødte som aftalt op ved Rungsted Havn, hvor min hustru og jeg bød på en let frokost. Bagefter tog vi hjem til Hørsholm og havde en pragtfuld eftermiddag, hvor jeg var i stand til at diske op med alt det, de to gerne ville vide om deres aner på Løjtland; jeg havde jo meget materiale vedrørende slægten, fotos, håndbøger etc. Forsynet med en rejsebeskrivelse kunne de derfor dagen efter finde alt, hvad de søgte.

Billedet af tipoldemor, Ellen Lorentzen, som udvandrede i USA havde blandt deres gemmer.

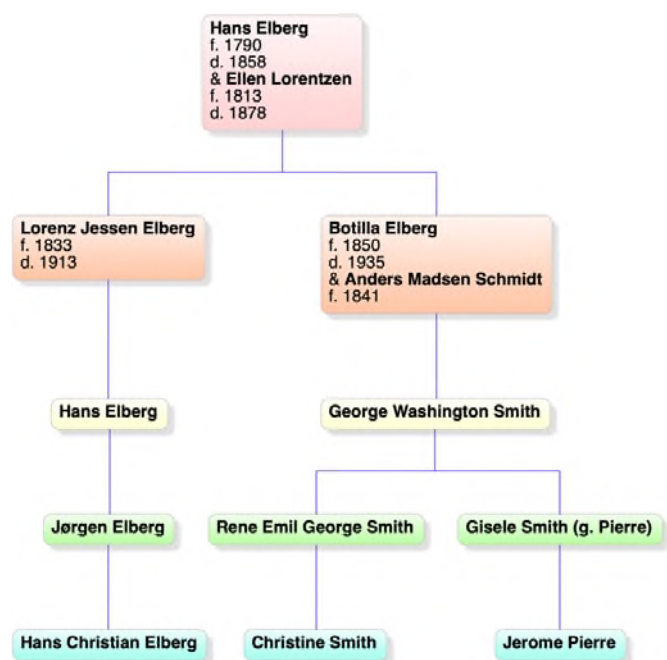
Og hvad har det så med Amerika, for slet ikke at tale om London og Paris, at gøre?

Den stadig eksisterende, men ombyggede gård, Lammesbjerg, havde været i slægtens eje i 3 generationer. Først i 1800-tallet, med Napoleonskrigene og statsbankerotten lagt bag sig, kunne vore fælles tipoldeforældre, Hans Elberg (1790-1858) og Ellen, f. Lorentzen (1813-1873) se lys forude. De fik sammen 10 børn. Børnedødeligheden var faldende, så hvad skulle der da blive af dem alle sammen? Kun den ældste søn kunne overtage gården. Andre sønner

kunne tage til søs, måske ende som kaptajner. Døtre kunne håbe på et giftermål, men kun til gårde af en vis størrelse. Alternativet var en status som ugift pige. Og ja! De kunne løse enkeltbillet til Amerika. Det gjorde 6 ud af de 10. Det er dem, hvis spændende tilværelse mere eller mindre kom til at påvirke alt, hvad jeg troede, jeg vidste om slægten i Amerika.

Jeg fik nu sat kød på slægtens udvandrere til Amerika. Slægtstræet ser således ud:

Hans og Ellen havde som nævnt 10 fælles børn. 7 af disse emigrerede, 6 til USA.

Min oldefar, Lorenz Jessen Elberg (1833-1913), arvede gården. Hans søn, **Hans**, blev styrmand, en af dennes sønner, min far, **Jørgen** ligeledes. Jørgen var min far. Så jeg tilhører fjerde generation.

Jes Elberg blev kaptajn, men endte som skibshandler i Kina (1836-1884).

Hans Elberg, styrmand, omkommet i Kattegat (1838-1873).

Marie Elberg, (1840-1926) rejste til USA.

Ellen Elberg, (1842-1874) skilt, derpå emigreret til USA; der var kontakt med hjemmet.

Georg Elberg, (1845-?) til USA.

Mattheus Elberg, (1847-1937) landmand i Californien, kaldte sig Mark.

Botilla Elberg, (1850-1935), gift med Anders Madsen Schmidt. Minneapolis og andre steder

Nis Elberg døde som spæd.

Frederik Elberg, (1853-?) USA, var cowboy i Texas, ham mistede familien kontakten med.

Tipoldefar, Hans Elberg, havde fra et første ægteskab datte-

ren Christine. Hun er med på flere af billederne fra USA, men boede i øvrigt i Aabenraa.

Oldefars lillesøster, **Botilla**, blev gift med Anders Madsen Schmidt og blev mor til **George Washington Smith**. Han fik 2 børn, **Rene Emil George Smith**, hvis datter **Christine Smith** er fjerde generation, og **Gisele Smith** med sønnen, **Jerome Pierre**, der også tilhører fjerde generation.

Forfatterens oldefars yngre søster, Botilla, f. Elberg, med niece og plejedatter Ellen, datter af Jes Elberg.

Botillas mand, **Anders Madsen Schmidt**, er måske den mest spændende. Han blev født i Knudsbøl ved Kolding 1841. Som barn måtte han følge moderen, der tidligt blev enke. Hun havde dog ben i næsen, klarede sig igennem som fiskehandler, restauratør, pensionatsværtinde og meget andet og endte i Aabenraa. Anders, der nok var lidt af en rod, endte dog i et job på havnen, hvor han på et af byens værfter lærte at rigge sejlskibe til. Selvfølgelig tog han til søs.

Inden vi går videre med hans eventyrlige liv, vil jeg lige bemærke, at Anders skrev dagbog hele sit liv, og han leverede endda selv tegninger hertil. Den er udgivet på et amerikansk forlag i 1885 og siden kommet på dansk under titlen *En omvandrende danskers tildragelser på jagt efter lykken*.¹ Der er mange billeder fra hans omskiftelige liv, og kedeligt har det ikke været. Men nu skal dette ikke ende med, at han bliver den centrale person. Efter at han havde deltaget

¹ Bogen, der er sat med gotisk bogtryk, kan downloades fra Slægtsforskernes Bibliotek, bibliotek.dis-danmark.dk. Et uddrag af bogen udgør kapitel 10 i bogen *Dengang jeg drog af sted ... Danske immigranter i Den amerikanske Borgerkrig* af Jacob Munkholm Jensen. Digitaliseret som googlebog, søg evt. på titlen på kapitlet, 'Jernmanden fra Kolding'.

tre gange i den amerikanske borgerkrig, bekæmpet indianere, forsøgt sig som handelsmand m.m. vil jeg gå til den mere romantiske del af hans liv. Hvordan han traf sin Botilla. I sin dagbog kalder han sig *Hans*, og det er der en forklaring på. I eventyret om Hans og Grethe er der jo en Grethe, hvilket han konsekvent kalder sin Botilla; følgelig må han selv kalde sig Hans. I øvrigt kan man da ikke hedde Anders i Amerika? Så det blev til **Andrew Mason Smith**.

Anders var midlertidigt stationsbetjent i Ogden, Utah, hvor den transkontinentale jernbane endte. Her måtte man skifte tog til Stillehavsbanen mod San Francisco, og det var lige, hvad Botilla gjorde. Hun havde med forældrenes velsignelse fået lov at rejse til S.F. for at bo hos sin ældre bror, Mattheus, der var ansat på et savværk. Som hun sad og ventede på afgang, skridtede Anders gennem toget og fik øje på hende, spurgte pænt og høfligt, hvor hun agtede sig hen og kunne jo nok høre en kendt dialekt. "Kommen Sie aus Deutschland?" Nej, æ er dansk, svarede hun. Og så var det bekendtskab gjort. Han kom tilbage med en kop kaffe og havde været så forsynlig at medbringe en frankeret svarkuvert. Hende ville han da gerne møde igen.

Ja, sådan gik det til. De blev gift året efter, og det ægteskab varede livet igennem.

Om tipoldefars aner

Omkring 1727 fødtes på gården "Mellemste Elbjerg" som eneste barn af Jørgen Madsen Elberg og hustruen Elsbe Jesses en søn, der blev døbt *Jes Jørgensen Elberg*. Gården er for længst nedlagt, men stedet, hvor den lå, er selv i dag let at identificere. På vejen fra Løjt Kirkeby mod Barsmark passerer man den nedlagte amtsbane, hvis "station" er på højre side. På venstre side ligger tilbagetrukket "Vestre Elbjerg" og som dennes nærmeste nabo den gamle staldlænge i bindingsværk af "Østre Elbjerg". Her lå i 1600-tallet de 3 Elbjerg-gårde.

Det ser ud til, at Jes har overtaget fædrengården ca. 1748. Omkring 1750 blev han gift med Ann Marcorsdatter, så vidt vides fra gården Tosthøj. Der var i dette ægteskab tre piger, *Elsbe*, *Caren* og *Maren*. I sommeren 1758 hærgede en koppeepidemi egnen, ja vel store dele af landet. Familien mistede inden for en måned alle deres piger. Kort efter døde også hustruen.

Jes var en driftig bonde. Han opkøbte og forpagtede jord og fik til sidst samlet det meste af bedriften på vejen ned mod Barsmark Landing. Her etablerede han sig i 1768 på

Nu kan man måske forledes til at tro, at jeg før kontakten med Christine kun havde kendskab til oldefars søster, Botilla, samt at kendskabet til hendes søskende var en følge deraf. Langtfra! Jes Elbergs to døtre, Ellen og Elfrida, blev efter forældrenes død i Newchwang, Kina, sendt til Løjtland. Anders og Botilla besøgte min farfar, Hans Elberg i Barsmark på Løjtland, og tilbød de to forældreløse piger en fremtid i USA, hvor de voksede op i deres hjem i Minneapolis. Botillas bror, Mattheus, der kaldte sig Mark, havde livlig kontakt med Botilla og Anders, og de gjorde endda forretninger sammen.

Marks barnebarn, Mary Isabelle Wright ringede til mig i 1960, mens vi boede i Herlev. Hun ville da gerne vide, om jeg var identisk med den Hans Elberg (min farbror), som hun under krigen havde holdt kontakt til. Jeg måtte desværre fortælle hende, at min farbror var forlist med Ø.K.s Panama. Mary og hendes mand besøgte os samme aften, og vi holdt forbindelsen vedlige de næste 20 år. Jes Elbergs ene datter, Ellen, besøgte mine to fastre i Aabenraa hele 4 gange.

Med mit MyHeritage-match fik jeg endelig sat det hele på plads.

Lammetsbjerg. Uden midler har han ikke været. I familien gik der rygter om hele 11 skibe, som han efter sigende skulle være involveret i. Der har formodentlig været tale om anpartar. Det var jo i mange år finansieringsformen hos skibsbyggerne i Aabenraa. Dette har jeg til dato ikke kunnet verificere. Han havde også en nautisk uddannelse, hvornår han så end har fået tid til det?

Jes giftede sig senere med sin svigerinde, Maren Marcorsdatter. I dette ægteskab var der en søn, Jørgen Jessen Elberg, der ligeledes var både bonde og skipper. Han var ikke så stabil, havde hang til flasken. Hans far, Jes, måtte i 1803 se sig nødsaget til at umyndiggøre ham. Jørgen døde 1809 og Jes 1810. Så vidt jeg kan se, må Jørgens meget unge søn, Hans, min tipoldefar, have videreført gården.

Det hårde slag, som de fire dødsfald har påført ham, har vi i dag en mulighed for at se en af hans reaktioner på. Han lod udføre en ligsten over de tre piger. Denne sten er taget med til Lammetsbjerg, hvor den er indsat i gavlen på en af staldbygningerne og kan ses fra vejen, når man kører forbi. →

Ligstenen, der ses på billedet, indeholder følgende gravskrift, som jeg efter bedste evne har tydet efter et fotografi. En filolog ville nok få mere ud af det.

Herunder hviler i Herren sal. Elsbe Jesdatter af Ellbiørg som døde 1758 d. 12 juli. Hendes Alder 6 Aar 4 Maaned. Saa og sal. Maren Jesdatter som døde 1758 d. 16 juli Hendes Alder 18 Ugger. I lige Maade Caren Jesdatter som døde 1758 d. 3 Aug Hendes Alder 5 Aar 4 Maaneder Dersom de Retfærdige end døer tihg. skal de dog være i Hvile de som var bleven i Gud velbehagelig var ham kjer og blev borttagen fordi de levede blant Syndere. De blev henrykt at Ondskab skulde ikke omskifte deris Forstand eller Svig bedrage deris Siele. Deris Siele behagede Gud derfor haftede hand med dem mit Liv af Ondskab viis. D: 4 C 1458.

Stenen, som Jes Jørgensen Elberg Elberg satte over sine tre små døde døtre.

Mandsperson skar halsen over på sig selv

Casper Dreyer, parykmagersvend – min tipoldemors bror

Engang midt i firserne fik jeg en stor kuvert med posten, sendt af min moster og onkel; udover et brev fra dem indeholdt kuverten en række breve sendt fra en anden gren af familien, en lærerinde fra Nordjylland, der igennem en lang årrække havde holdt sine ferier i København for at dykke ned i slægten. Den følgende fortælling var også med, men som nogle løse papirer og uden egentlige kilder. Her er fortællingen, som jeg har kunnet stykke den sammen ved læsning i avisen *Kjøbenhavns Kongelig alene privilegerede Adresse-Contoirs Efterretninger*, der kom i perioden 1759-1854, samt brug af skiftearkivalier om familierne Dreyer og Lohman.

Fredag den 6. Maj 1785 kunne man læse følgende på forsiden af bladet (venstre spalte, nederst):

Af Johs. Nielsen
Højholdsvej 6, Østerballe
5450 Otterup
25 77 61 70
helgejohns@gmail.com
www.kirstenjohs.dk/

Ulykkelige Hændelser.

I Løverdags har en Mandsperson skaaren Halsen af sig i et Huus mellem Vester- og Nørreport.

(Det nyfødte drengébarn, der er nævnt lige under notitsen, har ikke noget med denne sag at gøre.)

Af andre nyheder i samme avis kan nævnes:

Formedelst Broelægningen paa Vester Landevej fra Friderichberg Allee til Løven, bliver Passagen for Kiørende og Ridende sperret, og gaaer imidlertid over den gamle Kongevej igiennem Friderichsberg Bye. Allerede på dette tidspunkt var der gode tilbud i avisen: sukker, Virginatobak, kaffe, appelsiner, citroner og fransk vin, og har man brug for en tjenestepige, er her flere muligheder under *Tjenester søgende*. Man finder rigtig megen interessant og sjov læsning, når man blader i de gamle aviser.

Vores sag vedrørende det ulykkelige selvmord blev behandlet den 7. maj samme år i Landsover- samt Hof- og Stadsretten, Københavns Skiftekommission, hvor man kan læse:

Anno 1785 d. 7. Maj indfandt Skiftecommissionen sig ved Fuldmægtig Andersen med Betienten Lars Lund hos Parykmager Samuel Mathiesen i Anthonistræde nr. 320, ifølge Underfoged Grønlands Anmeldelse og Begæring for at foretage Annotation og Registrering over, hvad Peruqve (Paryk) magersvend Casper Dreyer, som har skaaren Struben over på sig og deraf var død, hos sin Husbonde, bemeldte Parykmager Mathiesen maatte have efterladt, hvor den for-nævnte Mathiesen tilkendegav, at den afdøde intet hos ham havde efterladt uden en gammel Skjorte og et par Strømper, som af Betienten Lund [blev] vurderet for 1 RD. og 8 Sk.

Videre tilkendegav Mathiesen, at Dreyer intet hos ham havde til gode, men derimod er ham skyldig 4 Rd. 8 Sk. oppebæ-aren Penge for Accomodation. Derefter forføjede Retten sig ifølge Underfogedens Anvisning til den afdødes Fader, Postmester Dreyer, Øxesmed Lundbergs tilhørende Huus nr. 289 ved Nørre Vold, hvor da bemeldte Postmester anviste følgende, som hans afdøde Søn hos ham havde efterladt og blev vurderet saaledes: 1gl. Kjole – 1 Vest og et Par Bukser – 1 Skjorte = 4 Rd. Videre deklarerede den afdødes Fader ikke at vide den afdøde tilhørende, dog forment han, at der hos hans Mester Parykmager Mathiesen maatte være en Kuffert, ligesom han ogsaa ved, at hans afd. Søn har haft et Sølv-lommeur, Tvende røde Kjoler, 1 hvid Klædning, et par Plysses Bukser med mere, men om disse var i Kufferten eller hvor de findes, vidste han ikke. Saaledes beror det til videre, dog erindrer Postm. Dreyer, at Mathiesen straks efter Dødsfaldet sendte ham Nøglerne til Kufferten, hvilke han nu afleverede, og blev de tagen i Rettens Forvaring.

Geddes kort over København fra 1761. Anthoni Stræde, der ses midt i billedet, er opkaldt efter Antonitterklostret i Præstø, der indtil 1536 ejede bebyggelser på stedet.

Tre dage senere fortsatte sagen: Den 10. maj indfandt retten sig igen hos Mathiesen for at "vurdere Tingene i Kufferten, som var bleven forglemt d. 7. Maj". Kufferten indeholdt foruden de omtalte klædningsstykker 2 par gamle silkestrømper, en broderet silkevest, en hat, 3 gamle bøger og hans lærebrev som svend. Under forretningen mødte parykmagersvend Lohmann, op. Han kunne fortælle, at den afdøde formodentlig havde pantsat sit sølvur til en jøde i Læderstræde, men hvor meget der var lånt på uret, vidste han ikke, ligesom han heller ikke kendte jødens navn eller husnummer, men han lovede at skaffe efterretning derom.

Der er ingen begravelse indført i københavnske kirkebøger, men faderen, tidligere postmester Peder Andersen Dreyer, har uden tvivl taget sig af den afdøde søn. Fra gammel tid havde kirken nægtet selvmordere begravelse i indviet jord. Hvis en tilregnelig person tog sit eget liv, var det en alvorlig synd.

Dreyer og Lohmann

I min videre søgning i Mediestream fandt jeg oplysninger om flere af de omtalte personer.

Om postmester Peder Dreyer, min 3 x tipoldefar, har Københavns Kongelige alene privilegerede Adresse-Contoires Efterretninger en notits den 13. oktober 1807. Her kan man læse i dagens avis, at min 3 x tipoldefar blev kvæstet af en bombe. Oplysningen kommer i form af en meddelelse fra hans enke:

At min gode Mand forrige Postmester, Peder Dreyer, blev den 3die f. M. qvæstet af en Bombe, hvorefter han den 7de dennes maatte ende sine Livets Dage i sit 73de Aar, vil jeg herved som hans efterladte Enke, bekendtgjøre paa egne og Børns Vegne.
Cathrine Dreyer,
født Hortefeldt.

Billedet viser nedenstående tekst i avisen.

At min gode Mand forrige Postmester Peder Dreyer, blev den 3die f. M. qvæstet af en Bombe, hvorefter han den 7de dennes maatte ende sine Livets Dage i sit 73de Aar, vil jeg herved som han efterladte Enke, bekendtgjøre paa egne og Børns Vegne. Cathrine Dreyer, fød Hortefeldt

Peder Andersen Dreyers datter, Johanne Margrethe, var gift med Parykmager Rasmus Jørgensen Loumann (Lohman), der er min tipoldefar. En søgning på Louman på Mediestream gav også resultat.

I Kiøbenhavns Kongelige alene privilegerede Adresse-Contoires Efterretninger var der mandag den 18. August 1806 indrykket en dødsannonce for min tipoldemor, R. J. Loumanns kone (billedet nederst):

I den samme avis kan man den 29. maj 1812 læse, at efter Parykmager Rasmus Jørgensens død den 23. maj skal der nu holdes auktion den 8. juni i Teglgårdstræde, og heraf fremgår også, at Johanne Margrethe Dreyer var afdødes hustru:

Mandagen den 8de Junii om Formiddagen Kl. 9, bliver i Garden No. 193 i Teglgårdsstræde ved Auction bortsolgt en-deel Gods og Løsøre, bestaaende af Sølv, Tin, Kobber, Messing, Jern, Meubler, Sengeklæder m.v., afgangne Parykmagermester Rasmus Jørgen Loumann og forhen afdøde Hustrue Johanne Margaretha Dreiers, samt Skrædermester Johan Adam Ehlerts og efterlevende Hustrues Boe tilhørende, imod Betaling til Copist Brask, boende store Kongensgade No. 87 paa Christianshavn, hvor saavel som i Urteboden No. 225 i Boldhuusgaden de trykte Fortegnelser ere at bekomme fire Dage før Auktionen.

Dødsfald.
Efter 7 Maanedes Kært angreben Nervesvæghed, behagede det Forsynet Søndag Sidstleden, ved en rolig og stille Død at bortfalde fra denne Verden til et bedre Liv, min gode og uforglemmelige Kone Johanne Margrethe, fød Dreyer, i en Alder af 47 Aar. Bekendtgjøres herved paa egne og 3 Børns Vegne, for nær- og traværende Slægt og Venner.
Kiøbenhavn den 18de August 1806.
R. J. Loumann.

Jeg kan godt anbefale at bruge nogle timer på søgning i: www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/avis
Jeg har fundet mange sjove og spændende avisartikler. God fornøjelse.

Kilder:

Mediestream

Kiøbenhavns Kongelige allene privilegerede, Adresse-Contoires Efterretninger

Landsover- samt Hof- og Stadsretten, Københavns Skiftekommission

Forseglingsprotokol: 1771,1797 5 F 2449 -1771, 17975 f 2986, Opslag nr. 265

Landsover- samt Hof- og Stadsretten, Københavns Skiftekommission

Forseglingsprotokol: 1771,1797 5 F 2449 -1771, 17975 f 2986, Opslag nr. 268

Kommentar i tilknytning til svenskekrigene

Af Thorkild Christensen

I Slægtsforskeren nr. 2 2020 fik jeg udgivet en artikel: *Maren Olufsdatter, som blev gift med fire præster i samme kald og overlevede dem alle*. Artiklen omhandler min 7 x tipoldemor, som var præstekone og levede i 1600-tallet, hvor svenskekrigene rasede. I relation til svenske troppers fordrivelse fra Jylland af allierede lejetropper skrev jeg:

De svenske tropper havde ellers i det store og hele opført sig ordentligt over for befolkningen, og der var endda eksempler på, at de havde optrådt som faddere.

I det næste nummer af Slægtsforskeren, nr. 3 2020, dukkede der en artikel op med titlen: *Var svenskerne nu så flinke?* skrevet af Niels Brandrup, som ikke delte den opfattelse af de svenske tropper. Med interesse læste jeg hans indlæg. Her beskrives de lidelser og uhyrligheder, som svenske tropper havde påført hans familie i Rudkøbing og befolkningen på Langeland og Lolland, og med interesse har jeg også læst i dele af hans kildemateriale, og jeg har ingen grund til at betvivle det skrevne.

I min artikel omtalte jeg såmænd også de svenske troppers hærgen og plyndringer, men gik ikke i detaljer. Jeg synes derfor, at Niels Brandrups artikel fint supplerer min beretning, for befolkningen i det nordjyske har da givetvis været udsat for lignende overgreb og uhyrligheder, som fandt sted på Langeland og på Lolland.

Har jeg så omtalt de svenske tropper for positivt? Måske, men der er jo pålidelige kilder, som trods alt modererer svenskernes fremfærd.

*Carl Klitgaard: Nordjylland i Svenskekrigen 1657-60. Historie/Jyske samlinger (1954)*¹.

Her nævnes (side 106 ff.), at de svenske tropper sædvanligvis optrådte disciplineret, at den svenske konge og militære ledelse var imod voldsomheder over for befolkningen, at de svenske soldater var medgørlige folk og parate til at hjælpe kvarterværterne med markarbejde og lig-

nende, og at svenske soldater også havde givet offer til præst og degn. Senere beskrives, hvordan jyderne kom fra asken i ilden, da svenskerne blev tvunget ud af Jylland af de allierede tropper, som gjorde sig berygtet ved voldsomheder over for befolkningen, myrderier, røveri, tyveri og voldtægt, hvortil kom pestsygdomme.

*Chr. Villads Christensen. De Jyske Kirkebøgers Bidrag til Belysning af Krigen i Jylland 1657-59. Historisk Tidsskrift, Bind 6, række 5 (1898)*².

Kirkebøgernes vidnesbyrd viser (side 545), at de allieredes herredømme i Jylland var langt hårdere end det svenske, og at forholdet mellem befolkningen og de svenske soldater nogle steder var ganske fredeligt, at svenske officerer havde ofret rigeligt til kirken, og at svenske soldater gentagne gange havde optrådt som faddere.

*Svenskekrigene og Fyn. Til skolerne i forbindelse med markeringen af Slagets Dag 14. november. Nyborg Museum 2008*³.

På side 13 kan læses om svenske soldaters (Salvegardens) beskyttelse af befolkningen mod udplyndring. Det dokumenteres, at der i mange tilfælde opstod gode relationer mellem Salvegarden og befolkningen.

Således synes jeg ikke, at det, jeg skrev om de svenske tropper, er helt forkert, og der kan jo også være forskelle på forholdene i Jylland og på Langeland og på Lolland.

Som jeg er kommet til at se på forholdene, levede befolkningen i Danmark i perioden 1657-1660 i et samfund på kanten af opløsning. Almuen og borgerne i byerne var overladt til sig selv og var uden nogen form for beskyttelse, bortset fra den smule fremmede tropper måske kunne yde. Der herskede anarkistiske og kaotiske tilstande i såvel besatte som 'befriede' områder. Udover fremmede besættelses- og hjælpetropper med brandskatter og plyndringer var der også hærgende tyvebander, deserterede soldater og landevejsrøvere og nok også mennesker, som i fortvivlelse var blevet drevet ud i handlinger, som de ellers aldrig ville udføre. Det var et samfund, en nation, på sammenbruddets rand.

Så, når det kommer til stykket, er det hele nok ikke så sort og hvidt.

1 <https://tidsskrift.dk/historiejyskesamling/article/view/37189/39011>

2 <https://tidsskrift.dk/historisktidsskrift/article/view/54590/73632>

3 Google: Svenskekrigene og Fyn. 2008

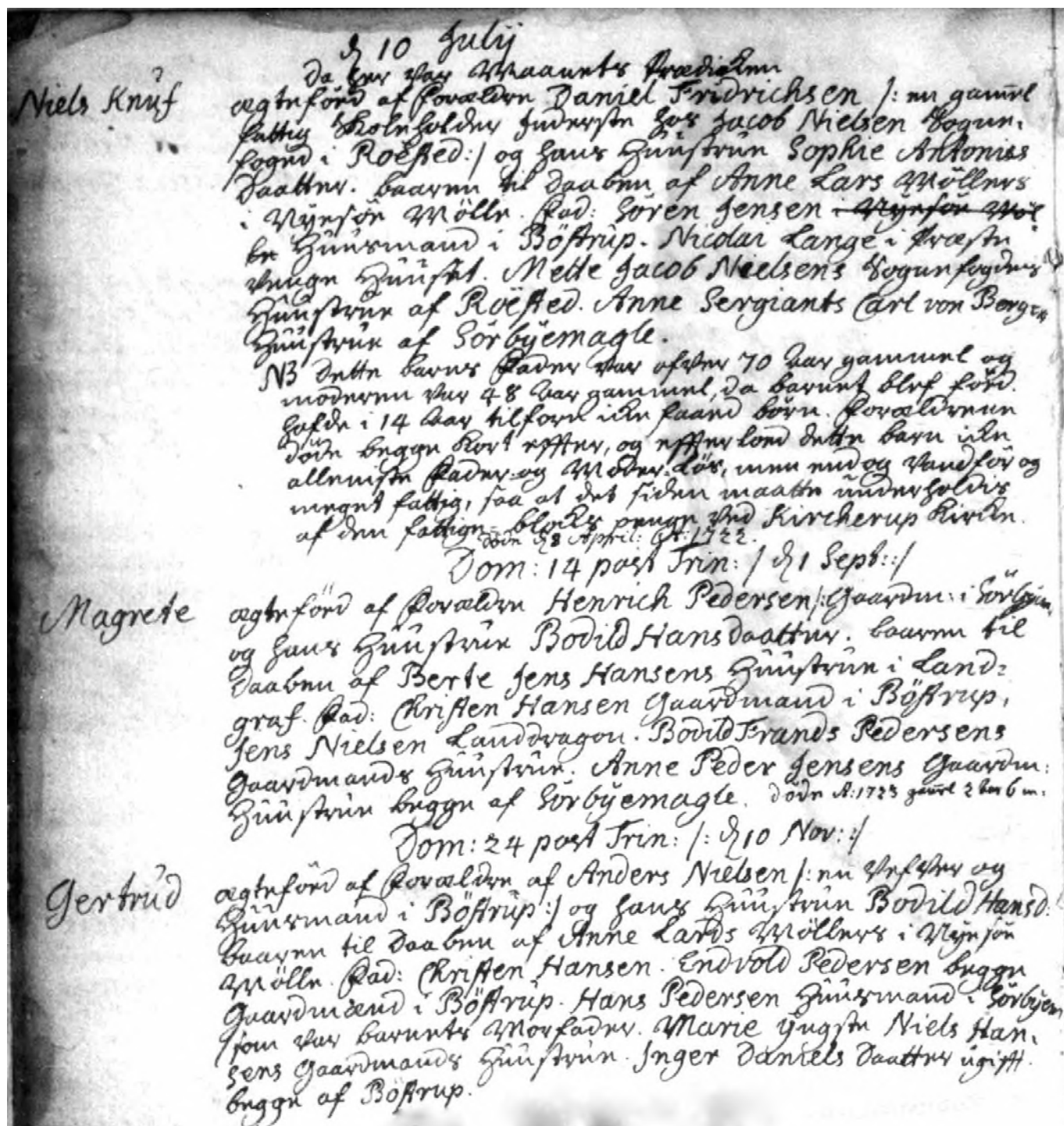

Gotisk tekstprøve

Dette nummers udfordring til læsning af drilske gotiske kløer er hentet fra kirkebogen for Sørbymagle Sogn, Vester Flakkebjerg Herred, Sorø Amt, nærmere bestemt enesteministerialbogen 1717-1779, s. 7b (opslag 10 på Arkivalieronline). Vi er i 1720, afsnittet om dåb, hvor den store børnedødelighed, der var karakteristisk for tiden, tydeligt skinner igennem.

Læs teksten grundigt igennem. Hvis betydningen ikke står lysende klar efter første gennemlæsning, hjælper det helt sikkert at tage en runde til – og måske endnu en. Efterhånden vil du få bogstaverne på plads.

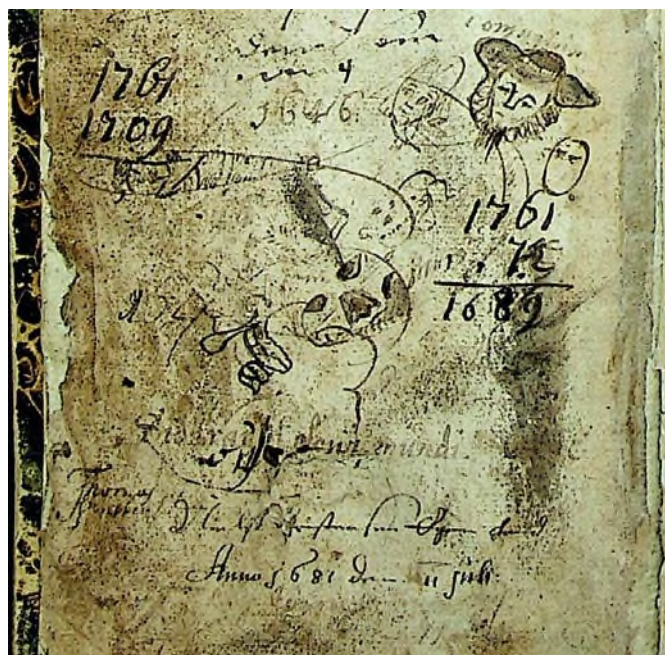
Men hvis du alligevel ender med at mangle noget eller er usikker på din læsning, kan du som sædvanligt finde den korrekte tydning på Danske Slægtsforskeres hjemmeside www.slægt.dk > Om os > Tilbud > Bladet Slægtsforskeren > Se bilag til bladet.

Gejstlige skitser i kirkebogen

1646 udsendte Christian IV en skrivelse, der pålagde alle landets sognepræster at føre en kirkebog over, hvor mange fødte, viede og døde hvert sogn kunne tælle.

I Fraugde Sogn fulgte man ordren, og på første side i bogen blev den kongelige tekst indført, ord for ord. Men nederst på siden har kirkebogsføreren muntret sig med at tegne et par ansigter og måske tilløb til et flere, idet der er nogle skitser der kan tyde i den retning. Hvem tegningerne skal forestille er usikkert, ligesom vi heller ikke kan vide, om de faktisk er tegnet i 1646. Der er i hvert (formentlig senere) tilføjet nogle årstal, 1761, 1709 og 1689 og nederst på siden: Anno 1681 den 11 juli. Fantasien har frit spil.

Tegningerne er fundet af Kirsten Sanders.

Nye tilbud i Danske Slægtsforskere webshop

Der er mange gode ting for slægtsforskere i foreningens webshop. Her er nogle af de nye materialer, som du kan købe:

Anetavle i farver, 60 x 84 cm

Flot, stor anetavle i kraftig papir - lige til at udfylde og hænge op. Der er plads til 7 generationer.

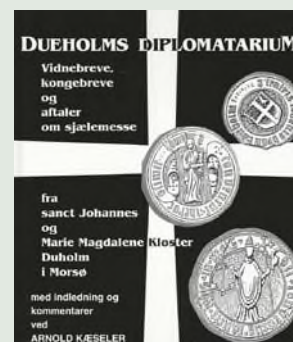
Kr. 86.

Hekse-tro og hekse på Mors

Af Arnold Kæsel. Spændende samling af hekseprocesser på Mors.

Kr. 75.

Dueholms Diplomatarium

Vidnebreve, kongebreve og aftale om sjælemesse fra Sankt Johannes og Marie Magdalene Kloster Dueholm i Morsø - med indledning og kommentarer ved Arnold Kæsel.

Kr. 75.

OBS

En helt ny og revideret udgave af klassikeren Sogn Herred Amt er netop udkommet og kan bestilles i webshoppen. Du finder vores webshop her: www.DSshop.dk.

HUSK

at du selv skal kontrollere og opdatere dine medlemsdata, såsom post- og mailadresse. Kun på den måde sikrer du dig, at du får bladet hvert kvartal.

Det er vigtigt, at vi har din mailadresse, da du så får vores nyhedsbreve, og vi kan kontakte dig, hvis der skulle opstå problemer.

Hjemmeside

Danske Slægtsforskeres hjemmeside

www.slaegt.dk

Webmaster: Jesper Skov
webmaster@slaegt.dk

Kommende møder i Danske Slægtsforskere

Bestyrelsesmøder:

Lørdag 23. januar 2021 – Odense
Lørdag 13. marts 2021 – Odense
12.-13. juni 2021 – Weekendmøde i Roskilde

Generalforsamling:

Lørdag 17. april 2021 – Østervangsskolen, Astersvej 15, Roskilde

Danske Slægtsforskeres ekspedition

Henvendelser til Danske Slægtsforskeres ekspedition sker via adressen:

ekspedition@slaegt.dk
Tlf. 52 79 90 20
Telefonen er åben for ekspedition Mandag kl. 15-17 – ellers telefonsvarer

Ekspeditionen står for:

- Pasning af foreningens medlemskartotek – Udmeldelser, adresseændringer for medlemmer, der ikke selv kan klare dette
- Forsendelse af bøger, blad, m.v.
Se udvalget her: www.dsshop.dk
- Hjælp til medlemmer, der har login-problemer
- Besvarelse af diverse spørgsmål, dog ikke decideret slægtsforskningshjælp

Danske Slægtsforskeres bestyrelse

Kirsten Sanders , Formand. Asselsvej 169, 7990 Ø. Assels. Tlf. 21 21 30 91	KIS@slaegt.dk
Per Andersen , Næstformand. Jyllingevej 111, 2720 Vanløse.	PAN@slaegt.dk
Niels Aage Bach , Kasserer. Bjørnøvænget 5, 6000 Kolding.	NAB@slaegt.dk
Kathrine Tobiasen , Redaktør. DIS-Forum. Korsagervej 13, 8940 Randers SV. Tlf. 41 28 65 30	KTO@slaegt.dk
Michael Dupont , Sekretær. Erdalsvej 60, 2600 Glostrup.	MID@slaegt.dk
Anton Blaabjerg , Fredensgade 38, 8800 Viborg. Tlf. 86 61 04 36	ABL@slaegt.dk
Bodil Grove Christensen , Hvedevej 1, 7490 Aulum. Tlf. 26 17 87 59	BGC@slaegt.dk
Jesper Skov , Grøndalsvej 4, 9500 Hobro.	JKS@slaegt.dk
Lone Bergmann , Kærlundevej 50, st.th., 2730 Herlev.	LOB@slaegt.dk
Valgt af lokalforeningsrådet	
Hans Mølgaard , Markvej 46, 2660 Brøndby Strand	HMG@slaegt.dk
Kurt Pajbjerg , Vestervænget 26, 8832 Skals. Tlf. 61 30 03 69	KPA@slaegt.dk
Suppleanter	
Yvonne Christiansen , Stubmøllevej 16, 4800 Nykøbing Falster. Tlf. 53 49 11 07	YCH@slaegt.dk
Billy Skiødt Sørensen , Kolding.	BIS@slaegt.dk

Dansk Skolehistorie kommer online

Slægtsforskernes Bibliotek har indgået en aftale med Skolemuseum Sønderjylland om overdragelse af en unik samling af skolehistoriske skrifter. Overdragelsen sker med henblik på digitalisering af den store samling. Den landsdækkende samling består af årsskrifter fra en lang række skoleinstitutioner såsom latinskoler, realskoler, gymnasier, lærerseminarer, højskoler m.fl. fra begyndelsen af 1800-tallet og frem til slutningen af 1900-tallet.

Samlingen stammer oprindeligt fra Danmarks Pædagogiske Bibliotek, men blev senere overført til Dansk Skolemuseum, hvorfra samlingen ved dette museums lukning blev overført til Sønderjysk Skolemuseum. Den består af mindst 20.000 skrifter, der nu overføres til Slægtsforskernes Bibliotek i Albertslund, hvor den indgår i bibliotekets digitalisering af danskernes historie.

Det bliver et nyt, stort projekt for Slægtsforskernes Bibliotek, hvor de mange materialer skal skannes, efterbehandles og registreres i bibliotekets database.

Biblioteket søger derfor ekstra frivillige, der vil være med til at skabe denne unikke online-samling.

Arbejdet vil foregå i Albertslund mandage og/eller torsdage. Henvend dig til pan@slaegt.dk, hvis du har lyst til og mod på at gøre en indsats.

Per Andersen

Den store samling ligger gemt i et væld af flyttekasser, parat til at blive transporteret til Albertslund. Her venter digitaliseringen, så skrifterne kan blive tilgængelige for os alle.